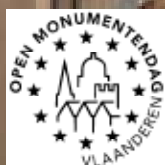

BRUGGE

OPEN
MONUMENTEN
DAG

Brugge neoklassiek 2017

zaterdag 9 september
zondag 10 september

**brugge
neoklassiek**

Franky Demon
Schepen voor Ruimtelijke Ordening
Monumentenzorg, Huisvesting,
Jeugd en Brugge studentenstad

Renaat Landuyt
Burgemeester

Voorwoord

Onafgebroken blijft Open Monumentendag één van de belangrijkste culturele evenementen in Vlaanderen. Brugge alleen al trekt elk jaar duizenden trouwe en geïnteresseerde bezoekers tijdens het Open Monumentenweekend. Het zijn vaak Bruggelingen zelf die een weekend lang genieten van nieuwe ontdekkingen.

Als erfgoedstad bij uitstek heeft Brugge een traditie in een bredere programmatie voor een volledig Open Monumentenweekend. We hebben immers geluk over een heel ruim erfgoed-aanbod in onze stad te beschikken, zowel in de stad als in de deelgemeenten. Naast de (bekende en minder bekende) monumenten zijn er steeds interessante restauratiewerven en herbestemmingsprojecten te bezoeken en laat men zeker niet na de 'erfgoedliefhebber' van morgen te koesteren met een speciale jongerenactiviteit.

Op 9 en 10 september kunt u een weekend lang genieten van bezoeken aan niet minder dan 22 opengestelde monumenten, of deelnemen aan een tiental activiteiten. Deelnemen aan deze 29ste editie geeft u een exclusieve en gevarieerde kijk op de onvermoede rijkdom van het Brugse erfgoed en de nooit aflatende zorg ervoor zowel van de stad zelf als van de particuliere eigenaar.

Als Schepen van monumentenzorg wil ik heel oprecht de deelnemende eigenaars, de erfgoedpartners in Brugge, de vrijwilligers en de eigen medewerkers van de Dienst Monumentenzorg van harte danken. We hopen zoals steeds op 'monumentale' hoogdagen en een massale deelname van ieder die Brugge een warm hart toedraagt!

Voorwoord	5
Inleiding	9
1. Academiestraat 14-18, Poortersloge	21
2. Burg 11A 45-49, het Landhuis van het Brugse Vrije,	31
3. Ezelstraat 122, de Ezelpoort	39
4. Heilige-Geeststraat 4, Voormalige Hof van Pittem	45
5. Hoogstraat 4, Huis de Caese (Havenhuis)	55
6. Hoogstraat 28, Herenhuis van Zuylen van Nyevelt	63
7. Keerstraat 1, Voormailge Sint-Pieterskapel	75
8. Komvest 45, de pakhuizen aan de handelskom	85
9. Kraanpleint 4, Huis 'de Cluuse'	95
10. Langestraat 21, Huis 'de Lombard'	109
11. Oude Gentweg 126, Godshuis van het kleermakersambacht	121
12. Potterierei 72, Abdijkerk Ten Duinen	127
13. Sint-Maartensplein 5, Hôtel van Hamme	139
14. Sint-Jacobsstraat 23, Hôtel Claesman	147
15. Spinolarei 16, Huis 't Vaeghevier	157
16. Spinolarei 17, Herenhuis D'Hont	167
17. Vismarkt, de Vismarkt van Jean-Robert Calloigne	170
18. Witteleertouwersstraat 1A, Hôtel D'Hanins de Moerkerke	177
19. Witteleertouwersstraat 48, Huis Standaert	185
20. Zwarteletouwersstraat 22-26, Godshuis van de bakkers	193
21. Doornstraat 215, Kasteel Het Forreist	199
22. Heidelbergstraat 78, Kasteel Leyselebeke	215

INFORMATIE EN ACTIVITEITEN

Informatie voor Open Monumentendag	226
------------------------------------	-----

TENTOONSTELLINGEN

Collectiepresentatie 'De bloeiperiode van de Brugse academie	230
Gruuthuse in galant gezelschap. Leefcultuur in 18de-eeuws Brugge	231
600 jaar archief van de handbooggilde Sint-Sebastiaan	202
	205

THEMAWANDELINGEN

1. Rondleiding: 300 jaar Academie, de museumtour	234
2. In de geest van Boyaval of Brugge op de schop voor de vooruitgang	234
3. De Emmanuel Van Speybrouckwandeling	235
4. Van Vrije Academie tot Stedelijke Academie	235
5. De Academie op de Centrale Begraafplaats	235

OMDJUNIORPROJECT

Classique c'est chique!	239
-------------------------	-----

LEZING

Architectuurboeken in Brugse bibliotheken	243
---	-----

Inleiding

300 jaar Academie

De invloed van het Academieonderwijs op de architectuurproductie en het stadsbeeld van Brugge (1717-1870)

Open Monumentendag staat dit jaar in het teken van 300 jaar Brugse Academie. Aan de hand van een 20-tal opengestelde gebouwen, een 5-tal wandelingen en een lezing belichten we de gouden eeuw van de Academie. We staan voornamelijk stil bij de invloed van het academieonderwijs op de architectuur en het stadsbeeld van Brugge van de tweede helft van de 18de eeuw tot circa 1870.

In die periode werd de bouwkunst sterk door Franse voorbeelden beïnvloed. Frankrijk was in die periode immers dé culturele gangmaker van Europa. Via gravures en tekeningen en ware traktaten door architecten en architectuurtheoretici verspreidde men hoofdza-

kelijk van daaruit de nieuwe standaarden voor eigentijdse architectuur. Ook in Brugge ziet men vanaf het midden van de 18de eeuw een versobering optreden en verlaat men de rijke bombast van de barok. Er ontwikkelde zich een nieuwe stijl waarbij men terugkeerde naar eenvoud en men zich liet inspireren door de klassieke, Grieks-Romeinse bouwkunst.

De nieuwe stijl, het classicisme, vindt men ook terug in de andere kunsttakken (schilderkunst, beeldhouwkunst,...). Vanaf het laatste kwart van de 18de eeuw verstrengt men tot composities met quasi geometrische leidmotieven, het zogenaamde neoclassicisme.

Zoals we zullen laten zien heeft de Academie

een bepalende rol gespeeld in de verspreiding van de Franse tendensen en smaken.

Tot op heden ging men ervan uit dat de Academie in 1717 opgericht was als reactie van individuele kunstenaars tegen het corporatisme van de gilden en ambachten. Deze traditionele organisaties bepaalden immers het productieproces. Ze bevorderden allermint de individuele zeggingskracht van het kunstenaarschap en lieten geen ruimte voor de smaak van de individuele maker noch die van hun klanten.

Recent wetenschappelijk onderzoek toont echter aan dat, net als in Gent, het voornamelijk de gegoede klasse is die aanstuurde tot de oprichting van een academie. Op deze manier trachtte men vaklui op te leiden met de nieuwste Franse architectuurtrends, opdat deze hun eigen woonomgeving naar de nieuwste smaak konden creëren.

Het is veelzeggend dat men één van de eerste classicistische gebouwen te Brugge, het Landhuis van het Brugse Vrije op de Burg (1722), laat oprichten door een Amsterdamse bouwmeester, Jan VerKruys, die wél vertrouwd is met de eigentijdse trends.

De keuze voor de nieuwe, strenge stijl was aanvankelijk weggelegd voor overheidsinstellingen die met grootschalige projecten hun macht en aanzien trachtten te consolideren. Zo was het Brugse Vrije was bijvoorbeeld in de

periode van de nieuwbouw al een groot deel van zijn territorium en dus inkomsten kwijt.

Twintig jaar later verrijst het eerste *hôtel de maitre* naar Parijse maatstaven in de Brugse binnenstad. Het herenhuis in de Sint-Jacobsstraat 23 werd opgericht in opdracht van de baron van Male, Albert Claesman, tevens mecenas van de Academie. Het gebouw is hoogstwaarschijnlijk ontworpen door een bouwmeester opgeleid aan de Academie en duidelijk vertrouwd met laatste ontwikkelingen inzake Franse wooncultuur. De herenwoning onderscheidt zich van haar voorgangers door haar manifeste afkeer van het publieke domein, de positie van haar woonvleugel *entre cour et jardin*, en door de opdeling in *appartements*, elk met een eigen functie, en door de schikking van de ruimtes volgens welomschreven principes.

Diezelfde schakering en schikking van kamers vindt men in het huis de Caese (Hoogstraat 4) terug en dit zowel in de specifieke aankleding van de grote, representatieve ontvangstruimtes als in de intieme, rijk gedecoreerde *chambre de la maitresse*.

Rijke aankledingen in goudleer en bespannen schilderijen vinden we onder andere terug in *hôtel Van Hamme* (Sint-Maartensplein 5) of het herenhuis de Lombard (Langestraat 21) en zijn veelal naar de hand van Garemijn of Beerblok, beiden verbonden aan de Academie;

Het aannemersvennootschap Goddyn, Van Speybrouck en van Sassenbrouck die het gros van de voornoemde panden gebouwd hadden, bekleedden belangrijke functies in hun respectievelijke gilden. Desondanks of misschien juist daardoor waren ze als leerling of leerkracht aan de Academie verbonden. Deze aannemers bouwden niet zelden met eigen middelen bestaande woningen om tot nieuwe stadspaleizen voor de vragende markt van nieuwe instellingen (Spiegelrei 15, Engelse Jezuïeten) of de lokale ambtsadel (Van Hamme, van Zuylen van Nyevelt). Mogelijk als ultieme poging hun waardigheid, relevantie en macht in troebele tijden duidelijk te stellen zien we op het einde van de 18de eeuw een enorme bouwactiviteit bij de gilden en de Kerk. Timmerlieden-schrijnwerkers (Steenstraat 38) en kuipers (Vlamingstraat 17) bouwden nieuwe, prestigieuze ambachtshuizen, vaak tegen gigantische leningen.

Het leeuwendeel van de gevels werd in die periode opgericht in baksteen, soms gepleisterd en meestal beschilderd in lichte kleuren, maar deze gildes kozen voor dure blauwe hardstenen gevels om ontzag en bewondering af te dwingen. Architecten van dienst, respectievelijk Emmanuel van Speybrouck en Lodewijk Feys, tonen zich hier meesters in stijluitwerking en in de kennis van de herontdekte proportieleer (gulden snede).

De faam van de Academie en haar leerlingen staat in de tweede helft van de 18de eeuw aan het zenit. De beginperiode was echter niet makkelijk en gezien de vroege oprichting en het onafhankelijk karakter redelijk experimenteel. Aanvankelijk hield men 'academie' beurtelings bij één van de vier stichters-leerkrachten. Vanaf 1720 werd de organisatie door de Stad erkend en mocht men over de Poortersloge beschikken. Door de tegenvallende politieke en economische omstandigheden was

men verplicht de Academie in 1727 te sluiten. Tien jaar (1738) later blies Matthias de Visch de instelling nieuw leven in. De Brugse Academie werd op korte tijd de ontmoetingsplaats voor ambachtslui en leerkrachten enerzijds en magistraten van de beschermende overheid en diverse gegoede opdrachtgevers anderzijds. Magistraten, architecten, opdrachtgevers en theoretici droegen elk op hun manier bij tot de introductie en bloei van de Franse bouwstijlen. Zelfs de vreselijke brand in de Poortersloge (1755) waarbij schilderijen, tekeningen, boeken en gipsen verloren gingen, weerhield niet dat de roemrijke Academie als een feniks uit haar as herrees.

In 1769 kreeg de instelling van landvoogd Karel van Lorreinen zelfs het predicaat 'Koninklijk'. De Academie van Brugge en deze van Antwerpen golden in die tijd als de beste van de Zuidelijke Nederlanden. Andere Academies zagen veel later het licht en klopten niet zelden bij de Brugse instelling aan voor de oprichting (Rijssel) of de hervorming van hun Academie (Gent).

De kwaliteit van de opleiding en renomme van de instelling leidden ertoe dat opvallend veel leerlingen van de Brugse Academie hun opleiding bekwaamden in het buitenland om vervolgens belangrijke posten te bekleden in binnen- en buitenland. Denken we maar aan Jean Faulte (1726-1766) die als hofarchitect van Karel van Lorreinen werd aangesteld. Vermoedelijk door de Brugse connectie kon Hubert Dumortier later aan datzelfde Hof ervaring opdoen en vervolgens leerling worden van Laurent-Benoît Dewez, de illustere opvolger van Faulte. Terug in Brugge speelde Dumortier een onderschatte rol in het tot stand komen van de classicistische kerk bij uitstek, de abdijkerk van Ten Duinen (Potterierei 72, 1787).

Ongeveer tegelijkertijd richtte Hubert Dumortier samen met plafonneur Joannes van Sassenbrouck, steenhouwer Pieter Brulois en metselaar Angelus Lingelet een maatschappij op die de laatste restanten van de Waterhalle zou slopen en vervangen door een twintigtal huizen achter een indrukwekkende neoclassicistische eenheidsbebouwing. De ingrepen of stijlinvloeden beperkten zich met andere woorden niet langer tot renovatie of nieuwbouw van individuele panden in de stad. Men wou de stad als geheel een nieuw, modieus uitzicht geven. Eén van de eerste projecten tot het vernieuwen van een volledige straatwand was de bouw van het ambachtshuis van de vleeshouwers op de Vismarkt (nr. 1), naar een ontwerp van architect Hendrik Bultynck, maar

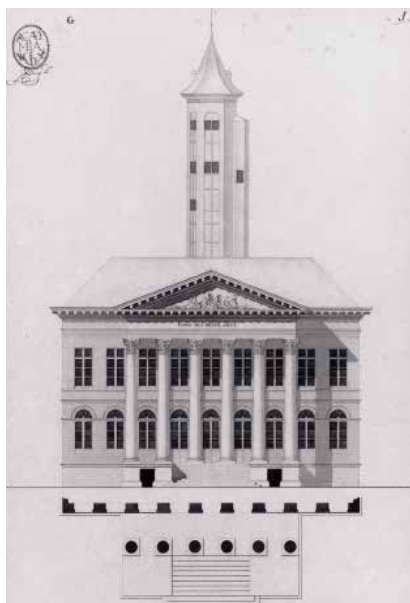
werd slechts gedeeltelijk uitgevoerd (1761-1762). Een tweede ontwerp, voor de bouw van een enorm Engels college achter een monumentale gevelpartij op de Vrijdagmarkt kwam er door de opheffing van de orde in 1773 uiteindelijk niet. Het ontwerp voor een dergelijk college was echter vaak het onderwerp van oefening of zelfs van proef aan de opleiding architectuur van de Academie. Vergelijkbaar is tevens de opdracht tot het ontwerp van een nieuwe gevelwand voor de Markt, ter hoogte van de pas gesloopte Sint-Kristoffelkerk. Ondanks het feist dat men reeds in 1792 het plan opvatte voor een neoclassicistische gevelwand als noordelijke afsluiting van de Markt, werd het project uiteindelijk slechts gedeeltelijk uitgevoerd in de eerste helft van de 19de eeuw.

De sloop van de grote Brugse bakens werd verhevigd in de nasleep van de Franse revolutie. Op de Burg moesten de Sint-Donaaskathedraal en de Heilig-Bloedkapel met haar gotische trappenpartij er aan geloven. Maatschappelijk vormden gegoede burgers de nieuwe elite, die zich evenwel bleven spiegelen aan de titels en gebruiken van de oude bovenlaag. In de Brugse rand verdwenen er een aantal bestaande kastelen, terwijl er nieuwe verreesen als stijlbewuste iconen zoals kasteel Leyselbeke of het domein Forreist. In de tuin van deze streng neoclassicistische landhuizen vindt men niet zelden een uitdrukking van de romantische tijdsgeest onder de vorm van een folly: een imitatiegrot of -ruïne, samengesteld uit puin van de gesloopte kerkelijke gebouwen zoals de Sint-Donaaskathedraal (Veltem, Forreist?...)

Op de Burg bleef de oude bisschoppelijke zetel wel gespaard. Voortaan zou het de prefectuur huisvesten en werd het pand in die zin gepleisterd volgens de heersende Franse mode. De architect van dienst, J.F. Van Gierdegom, was enkele jaren later verantwoordelijk voor de heropbouw van de Heilig Bloedkapel en haar trappenpartij (ca. 1820-1830). Ondanks het heersend neoclassicisme koos de architect toen reeds voor de reconstructie van de kapel en de monumentale trap naar het oorspronkelijke, gotische uitzicht. Ten gevolge van de 18de-eeuwse overkapping van de Spiegelrei en de aanleg van een groot plein voor de Poortersloge leek een uitgebreid Academieggebouw het ideale sluitstuk van de perspectief-as die de Spiegelrei vormde.

Ondanks het (vermoedelijke) Empire-interieur liet J.F. Van Gierdegom zich bij de uitbreiding van de Academie inspireren op de bestaande architectuur van de Poortersloge en liet hij nissen en gotisch maaswerk in de verlengde gevelpartij doorlopen. J.B. Rudd, zijn belangrijkste leerling, was ondertussen als eerste begonnen de belangrijkste historische gebouwen van Brugge nauwgezet op te tekenen en uit te geven. Beide architecten waren met andere woorden pioniers in de herontdekking van de eigen, lokale bouwkunst uit het verleden en stonden daarmee aan de wieg van de Brugse monumentenzorg.

Tijdgenoot Calloigne bleef het neoclassicisme trouw, niet enkel in de beeldhouwkunst met zijn fraaie antwoord op Michelangelo's Madonna met Kind, maar evenzeer in de uitwerking van de nieuwe Vismarkt in een strenge, neo-

classicistische stijl. Met zijn aanstelling als directeur van openbare werken en stadsarchitect was hij de wegbereider voor de volgende generaties stadsarchitecten die met hun visie en ideeën opgedaan aan de Academie een grote invloed hadden op het Brugse stadsbeeld. De architectuur wordt in die eerste helft van de 19de eeuw bepaald door strak gealigneerde muuropeningen en bepleisterde lijstgevels met overheersende horizontale lijnen waardoor een totale breuk met de tradities van topgevels met verticale ritmiek ontstaat. Anderzijds waren de ingrepen veelal beperkt tot het aanpassen van bestaande gevels tot lijstgevels en werd de oude structuur en geveldecoratie uit zuinigheidsoverwegingen behouden en verborgen achter een bepleisterde façade. De aaneenschakeling van deze gevels zorgde voor een sterke eenheid en een beheerst voornaam uitzicht zoals nu nog sterk te merken is in de Sint-Jansstraat, Riddersstraat en zelfs grote delen van de Hoogstraat. Dezelfde ritmering is ook toegepast en af te lezen in de aaneenschakeling van gelijke arbeidershuizen in bijvoorbeeld Peperstraat, Biddersstraat, Kwekersstraat. De bouw van het neoclassicistisch station op 't Zand (1841-1844) was dan weer de aanleiding voor kersvers stadsarchitect J.B. Rudd tot de ontwikkeling van een moderne gevelwand tussen de Zuid- en de Noordzandsstraat. Ook dit ontwerp met een 100 meter lange eenheidsbebouwing werd uiteindelijk slechts gedeeltelijk uitgevoerd.

Ingrijpende stedenbouwkundige veranderingen kwamen pas van de grond onder het bestuur van de liberale burgemeester Boyaval. Stadsarchitect Rudd zette tekenaars toen aan om een nieuw en moderner stratenpatroon te ontwerpen. Met nieuwe rooilijnen wou men vele straten met enkele meters verbreden, ten koste van de grilligheid van het middeleeuwse weefsel, een tendens die toen vanuit

Parijs heel Europa overspoelde.

De meeste rooilijnplannen werden via Koninklijke Besluiten in de jaren 1840-1850 bekrachtigd, maar kenden te Brugge in vergelijking met andere steden amper navolging, met name enkel ingeval van nieuwbouw (bijvoorbeeld Sint-Annarei 3) of zware verbouwingen. Het verbreden van de Geldmuntstraat vanaf de Eiermarkt vormt hierop een eerste uitzondering. De bestaande bebouwing werd aan de zuidelijke straatzijde gesloopt en vervangen door een eerder eclectisch geheel van gepleisterde gevels (1860), een meter of twee achter de oorspronkelijke rooilijn. De beslissing van het stadsbestuur, in 1864, om een nieuwe stadsschouwburg te bouwen in de buurt van de oude 'Comedie' was veel ingrijpender. Voor de bouw ervan diende een hele wijk te worden 'gesaneerd', inclusief de besloten Comedieplaats en het Beursplein, waardoor een grote breuk werd geslagen in het middeleeuwse weefsel.

De herinrichting was gericht op de creatie van een passend decor voor de schouwburg met nieuwe, brede straten met monumentale panden achter uniforme, neoclassicistische gevels zoals dat het geval is voor de Kuipersstraat, de Jacob van Oost- en de Adriaan Willaertstraat. Rond dezelfde periode bespeurt men in de lokale pers voor het eerst een tegenbeweging die de heersende tendens om historische, bakstenen gevels te slopen of weg te pleisteren op de korrel nam en daarentegen pleitte voor behoud en restauratie. Van een kentering kan men nog niet spreken, bij de verkaveling rond de Sint-Annakerk (1870-1878) en de sanering en heraanleg van de Boeveriewijk haalde het neoclassicisme en haar derivaten nog steeds de bovenhand in de behandeling van de gevels, tegendraadse initiatieven van architect Charles Van Robays (Sint-Annaplein 19-21, 1870) of Adolf Duclos (Hendrik Consciencelaan 23, ca. 1882) ten spijt.

Overigens, tot de jaren 1890 haalde het aantal bouwaanvragen voor een gepleisterde lijstgevel het ruim van gevels in een neo-stijl. Maar het tij was duidelijk gekeerd. Tegen het einde van de jaren 1870 werd het toepassen van de lokale, laatgotische bouwtrant voor huizen of gevelrestauraties door de intellectuele bovenlaag als enige artistiek verantwoorde oplossing beschouwd en vielen de neoclassicistische principes volledig in ongenade. Kenschetsend was de vreugdestemming in de Brugse pers naar aanleiding van de vernietigende brand van het gouvernementgebouw in de nacht van 19 of 20 februari 1878, onderdeel van de classicistische gevelwand op de Markt naar een ontwerp van Hubert Dumortier

Met het instellen van een stedelijke premie voor het herstellen van historische gevels, de zogenaamde Kunstige Herstellingen, een jaar voordien, bleek een nieuwe weg ingeslagen. Stadsarchitect Louis Delancenserie zou hierbij, en bij uitbreiding bij het hertekenen van het uitzicht van de volledige stad, een voor-aanstaande rol spelen. Net als zijn voorganger, J.B. Rudd, gaf hij les aan de Academie en vormde hij een nieuwe reeks architecten als Charles De Wulf en Arthur Verhelle.

Het onafhankelijk statuut van de Academie was acht jaar voordien te niet gedaan toen Delancenserie in 1889 directeur werd van de inmiddels stedelijke instelling. Nog eens drie jaar later werd de Academie samengevoegd met de Nijverheidsschool en lag de nadruk voortaan op de opleiding van architecten en voornamelijk bekwame ambachtslui met het oog op het herstel van het 'middeleeuwse' Brugse karakter.

Bronnen:

L. CONSTANDT (red.), *Stenen Herleven, 111 jaar 'Kunstige Herstellingen' in Brugge, 1877-1988*, Brugge, 1988.

M. DEGRAEVE, *De Brugse gevelarchitectuur als getuige van economische en politieke ontwikkelingen in de 18de eeuw*, onuitgegeven masterproef Monumenten- en Landschapszorg, Universiteit Antwerpen, 2015-2016.

L. DEVLIEGHER, *De huizen te Brugge*, Brugge, 1975, pp. IX-XXXVIII.

Meer over de Academie:

D. DENDOOVEN, *De Brugse academie in de 18de eeuw*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Vrije Universiteit Brussel, 1994.

S. HUYGEBAERT, *Hergeven ze ons niet de ed'le... middeleeuwen? De Brugse Academie en het neogotisme in de schilderkunst, 1830-1902*, onuitgegeven masterproef, Universiteit Gent, 2010-2011.

A.-M. RETSIN, *Geschiedenis van de Brugse Vrije Academie 1717-1881*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Rijksuniversiteit Gent, 1972.

A SCHOUTEET, *250 jaar Academie voor Schone Kunsten te Brugge 1717-1967, met een studie over Directeur Jan Garemin als kunstschilder*, Brugge, 1970.

Academiestraat 14-18 Poortersloge

1

Thuis van de Academie sinds 1720

Open op zaterdag 9 september
van 14u00 tot 18u00
en op zondag 10 september
van 10u00 tot 13u00
en van 14u00 tot 18u00

Vrij en begeleid bezoek

1720, op 30 januari, wordt een rekest ingediend door de *'Confrerie van de vrije ende exempte schilder- en teeckenconst'*, waarin men de stad vraagt om een gebouw. Op 31 mei datzelfde jaar krijgt deze confrérie de toelating van het stadsbestuur om zich te vestigen in de Poortersloge. Dit op voorwaarde dat er een akkoord komt met de rederijderskamer van de H. Geest die er tot eind 19de eeuw ook zijn lokaal had. Na een onderbreking van elf jaar omwille van financiële en organisatorische problemen, werd in 1738 de naam veranderd in *'Academie van teecken-, schilder- en bouwkonsten'*.

Om een idee te vormen van hoe de Poortersloge er authentiek uitzag, hebben we een aantal 15de tot 18de-eeuwse bronnen. *'Kaart met voorstelling van de loop van de Reie te Brugge aan de Poortersloge tot aan de Dampoort'* (tussen 1460-1550), *'De Zeven wonderen van Brugge'*, geschilderd door Pieter Claissens de Oude (ca. 1550), het stadsplan van Marcus Gerards (ca. 1562) en voornamelijk *'De Spiegelrei in Brugge'* toegeschreven aan Pierre François Ledoux (18de eeuw) zijn belangrijke voorbeelden.

Het gebouw typeerde zich door over de bouwlagen heen lopende vensternissen, op de bovenste verdieping geflankeerd door pinakelvormige baldakijnen. Boven de kroonlijst zat

een balustrade met open maaswerk, en over het dak liep een vorstkam. Het zadeldak had aan beide zijden dakkapellen. De noordgevel (kant Academiestraat, tevens voorgevel) telde vijf traveeën.

De kelderverdieping kende enkele vensters, maar die zijn ondertussen dichtgemetseld. De toegangspoort bevond zich in de vijfde travee. De oostgevel telde drie traveeën, net zoals dat vandaag opnieuw het geval is. Deze oostgevel kwam uit op de Sint-Jansbrug (in de 18de eeuw ook 'Nieuwjaarsbrug' genoemd). De Reie liep onder deze brug door langs de zuidgevel. Aan deze zuidgevel, kant Kraanrei, werd de verticaliteit van de architectuur benadrukt door een centrale, deels ingebouwde en veelzijdige traptoren met bovenop een Sint-Joris met de draak.

Er is aan deze zuidkant ook een zadeldak te zien dat loodrecht op de overige bedaking stond. Zo moet de Poortersloge er dus hebben uitgezien wanneer de Academie er zijn intrek nam in 1720. De huidige staat van het gebouw beantwoordt nog grotendeels aan deze beschrijving, maar er zijn toch ingrijpende wijzigingen gebeurd onder impuls van de Academie.

De aanleiding voor de eerste grote herstel- en verbouwingswerken was de brand in de nacht van 28 op 29 januari 1755. Ze zou ontstaan zijn in het lokaal van meester-schilder en toenmalig directeur van de Academie, Matthias De Visch.

Charles Custis schreef in 1765 in zijn 'Jaer-Boecken' neer: *'Op den 29. January 1755 is tot den grondt afgebrandt de Accademie van de Teecken en Schilderkonst, anders geseydt de Poorterlycke Logie, alwaer oock verbrandt zyn de konstige accademische plaester-Beelden'*.

Aangezien de lessen al in oktober datzelfde jaar aanvingen, gaat men er vanuit dat de schade eerder beperkt bleef tot het dak en het interieur, de kunstcollectie van de Academie inclus. De herstellingswerken waren mogelijk met de financiële steun van de stad en enkele particuliere schenkers. Iedereen die 5 lb. of een veelvoud gaf, kreeg dit binnen de twintig à vijftig jaar via loting terug. Het betrof dus eigenlijk een soort renteloze lening, eerder dan een schenking. De keldervensters op de begane grond aan de voorgevel werden dichtgemaakt. De ingang verhuisde van respectievelijk de vijfde naar de vierde travee, en

er werd een monumentaal arduinen portaal in rococostijl geplaatst. Het chronogram in de cartouche verwijst naar deze wederopbouw: *'Vt phoenix eX Clnera sVo brVgensIVm Dono re-VIVIsCo'*.

Dit betekent zoveel als: *'zoals de feniks uit zijn as, zo herrees ik door giften van de Bruggelingen'*. Het is ook een jaarschrift: M + V + I + X + X + C + I + V + V + I + V + D + V + I + V + I + C = 1755.

Uit dankbaarheid werden de namen van de financiële weldoeners in de consoles van het nieuwe stergewelf van de gelijkvloerse, grote zaal van de loge aangebracht. Bij het herstel van het dak nam men de opengewerkte balustrade weg, zoals te zien is op het schilderij *'Karel van Lotharingen als beschermheer van de Kunsten'* door Matthias de Visch, uit 1762. De vroegere opengewerkte torenspits moet bij de brand eveneens zijn vernield, want op hetzelfde schilderij eindigt de toren met een platform omringd door de aloude opengewerkte balustrade.

Op 15 juni 1788 werd in de resoluties van het Academiestuur beschreven dat de balustrade op de toren zich in *'den ruynensen staet'* bevindt. Na een verkoop van afbraakmateriaal en het koperen Sint-Jansbeeld dat op de zuidoosthoek van de loge stond, kon men de ranke torenspits vervangen door een zesdelig ingesnoerd tentdak met leien bedekt.

Na een verkoop van afbraakmateriaal en het koperen Sint-Jansbeeld dat op de zuidoosthoek van de loge stond, kon men de ranke torenspits vervangen door een zesdelig ingesnoerd tentdak met leien bedekt. Dit gebeurde naar ontwerp van Bernardus Bauwens en Bartholomeus Feijs. Het tentdak was opvallend lager en bezat enkele dakkapelletjes. Hierdoor verloor de toren grotendeels zijn verticaal karakter.

De academie kende een enorme bloei in de tweede helft van de 18de eeuw, met een nijpend plaatstekort tot gevolg. In 1787 werd de Sint-Jansbrug afgebroken en de Reie overweld. Zo ontstond het huidige Jan van Eyckplein en dus een mogelijkheid voor de Academie om zich fysiek uit te breiden.

Op 7 april 1805 legden de Brugse architecten Joseph François Van Gierdegom en Feijs hun plannen voor de fundamente van deze uitbreidingen voor aan de burgemeester. Kort daarop begon men aan de werken. Maar, l'histoire se répète, door financiële tekorten was men genoodzaakt opnieuw leningen, deze keer met interest, uit te schrijven. Deze brachten waarschijnlijk niet het verhoopte succes, want de werken werden stilgelegd vanaf 1806 tot 1818.

Het is pas op 15 april 1818 dat men de nodige fondsen en de goedkeuring van koning Willem had om de werken verder te zetten. De uitbreidingswerken waren klaar in 1825. Van Gierdegom bleef al die tijd directeur en opvolger van de werken. Hij was tevens docent architectuur

aan de Academie. Het exterieur is door die verbouwingswerken sterk van uitzicht veranderd. De oostgevel, kant Jan van Eyckplein, werd uitgebreid tot negen traveeën. In de plaats van de oorspronkelijke puntgevel, kwam er een zeer symmetrische lijstgevel in de plaats. De traveenissen met blind maaswerk op de borstweringen werd bewaard en zelfs doorgetrokken in de zes nieuwe traveeën, net zoals de beelden op de eerste verdieping. Een waterlijst scheidde de souterrain van de gelijkvloerse verdieping. Een monumentale bordestrap met

balustrade in gotisch vierpasmotief gaf via een dubbele deur toegang tot de gelijkvloerse verdieping. Drie rondboogprofileringen met kapitelen aan weerszijden van de deur, droegen een fries met gotische motieven. Het met leien bedekte schilddak werd bekroond door een vorstkam. De zuidgevel had drie traveeën vergelijkbaar met de oostgevel, maar had geen ingang. Ondanks het neoclassicistische gabariet vormde de gevel van de Academie één van de vroegste voorbeelden van neogotische architectuur uit onze contreien.

Josephus Franciscus Van Gierdegom (1760-1844)

Was de zoon van een meester-timmerman, van wie hij zijn eerste opleiding kreeg. In 1775 was hij leerling van de Brugse Vrije Academie voor Schone Kunsten, waar hij in 1778 zijn diploma behaalde. In 1802 startte zijn lange leraarscarrière aan de Academie. Hij kreeg de kans om belangrijke 19de-eeuwse architecten op te leiden. Voor verschillende openbare gebouwen werd beroep gedaan op hem. Denken we maar aan de verbouwing van de Poortersloge, de Criminele Griffie en de steeghere, de ambtswoning van de gouverneur en de neogotische verbouwing van de Lanchalskapel in de Onze-Lieve-Vrouwekerk (1812-1816). Voorbeeld van zijn privé-architectuur is de gevel van Dijver 10-11. Het ontwerp voor het kasteel Forreist is ongetwijfeld zijn meest creatieve voorstel. Jammer genoeg is het volledige ontwerp door de dood van de opdrachtgever nooit uitgevoerd. Verder zijn er nog enkele gedeeltelijk bewaarde interieurs te Brugge bekend van zijn hand. De nog bestaande realisaties zijn met zorg ontworpen en getuigen van zijn kennis en vakmanschap.

Vanuit deze hal kon men via een trap op de eerste verdieping geraken. Naast deze hal, aan de zuidkant van het gebouw, was een half-ronde zaal. Deze diende voor de oefeningen '*d'après les antiques*', naar de oude antieken. Deze zuidkant had op het gelijkvloers ook een '*musée d'antiques*'. Als je via het rococoportaal in de Academiestraat binnenkwam, had je aan je linkerkant het lokaal waar men leerde tekenen en modelleren naar prenten. Aan de rechterkant kon je het directielokaal vinden. Op de eerste verdieping had je aan de kant van het Jan van Eyckplein een grote ontmoetingszaal. De eerste verdieping had verder vooral een museumfunctie. Ieder bestuurslid van de Academie moest immers een kunstwerk aan de instelling schenken. Ook oud-leerlingen schonken vaak uit blijf van waardering een kunstwerk aan de Academie. Naast deze 18de- en 19de-eeuwse werken bezat de Academie ook werken van bekende oude meesters. In nasleep van de Franse overheersing kwamen eind 18de eeuw alle kunstwerken uit de kerken en kloosters in en rond Brugge uiteindelijk in het stadhuis terecht. Men besliste een aantal jaren later, in 1816, om de belangrijkste werken onder te brengen in de Academie. Zo kwamen onder andere 'Madonna met Kanuniek Van de Paele' van Jan van Eyck, het Moreeltriptiek van Hans Memling en het 'Oordeel van Cambyeses' van Gerard David in de Academie terecht.

De Vrije Aademie bleef tot 1892 bevoegd voor de zorg over deze belangrijke stedelijke collectie. Hierna vormden ze de basis voor de latere collectie van het Groeningemuseum.

Het uitbreiden van het aantal leerlingen en het meer specificeren van beroepsgerichte vakken leidt in 1848 opnieuw tot uitbreidingswerken. Het aanpalende huis '*den Slyncker Keyser*' in de Academiestraat wordt dan opgekocht. Het huis wordt in 1854-55 volledig verbouwd in de stijl van de 15de-eeuwse noordgevel: deze wordt met twee identieke traveeën verlengd. Het is gebouwd in baksteen met een natuurstenen schil. Het verschil in bouwmaterialen is nog steeds duidelijk te zien in de Academiestraat. In de uitbreiding kwam een galerij voor antieke beelden en in het souterrain een beeldhouwklas.

In 1852 wordt een tweede huis opgekocht: "*'t Witte Cruyce*", ook bekend als 'Huis Cottem', genoemd naar de laatste eigenaar. Dit huis werd binnenin zeer ingrijpend veranderd in functie van de Academie. Zowat alle scheidingsmuren met het aanpalende huis werden verwijderd. In '*t Witte Cruyce*' kwamen klassen voor het tekenen naar levend model en naar (gipsen) antieke beelden. Ook een schildersatelier werd er ingericht. De oorspronkelijke getrapte geveltoppen werden opgewerkt met grote rondboogvensters in functie van de ateliers. Het huidige karakter van de gevel is het gevolg van de reconstructie naar aanleiding van de restauratie uit 1907.

Hoewel het er vandaag eerder vanzelfsprekend uitziet, werden de eerste beelden pas in 1855-1860 in de gevel van de Poortersloge geplaatst. Het was oorspronkelijk de bedoeling om de noord- en oostgevel te versieren met beelden van schilders, beeldhouwers en bouwmeesters van de Brugse School. Er werd beslist de oorspronkelijke toestand te reproduceren, namelijk om de beelden rechtstreeks op een sokkel en onder een pinakelvormig baldakijn te plaatsen. Onder andere beeldhouwer H. Pickery leverde twee beelden. Verder is niet achterhaald hoeveel beelden toen werden geplaatst, wie ze leverde en wat afgebeeld werd. Men is in ieder

geval niet veel verder gekomen dan de noordgevel, kant Jan van Eyckplein. De beelden uit 1855-1860 werden in 1924 vervangen door een totaal nieuw beeldenprogramma.

Vanaf 1881 werd de *Vrije Academie of Confre-rie* opgedoekt omwille van organisatorische en financiële problemen. Het leven van de Academie was nog lang niet voorbij: het stadsbestuur nam deze gelegenheid ter harte en vormde de Vrije Academie om tot een Stedelijke Academie. Na deze periode van onzekerheid worden na twee jaar de lessen terug hervat. De leerlingen en docenten stapten vrijwillig naar de nieuwe instelling over, de toekomst van de Academie was verzekerd.

De Poortersloge bleef tot 1890 het gebouw voor de Stedelijke Academie voor Schone Kunsten. Louis Delacenserie, toenmalig directeur, voegt de Stedelijke Academie samen met de Nijverheidsschool en deze verhuizen naar de gebouwen van de voormalige Bogardenschool aan de Sint-Katelijnestraat. Delacenserie ontwerpt nog de plannen voor de restauratie van de ondertussen zeer bouwvallige Poortersloge. De nood aan restauratie en de nostalgie naar het verdwenen gotische uitzicht resulteerden in 1897 in het reconstrueren van de gevels van de Poortersloge naar zijn vermeende, oorspronkelijke staat zoals we die vandaag nog steeds kennen.

De Poortersloge is beschermd als monument bij K.B. van 9 juli 1974 en is deel van de bescherming als stadsgezicht, intrinsiek 'Spiegelrei, Gouden-Handrei en Sint-Annarei met omgeving' bij M.B. van 16 juni 1992.

Clara Lasure

Bronnen

M. VANDERMAESEN & P. RONSE, *Van Poortersloge tot Rijksarchief: een gebouw met inhoud te Brugge (15de eeuw - 1995)*, Brussel: Algemeen rijksarchief, 1995.

J. DE ROCK, F. BUYLAERT, J. DUMOLYN & I. GEELEN, 'De Poortersloge van Brugge: een sociale en culturele geschiedenis van een uniek laatmiddeleeuws gebouw', in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, 2015, 152[2], pp. 225-284.

P. RONSE, *De Poortersloge te Brugge*, 1985.

Burg 11 Het Landhuis van het Brugse Vrije

2

Het Landhuis van het Brugse Vrije, Gerechtshof en thans administratief centrum

Open op zaterdag 9 september
van 14u00 tot 18u00
en op zondag 10 september
van 10u00 tot 13u00
en van 14u00 tot 18u00

Enkel begeleid bezoek

Het Brugse Vrije was de naam van de regio rond Brugge in de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Het was een uitgestrekt gebied, dat zowat de noordelijke helft van de huidige provincie West-Vlaanderen omvatte. Dit gebied werd op het einde van de 10de eeuw onder het gezag geplaatst van een burggraaf of kastelein, vertegenwoordiger van de graaf, en werd een kasselrij genoemd. In 1127 maakt de stad Brugge zich uit het kasselrijverband los

en verwierf een eigen stadsrechten. Zowel de stad als het Vrije kregen een schepencollege die beiden op de Brugse Burg zetelden. De grote steden Gent, Brugge en Ieper wisten zich in de 14de eeuw op te werpen als een standenvertegenwoordiging bij de graaf. Als enige van de kasselrijen in Vlaanderen slaagde ook het Brugse Vrije er tegen het einde van de 14de eeuw als 'vierde lid' van Vlaanderen, naast de drie grote steden, te worden erkend.

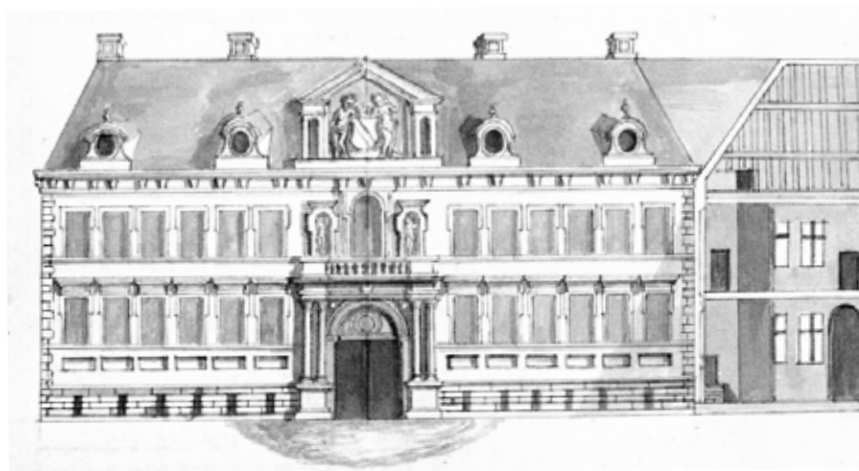

De zetel van het bestuur van het Brugse Vrije was oorspronkelijk gevestigd in een bijgebouw van het Steen aan de westkant van de Burg. Ten laatste in de 15de eeuw betrof het tevens gebouwen aan de tegenoverliggende zijde van het plein, in of naast de grafelijke 'Love'. Deze tweede grafelijke residentie uit het einde van de 11de eeuw was aanvankelijk in hout en bood allicht meer wooncomfort dan het kille Steen. Het werd de 'Love' genoemd vanwege de overdekte galerij (*lobium, loove*) die er tegenaan stond. Vermoedelijk bleef de Love tot in de 14de eeuw – dus op een ogenblik dat de meeste andere grafelijke gebouwen (Steen, Ghistelhuus, Basiliuskapel) op de Burg al door de stad in gebruik genomen waren – occasioneel als grafelijk verblijf fungeren, totdat het Prinsenhof deze rol overnam. Nadien zetelden er vorstelijke ambtenaren (met name de schout), terwijl ook een deel ervan ter beschikking gesteld werd van het Brugse Vrije. In de loop van de volgende eeuwen palmde het Brugse Vrije de hele zuidoostelijke hoek van de Burg in. In 1434-1440 bouwde men ten zuiden van de Love een Vierschaar. Door een grootschalige bouwcampagne in de jaren 1520 kwam daar een nieuw gebouwencomplex tot

stand met een galerij op de Brug, een grote 'Vierschaar' en een prestigieuze Schepenkamer. In 1555 werd de oude grafelijke residentie zelf aangekocht. Grote bouwfasen volgden in 1606-1607 en 1664-1666.

Tussen 1722 en 1728 werden echter de gotische en enigszins vervallen gebouwen gesloopt en vervangen door een modern, classicistisch complex met vier vleugels rond een centrale binnenplaats. Voor het ontwerp en de opvolging van de werken deed men beroep op de Amsterdammer Jan Verkruijs of van der Cruyken, hofarchitect van Keizer Karel VI van Oostenrijk. Volgens sommigen diende de bouw van dit eigentijds en relevant bouwwerk net de afgenomen machtspositie van het Brugse Vrije te verhullen.

Na het verdwijnen van het Brugse Vrije als bestuurlijke entiteit in de Franse tijd werd het Landhuis omgevormd tot gerechtshof. Het bleef die functie vervullen tot 1984 tot de gerechtelijke diensten verhuisden naar het nieuwe gerechtsgebouw bij de Kruispoort. Thans zijn er nog enkele stedelijke diensten in ondergebracht.

Beschrijving

De volledig met kalkzandsteen beklede gevels tellen op de Burg dertien traveeën. De nadruk ligt er op de rijzige toegangstravee met een rondboogvormige koetspoort, geflankeerd door gekoppelde zuilen en afgedekt door een balkon met balusters. Op de verdieping wordt de centrale rondboogvenster er geflankeerd door beeldnissen met beelden van Themis en Veritas (beeldhouwer Karel Lateur, 1911). De toegangstravee wordt in het dak bekroond met het gebeeldhouwd wapen van 't Brugse Vrije tussen wildeman en -vrouw, het geheel onder fronton. De gevels worden horizontaal geleed door de entablementen boven de benedenvensters en de kroonlijst op consoles. De gevels zijn vrij egaal gehouden en worden enkel door vensters met een vlakke omlijsting met oren op een zeer zachte manier onderbroken. De leien daken zijn spaarzaam voorzien van ronde dakvensters of œil-de-boeufs en was vroeger bekroond met vier rechthoekige en met lijst

werk versierde schoorstenen. Helaas werden de schouwen in de jaren 1960 gesloopt. De zestien traveeën, lange gevel in de Hoogstraat heeft analoge kenmerken.

Dezelfde klassieke stijl vinden we terug op de gevels van de binnenplaats. De oostelijke koergevel vormt er de pendant van de Burggevel met boven de drie centrale traveeën een fronton gevuld met een gerechtigheidsafereel door de Brusselse beeldhouwer J. Bergé en gesigneerd als 'J. Bergé F. Bruxellensis 1725'. De overige beelden van Artemis, Persephone, Pax en Urania zijn pas in 1911 geplaatst en zijn naar de hand van Jules Fonteyne. De horizontaliserende werking van de entablementen van de benedenvensters wordt op de binnenkoer doorbroken door de verschillende ingangspartijen. Hun halfronde bordestrappen met ijzeren leuning leiden naar de vleugeldeuren binnen een vlakke omlijsting en onder een

entablement met barok bovenstuk bestaande uit oculus met waterlijst en klauwstukken.

In de noordelijke koergevel valt de serliana op, een driedelige, opengewerkte en overwelfde portiek met de gekoppelde zuilen. De serliana is een architecturale renaissance-uitwerking die door Serlio en voornamelijk Palladio een grote verspreiding kende in Noordwest-Europa vanaf de 18de eeuw. Het centrale deurvenster er boven, heeft een geblokte omlijsting met voluten. De loggia wordt er overwelfd met kruisgewelven tussen gordelbogen op uitgewerkte consoles. De rechthoekige ingang deur tot vestibule is gevat in een geprofileerde omlijsting met oren en onder een gebogen fronton doorbroken door een ovaal bovenlicht. De twee flankerende rondboognissen bevatten beelden van Pan en Vulcanus door Jules Fonteyne uit 1911.

Binnenin, aan de kant van de Brug en de Hoogstraat, ligt een enfilade met vijf kamers die verder ook ontsloten wordt via een lange hal onder een rondboogvormig, cassettenplafond. Elke kamer heeft fraaie schoorstenen met een schouwboezem van stuc met ingewerkte portretten of wapenschilden. Vooraan zijn de voormalige Raad- en Ledenkamer gelegen. De Ledenkamer, die aanzienlijk groter is dan de Raadkamer, is de samenvoeging van de vroegere kleine Ledenkamer en de Burgemeesterskamer.

Beide kamers zijn ingericht met een houten lambrisering met daarboven goudleer-behang dat in de 18de eeuw zou uitgevoerd zijn door Dominique Jozef vander Meulen. Het goudleer komt echter van een andere locaties en is ergens in de tijd hier met verschillende stukken door elkaar opgehangen. In 2011 werden het goudleerbehang samen met het binnenschrijnwerk, het marmer en de schouw gerestaureerd. Ook de suprapor-

ta's in de Raad- en Ledenkamer werden toen hersteld. Ze zijn gemaakt door Matthias De Visch en stellen op allegorische wijze 'de vier seizoenen' voor. Ook de vijf grisailles in de Ledenkamer die de deugden Sterkte, Voorzichtigheid, Eendracht, Wijsheid en Rechtvaardigheid afbeelden zijn ook naar zijn hand. Een laatste schilderij stelt de Vrede van Atrecht (1453) voor, een overeenkomst tussen Filips de Goede en de Franse koning Karel VII. Het Landhuis van het Brugse Vrije is beschermd bij K.B. van 25 maart 1938.

Bronnen

B. BEERNAERT & J.-P. ESTHER, *Open Monumentendag, 18de-eeuwse architectuur in de binnenstad*, Brugge, 1991, s.p.

S. GILTÉ & A. VANWALLEGHEM, 'Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern', in *Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen*, 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 1999.

M. RYCKAERT, *Historische stedenatlas van België. Brugge*, Tielt, 1991, pp. 163-164.

Mathias De Visch (1701-1765)

Deze Brugse kunstschilder volgde les bij Jozef vanden Kerckhove en vervolgens aan de pas opgerichte Academie. In 1723 trok hij naar Parijs en later naar Italië. Eind jaren 1720 was hij terug in Brugge. In 1728 leverde hij bijvoorbeeld de supraporta's voor het Brugse Vrije. Zijn oeuvre is heel omvangrijk en uiteenlopend: stadsgezichten, individuele en religieuze voorstellingen. Traditioneel voor de tijd realiseerde hij enkele salonbekledingen. We vinden werken van hem terug in Brugse kerken en kloosters, instellingen en musea. Stilistisch behoort hij tot de late barok, hoewel niet gespaard van bepaalde rococo-invloeden. Hij speelde tevens een belangrijke rol in de ontwikkeling van de Brugse schilderkunst. Onder zijn impuls werd de Academie, in 1739, heropgericht. Uitgerekend in zijn directeurskantoor ontstond in de nacht van 28 op 29 januari 1755 de brand die de Poorterloge in lichterlaaie zette. Tekeningen, schilderijen, gipsen en een groot deel van de Academie ging toen verloren. Toch kon men tegen oktober van datzelfde jaar de Academie opnieuw openen. Mathias De Visch bleef als directeur zijn leven lang de drijvende kracht achter de heropgerichte Academie.

(bron: J.-L. MEULEMEESTER, 'Matthias De Visch', in *Lexicon van Westvlaamse beeldende kunstenaars*, deel 3, 1995, pp. 71-72.)

Ezelstraat 122 de Ezelpoort

3

Open op zaterdag 9 september
van 14u00 tot 18u00
en op zondag 10 september
van 10u00 tot 13u00
en van 14u00 tot 18u00

Enkel begeleid bezoek

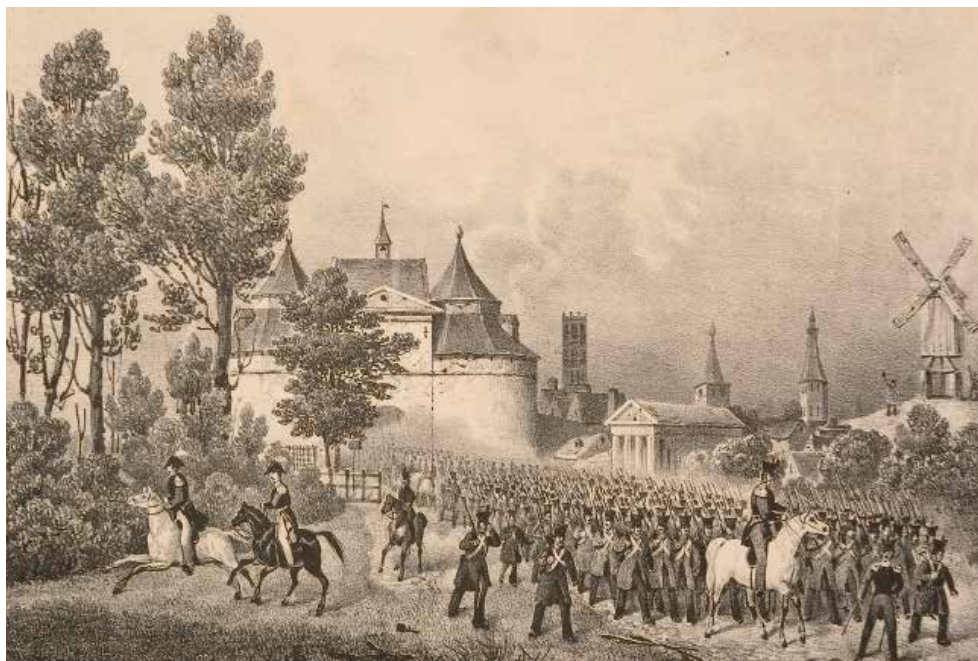
Sinds 2010 is de Ezelpoort herbestemd als kantoor voor Anima Eterna Brugge, het orkest gesticht en geleid door Jos van Immerseel. De Ezelpoort wordt door Anima gezien als een metafoor voor zijn missie: meesterwerken uit lang vervlogen tijden laten spreken tot een publiek van vandaag.

De poort dankt haar ontstaan aan de aanleg van de tweede omwalling in 1297. De eerste poort werd echter rond 1328 ontmanteld in uitvoering van het vredesverdrag van Athis-sur-Orge (1305). Vrij snel, in 1396, wordt de poort echter herbouwd naar een ontwerp van de meester-metselaars Jan Slabbaerd en Mathias Saghen, die ook de Boeverie-, de Smeden- en de Dampoort hebben gebouwd. Tussen de 14de en de 17de eeuw wordt de poort herhaaldelijk aangepast.

De poort was oorspronkelijk afgewerkt met twee hoge torens. Ze waren met elkaar verbonden en aan de kant van de buitenstad voorzien van een voorpoort en een valbrug. Het defensief karakter van de poort verdween

al in de 17de eeuw: zowel de voorpoort als de bovenbouw van de torens werden gesloopt en de torens kregen een afwerking met achthoekige puntdaken. Boven de poortdoorgang kwam in 1632 een nieuwe middenpartij en in de 18de eeuw werd op het bruggenhoofd een wachtershuisje aangebouwd aan de stadzijde. Hier werd in de 19de eeuw een kleine, herberg ingericht.

De Ezelpoort was toen hoogstwaarschijnlijk, net als de andere stadspoorten en gezien het woningentekort, bewoond. In 1782 sloopte men de voorpoort en kort erna bouwde men van het octrooihuisje tussen beide grachten. Het eenlaags octrooihuisje was typisch voor zijn tijd uitgewerkt als een Romeinse tempel en had een zuilencolonnade en een zwaar fronton.

Van de middeleeuwse toren rest nog het muurwerk van de massieve torenkuipen. De poortopeningen zijn afgezoomd door zowel Doornikse kalksteen als Lediaanse zandsteen. Het metselwerk is schaars doorbroken met schietgaten, rechthoekige vensters en steigergaten. Kant Christus-Koning is het middele deel bekroond met een klassiek fronton in kalkzandsteen. In het geveldeel daaronder ziet men sporen van natuursteen waar tot aan de Franse Revolutie het wapenschild van de regerende vorst werd op aangebracht. Op het eind van de 19de eeuw maakte de talentvolle stadsarchitect, Charles De Wulf, een ambitieus restauratieplan op dat de poort in haar middeleeuws uitzicht zou herstellen. Hevige kritiek zorgde ervoor dat het plan werd afgeblazen. Met uitzondering van enkele dakwerken bleef de Ezelpoort onaangeroerd tot in 1991. Het verkeerde toen in heel slechte bouwfysische staat.

Eind jaren 1980 werd de Nationale Bank, die toen haar hoofdkantoor net achter de Ezelpoort had, bereid gevonden om een restauratieproject van de poort te financieren als bijdrage tot de herwaardering van het Brugse erfgoed. Er waren plannen om de poort als muntmuseum in te richten, maar dat vereiste te veel aanpassingen en uitbreidingen. Uiteindelijk opteerde men om de poort consoliderend te herstellen. Het muurwerk bevond zich in slechte staat en het buitenparement moest ontmanteld en opnieuw gemetseld worden met gebruik van zoveel mogelijk oorspronkelijk materiaal. De leien dakbedekking werd volledig vernieuwd en de verticale bebording werd door beglaasde ramen vervangen met het oog op het gebruik van de poort. Horeca Brugge kreeg toen immers de poort als vergaderlokaal toegewezen.

Beide torens zijn overwelfd met dubbele kruisgewelven met versierde sluitstenen. De gewelfribben zijn van kalkzandsteen en dragen

bakstenen gewelven. De spiltrap in Doornikse kalkzandsteen was erg verweerd, maar werd omwille van de grote zeldzaamheidswaarde behouden en bijgewerkt met reparatiemortel. De 17de-eeuwse, eikenhouten gebinten waren nog in goede staat en werden bewaard. Het wachtershuisje werd volledig herbouwd in zijn vroegere vorm. Ook beide bruggen vroegen een ingrijpende herstelling en reconstructie.

Sinds 2010 wordt de poort dagelijks gebruikt als kantoor van Anima Eterna en fungeert het als een uithangbord voor dit befaamde ensemble. De poort kreeg toen de huidige opfrissing en werd voorzien van verwarming, verlichting en nieuw sanitair.

De Ezelpoort is beschermd als monument bij K.B. van 5 december 1962 .

Poortwachters met panache: Anima Eterna Brugge

In 1987 stichtte Jos van Immerseel Anima Eterna Brugge: een orkest dat zo dicht mogelijk bij de klassieke meesters wil komen en daarom altijd de bezetting, instrumenten en speeltechnieken gebruikt zoals de componist die heeft gekend. Het orkest werkt als een teletijdmachine en is met zijn consequente aanpak en vertolkingen van zowel recent als ouder repertoire wereldwijd koploper.

In 2002 - het jaar van Brugge Culturele Hoofdstad van Europa - opende het gloednieuwe Concertgebouw Brugge de deuren. Het allereerste concert in de grote zaal werd er op 20.02.2002 gespeeld door... Anima! In 2003 werd het orkest huisartiest van het Concertgebouw en later vestigde het zijn kantoren in de stad. Ook dirigent van Immerseel woont inmiddels in Brugge! Van hieruit reist het orkest de wereld rond als enthousiaste ambassadeur voor zijn thuisstad.

Hoe “klassiek” is de Ezelpoort?

Het nieuwe leven van de Ezelpoort draait dus helemaal om klassiek – elke dag, de hele dag lang! Het classicistische repertoire heeft daarbij een voetje voor... Bij Anima's eerste grote opnameproject (1990) werden immers de integrale pianoconcerti van Mozart - de keizer van de klassiek! - op plaat gezet: een mijlpaal in de geschiedenis van het orkest. Jos van Immerseel: "Dat was een grote stap, die we hebben kunnen zetten dankzij het toen opkomende platenlabel Channel Classics. Ted Diehl, die voor het label werkte en overigens ook zeer mooie klavecimbels bouwde, stelde me voor om een concert in Vredenburg met drie pianoconcerti op plaat uit te brengen. Ik had waarschijnlijk een vlaag van zinsverbijstering, want ik zei: nee. Alle concerten of niks. In feite had ik geen idee waarover ik sprak, want ik had slechts enkele werken ingestudeerd en de rest zelfs niet gelezen... Ik had wel vertrouwen in het merk 'Mozart'. Channel Classics blijktbaar ook, en zo hebben we op 1 jaar tijd 10 CD's opgenomen. Op het einde van dat jaar was Anima een echt orkest geworden. We konden ook meteen met de integrale op tournee naar Japan! Daarna lag het - qua repertoire - enigszins voor de hand dat we ook Mozart-symfonieën zouden gaan opnemen, en zo waren we voorgoed vertrokken."

Wist-je-dat...

Anima in 2017 zijn 30ste verjaardag viert, maar de naam van het orkest 10 jaar eerder werd bedacht...? De gouden vondst kwam van een taalcoach die in 1977 meewerkte aan een operaproductie waarvan Jos van Immerseel de leiding had. Die verzong een Italiaanse Spielerei op de naam van de dirigent: 'Giuseppe dell'Anima Eterna'. Toen in 1987 een naam voor het toen pas opgerichte orkest werd gezocht, viel de keuze op 'Anima Eterna' omdat dit perfect weergeeft waar het bij deze musici om gaat: de goesting om muziek te maken en de geestdrift van het samenspielen.

Muzikale activiteit

Naast een bezoek aan de torens met gids kan je tijdens het Open Monumentenweekend Anima aan het werk horen dankzij het Luisterspel. Een hoofdtelefoon is het enige wat je nodig hebt om met het orkest mee te reizen door tijd en ruimte! Pure science fiction...? Nee hoor: muziek speelt het zonder veel moeite klaar en kan je op elk moment naar om het even waar flitsen: een balzaal vol kristallen kroonluchters, een wijds landschap met indrukwekkende bergtoppen, regen tegen het raam op een druilerige zondagmiddag of een zonovergoten dorpsplein.. Jouw opdracht: de plek, figuur of scène zoeken die de geest van de muziek het best weerspiegelt. Het spel start met een luisterfragment en eindigt bij een beeld: aan jou om de ideale match te vinden!

Heilige-Geeststraat 4 Voormalige Hof van Pittem

4

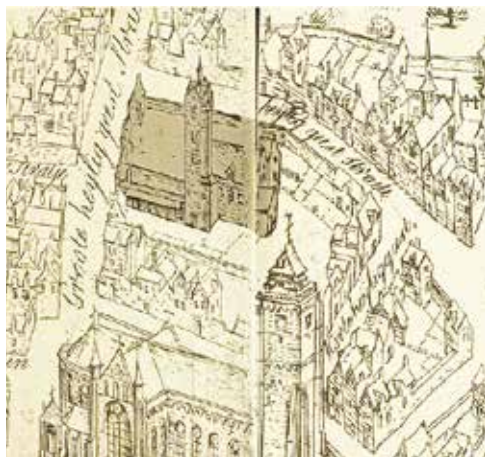
Voormalige Hof van Pittem, later seminarie, thans Bisschoppelijk Paleis

Open op zaterdag 9 september
van 14u00 tot 18u00
en op zondag 10 september
van 10u00 tot 13u00
en van 14u00 tot 18u00

Enkel begeleid bezoek

Voorgeschiedenis, het Hof van Pittem

Het Hof van Pittem dankt zijn naam aan de familie Claerhout, die sinds de 14de eeuw heren van Pittem zijn en vanaf de 15de eeuw belangrijke functies in Brugge bekleden. Het huidige uitzicht van het hof wordt in 1549 bepaald door ridder Jacques van Claerhout die de voorouderlijke huizen aan de Goezeputstraat laat verbouwen tot een fraaie patriciërswooning in zuivere renaissancestijl. Een aflijning van een ouder, vermoedelijk 15de-eeuws gebouw met luisterrijke schermgevel is trouwens nog af te lezen van de zijgevel in de Goezeputstraat: de later toegevoegde derde bouwlaag, die tot de renaissancebouwfase behoort is duidelijk herkenbaar door een ander soort bakstenen.

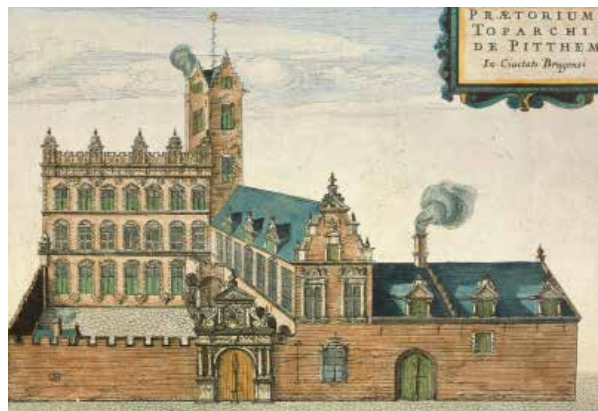
Op het binnenplein hebben de vensters allen afgeschuinde neggen met op de begane grond een gebogen bekroning met schelpvulling, op de eerste verdieping een gebogen en op de tweede verdieping een driehoekig fronton. Op de kaart van Marcus Gerards wordt het complex L-vormig voorgesteld met twee gekoppelde diephuisen,

een vierkante geslachtstoren en dwarsvleugel. Het geheel wordt voorafgegaan door een ommuurd binnenplein.

In zijn *'Flandria Illustrata'* (1641) geeft A. Sanderus ons een meer gedetailleerd beeld van het renaissancepaleis dat nogal afwijkt van de huidige toestand.

De westvleugel, tweemaal 1549 gedateerd, telt twee verdiepingen en zeven traveeën. De dakkappen steken nog achter een fraaie schermgevel vergelijkbaar met Oude Burg 24. De noord- of dwarsvleugel heeft slechts één verdieping en eveneens zeven traveeën. Aan de straatzijde heeft de laatste vleugel een in- en uitwenkende geveltop. Rechts staat de monumentale rondboogpoort met renaissance-aankleding.

Het monumentale herenhuis blijft via erfenis en huwelijken tot in 1738 binnen de familie, maar krijgt in tweede helft van de 17de eeuw nieuwe functies als residentie voor de Spaanse gouverneurs en ambtswoning van de hoogbaljuw.

Bisschoppelijk seminarie

Vanaf zijn benoeming in 1716 tot bisschop van Brugge neemt Hendrik van Susteren (1668-1742) initiatieven om een seminarie op te richten. Tot een eeuw voordien, van 1571 tot 1632, leidt men zielenherders op in een huis in de Riddersstraat.

In februari 1738 kan de prelaat het Hof van Pittem kopen van prins Emmanuel de Croy-Sobremont voor 12.500 gulden. Het complex staat dan al ruim twintig jaar leeg en verkeert in een erbarmelijke toestand. Getuige de ingegrifte datum '1738' in het dakgebint van de hoofd vleugel worden in dat jaar de daken aangepakt. De renovatie zal evenwel twee jaar duren en steunt op de eigen financiële middelen van de bisschop. Mogelijkerwijs heeft men toen, maar eerder voordien, de vierkante traptoren en de dwarsvleugel gesloopt om de hoofdgevel met vijf traveeën te verlengen en een nieuw dwarsvolume in dezelfde stijl te bouwen.

De monumentale poort met geblokte rond-boogomlijsting kan men met zekerheid aan Mgr. Van Susteren toeschrijven. De poort in Lodewijk XIV-stijl vervangt de vroegere portiek in renaissancestijl. Het boogveld is versierd met gepolychromeerd beeldhouwwerk met het wapen van de bouwheer (het beeldhouwwerk is in 1859 naar origineel model gemaakt, de bekronende arduinen vaas is echter een toevoeging uit datzelfde jaar). De portiek zoekt aansluiting bij de heersende Franse cultuur en duidt op stijlbewustzijn van de opdrachtgever.

Boeiend is tevens de inbreng volgens de nieuwe architectuursmaak van een eretrap in het oude gebouwencomplex. De fenomenale eiken slingertrap is de meest monumentale trap uit de 18de eeuw die in Brugge bewaard is. De trap in Lodewijk XIV-stijl loopt over twee verdiepingen en staat bijna volledig los in het trappenhuis. Ze leunt alleen aan tegen de achterwand en op beide overlopen. De leuningwanden aan de buitenzijde zijn recht, die aan de binnenzijde vormen een halve cirkel, wat de constructie niet vergemakkelijkt en waardoor iedere trede een andere vorm heeft. De trapbomen aan de binnenzijde hebben hierdoor een ingewikkelde vorm. De leuningwanden hebben balusters met een rechthoekige doorsnede. De beginbalusters zijn bekroond met vaasvormige versieringen. Aangezien Mgr. Van Susteren deze trap met eigen middelen bekostigde heeft deze schenking geen sporen nagelaten in de rekeningen van het bisdom en is de maker van deze eretrap niet gekend. De Brugse beeldhouwer en architect Hendrik Pulinx (1698-1781) werkt echter meermaals in opdracht van bisschop van Susteren, ook voor zijn toenmalige residentie op de Burg. Bovendien ontwerpt hij na de dood van de bisschop de bibliotheek van het seminarie (1745, maar niet meer bewaard) en is het marmeren grafmonument van Mgr. Van Susteren uit 1747 naar zijn hand. Dit zet ons ertoe aan het auteurschap van deze eretrap op zijn naam te plaatsen. Zijn naam wordt trouwens ook aangetroffen bij levering van steen in die periode, samen met die van de beeldhouwers en beeldsnijders Philippe Simon en Pieter Van Wallegem.

Hendrik Pulinx sr.

Hij was de zoon van Arnold Pulinx, meester schrijnwerker en van Anna Van Wallegheem. Hij kreeg bij zijn vader een opleiding tot beeldsnijder en werd reeds op 17-jarige leeftijd erkend als meester-beeldsnijder. In 1716, pas 18 jaar, richtte hij een privé-tekenschool op, in het huis 'Den Grooten Vos' in de Steenstraat, het gildenhuis van de corporatie van metselaars. In 1725 werd hij lid van de Confrérie van de Kunstacademie. Door zijn veelzijdige capaciteiten stelde de Stad hem in 1722 aan tot 'overziender van de werken' of stadbouwmeester. Hij herbouwde in 1723-24 de kapel van de kaarsgieters in de Philips-tockstraat. Zijn eigen huis 'Den Keirseboom' verrees in de Korte Zilverstraat (huidige nr. 2 en 4) in 1734. Een jaar later hield zijn vrouw er handel in wijnen en stoffen.

Zijn houten beeldsnijwerk is in verschillende kerken in Vlaanderen nog aan te treffen. Zijn bekendste werken in Brugge zijn de houten preekstoel van de Heilig-Bloedkapel uit 1728, het marmeren altaar van 't Brugse Vrije (1752, nu Heilig Bloedkapel) en de marmeren praalgraven van de bisschoppen Hendrik Joseph van Susteren (1747) en Jan Baptiste Lodewijk de Castillion (1758). Naast beeldhouwer was hij ook ceramist. Aan het Minnewater in Brugge had hij tussen 1750 en 1763 een faiencefabriek, waar hij naast beschilderde witjes, schouwen en borden vervaardigde. Bovenal was hij een belangrijke bouwmeester. In 1736-39 kwam zijn meesterwerk tot stand: de kerk van het Engels klooster in de Carmersstraat. Ook de hardstenen brug over het Minnewater (1739) is naar zijn hand. De gedwongen verkoop van zijn faiencefabriek in 1763 leidde tot een verzuurde relatie met zijn zoon, Pulinx jr., en schoonzoon. Hij stierf in februari 1781

Het plafond van het trappenhuis is versierd met het wapenschild van de milde schenker. Het stucwerk is opgevat in een provin-

cialistische rococostijl. Het illustreert ook de levensstijl en de zucht naar pralerij van de 18de-eeuwse bisschop.

Uitbreiding

In opdracht van bisschop Joannes Robertus Caïmo wordt het gebouw tussen 1758-1760 uitgebreid met een dwarsvleugel aan de tuinzijde, *'een nieuwen vleugel ofte appartement aan het selve seminarie'*. Op deze manier creëert men aan de tuinzijde een U-vormige plattegrond. De risalieten en het corps-de-logis onder bakstenen fronton verlenen de hoge achtergevels een uitgesproken Frans karakter dat aansluit bij de idee van het *hôtel* zoals dat in architectuurtraktaten wordt gepropageerd. De achtergevels met geüniformeerde getoogde vensters, de bepleisterde vensteromlijstingen en rocailles, schijnbaar ter ondersteuning van het fronton, dient daar ook toe bij te dragen. De uitbreidings- en aanpassingswerken staan onder toezicht van Bartholomeus Feys in samenwerking met het aannemerstrio Emmanuel van Speybrouck (timmerwerken), Eugenius Goddyn (metselwerken) en Johannes van Sassenbrouck (stucwerken).

Afschaffing

Het seminarie wordt in 1786 op initiatief van keizer Jozef II gesloten en in 1797 door het Franse bewind als instelling afgeschaft. Het complex krijgt vervolgens een resem functies: gevangenis voor religieuzen in de Franse tijd, ziekenhuis, kazerne voor de bezettingstroepen, de zetel van de Hollandse militieraad, maar ook klaslokalen. De opeenvolging van verschillende functies zal de structuur en het interieur van het gebouw zeker niet ten goede zijn gekomen.

Een nieuw bisschoppelijk paleis

Bij de heropricting van het bisdom Brugge in 1834 gaat men op zoek naar een passende bisschopsresidentie. Drie monumentale panden lijken in aanmerking te komen: het eigendom van baron de Crombrughe op de hoek van de Steenstraat 96 en de Zilverstraat (de voormalige refuge van de Gentse Sint-Pietersabdij die helaas in 1969 werd gesloopt), het huis Diepenheede op de Mallebergplaats en het Prinsenhof dat eigendom is van de Baron van Basseghem. Alle onderhandelingen mislukken en Mgr. Boussen stelt zelf voor om het vroegere seminarie, sinds 1810 stadseigendom, tot bisschoppelijk paleis om te vormen. In ruil voor een behoorlijke vergoeding (45.000 frank) is de Stad bereid het gebouw af te staan aan de Provincie, die nog steeds eigenaar is. Het voormalige Hof van Pittem staat in de verkoopakte van 1834 omschreven als *'un bâtiment à deux ailes et à trois étages le tout bâti en briques et couvert de tuiles creuses avec cour et jardin y attenant entourer de murs en briques'*.

Pas in 1836 kan de bisschop zijn intrek nemen in een gedeeltelijk hersteld en opnieuw gestof- feerd paleis. De aanpassingswerken nemen heel wat tijd in beslag en verlopen omwille van financiële redenen gefaseerd. Opmerkelijk in heel de renovatie is de keuze voor de Empirestijl die men doorheen de gelijkvloer-

se verdieping terugvindt in de deuren en hun karakteristieke omlijstingen, in de marmeren volutenschouwen en in het stucwerk boven de schouwen en op de plafonds. Zo is het gepleisterd plafond van de grote, rechthoekige inkomhal opgeluisterd met een verguld rozet in empirestijl. Ook de zwarte natuurstenen vloer met een fries en centraal rozet in witte marmer verwijst, ondanks de vernieuwing van de vloer in 1939, naar de Napoleontische stijl.

Het aanpalende, grote ontvangstsalon heeft een zware, zwart marmeren volutenschouw met spiegel en zware zuilen met Korinthische kapitelen en griffioenenfries. De second Empireornamenten staan in schril contrast met het exuberant behang en voltapijt dat uit de tijd van monseigneur Jean-Baptiste Malou (bisschop van 1848 - 1864) dateert. Hoewel

zelf een fervent voorstander van de neogotiek koos hij voor zijn residentie voor de burgerlijke Lodewijk-Filipsstijl. Het cassettenplafond met telkens een centrale lamp lijkt uit de eerste helft van de 20ste eeuw te stammen.

In 1880-1881 worden de voorgevels van het bisschoppelijk paleis gerestaureerd door provinciaal architect ad interim René Buyck. Ook in de twintigste eeuw ondergaat het complex tal van ingrepen. Op initiatief van toenmalige bisschop mgr. Lamiroy richt men tussen 1933 en 1935 in de dwarsvleugel naast de 18de-eeuwse trap een kapel in. De grote rechthoekige ruimte wordt geritmeerd door pilasters met Ionische kapitelen, opgehoogd met marmerimitatieschilderingen en bladgoud. De firma Standaert staat in voor het aanbrengen van moulures en kapitelen. De schilderwerken worden uitgevoerd door L. Mengé, de zijden bespanningen komen van het huis Grossé en het marmeren altaar en tien houten bidbanken worden gemaakt door het atelier H. & A. De Wispelaere. De glasramen met de wapens van de bisschoppen zijn van de hand van de bekende glazenier Frederic Roderburg (Sint-Michiels).

Eind 20ste eeuw worden de vroeg-negentiende-eeuwse paardenstallen langs de Goezeputstraat verbouwd tot archiefruimte (1990-1992). In de jaren erop volgt de restauratie van de gevels en daken. De jongste gebouwen dateren van 1997 en zijn eveneens ontworpen door Groep Planning. Voor de bouw van een nieuw bureau voor de bisschop sloop men aan de tuinzijde de kantoorgebouwen uit de jaren 1960. Het nieuwe kantoor krijgt de vorm van een achthoek die los staat van het historisch complex, maar er via een moderne pandgang rond de nieuw gecreëerde binnenkoer mee is verbonden. Centraal op de binnenkoer staat een monumentale, metalen Jacobsladder door Mathias Claerhout. Het Hof van Pittem is beschermd als monument bij K.B. van 9 juli 1974.

Christophe Deschaumes

Bronnen

L. DEVLIEGHER, *De huizen te Brugge*, Brugge, 1975, pp. 118-119.

B. BEERNAERT & J.-P. ESTHER, *Open Monumentendag, 18de-eeuwse architectuur in de binnenstad*, Brugge, 1991, s.p.

B. BEERNAERT, *Open Monumentendag, Steen*, Brugge, 2003, pp. 38-46.

Hoogstraat 4 Huis de Caese (Havenhuis)

5

Huis de Caese (Havenhuis)

Open op zaterdag 9 september
en op zondag 10 september

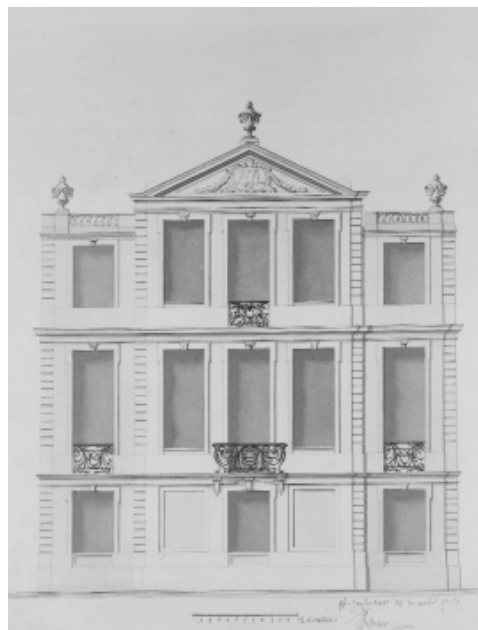
Uitsluitend op reservatie

Eugenius Goddyn (1724-1798)

Zoon van Pieter, meester-metselaar. Na zijn opleiding tot meester-metselaar volgde Eugène les aan de Brugse Academie. In de tweede helft van de 18de-eeuw vormde hij samen met de talentvolle 'plafonneur' Johannes van Sassenbrouck en de bekende Emmanuel Van Speybrouck een aannemerstrio. Een van de vroegst teruggevonden realisaties had betrekking op de uitbouw van een nieuwe tuinvleugel aan het Hof van Pittem (Heilige-Geeststraat 4). In 1765-1767 werd het huis 'de Caese', horend bij het landhuis van het Brugse Vrije, gebouwd. Tijdens dezelfde periode bouwde hetzelfde trio het riante pand aan de Spiegelrei. Het herenhuis dat eigendom was van Goddyn werd vervolgens snel na de oplevering aan de Engelse jezuïeten verkocht. Uit deze en latere manier van handelen blijkt dat Goddyn niet zelden als avant-la-lettre-projectontwikkelaar optrad. Zo werd ook huis de Lombard (Langestraat 21, 1767-1780) verbouwd tot een stadsresidentie voor een adellijk doelpubliek. In die zelfde jaren (1778-1781) kregen Goddyn en Van Speybrouck de opdracht het hôtel Van Hamme te bouwen. Het werd één van de grootste 18de-eeuwse herenhuizen van de stad.

(uit: B. BEERNAERT, 'Eugène Goddyn', in *Lexicon van Westvlaamse beeldende kunstenaars*, Brugge, 1992, deel 1, p. 84)

Aan de oostzijde van het Landhuis van het Brugse Vrije en aan het uiteinde van het doodlopende straatje op de Hoogstraat in het verlengde van de Mallebergplaats en uitgevend op de reie, liet Andries van den Bogaerde, als schepen en thesaurier van het Brugse Vrije, het bouwvallige huis 'de Oude Caese' verbouwen tot een nieuw woonhuis. Een fundatiesteen in het keldergewelf van het pand verwijst daar naar. De werken, uitgevoerd in de jaren 1765-1767, werden grotendeels uitgevoerd door meester-metselaar Eugenius Goddyn, samen met meester-timmerman Pieter Madere, steenhouwer Pieter Bral, plafonneur Joannes van Sassenbrouck, kunstsmid en koperdrijver Charles Benninck en andere ambachtslui. Een niet ondertekende bouwtekening voor de reiegevel is bewaard gebleven (Brugge, Rijksarchief, Brugse Vrije, bundel 693) en mag misschien toegeschreven worden aan E. Goddyn, die als aannemersbaas én bouwmeester een zeer actieve rol speelde in de Brugse bouwwereld in de tweede helft van de 18de eeuw.

Het woonhuis telt twee bouwlagen en heeft een ongewoon grote bouwdiepte (28 m). De gevel uitgevend op de Hoogstraat telt vijf traveeën, met een middenrisaliet over drie traveeën. Het middenrisaliet, afgezoomd met imitatiebanden en horizontaal geleed door lijstwerk, is bekroond met een driehoekig fronton. Beeldhouwwerk in rococostijl met het arduinen wapenschild van het Brugse Vrije vult dit fronton, dat bovendien getopt is met een verguld koperen sierelement in rococostijl. De zijvleugels, zonder bovenverdieping, zijn afgewerkt met voluten die het middenrisaliet schragen. De linker zijvleugel is niet volledig authentiek. De vensteropeningen zijn lichtjes segmentboogvormig en bevatten 19de-eeuwse ramen met grote roedenverdeling. De gevel is volledig bepleisterd en beschilderd in de oorspronkelijke kleurschakeringen. In ondergeschikte orde is blauwe hardsteen (of imitatie) gebruikt voor het lijstwerk, de voluten en het fronton. Op de arduinen latei van het keldervenster rechts in de plint staat de datum 1765.

Om de classicistische achtergevel aan de reie te bewonderen moet men een ommetje maken naar de Steenhoudersdijk. We vinden dezelfde stijl kenmerken terug als bij de voorgevel, maar hier zijn de rococo-elementen nog ondergeschikter. Alleen het smeedijzeren balkonhek, gedragen door twee natuurstenen consoles, verwijzen nog naar de Lodewijk XV-stijl, terwijl de geometrische opbouwen evenwichtige architectuurtaal volledig aanleunen bij het strenge classicisme. Volgens de Romeinse cijfers op het hoofdstel onder het fronton is deze gevel voltooid in 1767. Op het einde van de jaren 1760 verlieten de bouwmeesters de wat frivolere rococostijl en ging de voorkeur naar een strak lijnenspel. Geprofileerde horizontale lijsten, hoekbanden met imitatievoegen, als risalieten uitspringende midden- en zijvleugels, alsook de vensteromlijstingen zorgen voor een subtiel licht-en-schaduwspeel. Een aandachtige analyse van deze gevel heeft uitgezonden dat de ontwerper de verhoudingen van de middelevenredigheid of de Gulden Snede (0,618/1) heeft toegepast. In vergelijking met de voorgevel is hier meer blauwe hardsteen toegepast: de doorlopende horizontale lijsten, alle vensteromlijstingen, het fronton, de balustrades boven de zijvleugels en ook de consoles onder het middenbalkon. Het ontwerp voorzag erin om de gevel te bekronen met drie natuurstenen vazen, maar die werden niet uitgevoerd. Tijdens de restauratiewerken en na het verwijderen van de verflagen ontdekten men op meerdere arduinen delen het steenhoudersmerk van Adrien Moudron uit Arquennes bij Nijvel. Dezelfde merktekens komen in Brugge voor op de arduinen gevel van het ambachtshuis van de timmerlieden en de schrijnwerkers in de Steenstraat (1763-1765) en op de arduinen gevel van de voormalige abdijkerk van de Duinen aan de Potterierei (1775-1788).

Het huis is tussen 1991-1992 gerestaureerd in opdracht van het Vennootschap voor het Behoud van Historische Gebouwen (Paribas) dat de mooie salons wou inrichten als representatieve ruimten en vergaderzalen van deze bankinstelling. Om dit historisch pand te kunnen aanpassen aan de nieuwe functies en hedendaagse behoeften betreffende uitrusting en veiligheid, werd een aanhorigheid gesloopt en vervangen door een nieuwe aanbouw - duidelijk in een eigentijdse architectuurtaal - waarin trappen, lift en sanitaire voorzieningen zijn gegroepeerd. De kunsthistorisch waardevolle interieurs zijn maximaal behouden en werden vakkundig hersteld en in de lijn van de 18de-eeuwse wooncultuur opnieuw aangekleed. Het Huis Die Caese is sinds 2009 aangekocht door het Havenbestuur van Zeebrugge en functioneert nu als Havenhuis en is tevens de maatschappelijke zetel van VoKa West-Vlaanderen.

Binnenin

De plattegrond en de verdeling van de ruimten zijn zeer ingenieus en weerspiegelen de Franse 18de-eeuwse wooncultuur. Een tussenmuur van voor- naar achtergevel scheidt zowel op de beneden- en bovenverdieping links de vestibule, het trappenhuis, de salons en de slaapkamers van de dienstgang en de dienstlokalen die rechts lagen. Nagenoeg alle vertrekken waren vanuit die gangen bereikbaar zodat het huispersoneel 'ongezien' kon bedienen. Op beide verdiepingen is een enfilade van vijf opeenvolgende ruimten, die met elkaar in verbinding staan door een rij in elkaars as liggende binnendeuren aan de linkerzijde. De voorste en achterste ruimten zijn geflankeerd door zogenaamde antichambres, boudoirs en parloirs. De centrale inkomdeur geeft toegang tot de vestibule, een soort wachtruimte voor het eigenlijke woonhuis. Sinds de recente

verbouwing is de aanpalende kamer (die correspondeert met de rechter travee) bij deze vestibule betrokken. We letten er op de marmeren schouw, met een boezem op de schuine zijpanden, versierd met stucwerk in rococostijl. Eenzelfde versieringswijze komt ook bij de overige schouwen voor.

Daarna komen we in het trappenhuis, waar de eiken trap onmiddellijk de aandacht trekt. De volutevormige aanzet en de tot op de zolderverdieping doorlopende leuningwanden zijn prachtig versierd en opengewerkt met houtsnijwerk in rococostijl. Bemerkt het wapenschild van het Brugse Vrije op het paneel ter hoogte van de tweede steek. Het is het werk van de beeldhouwer Judocus Faulte, die het kunstwerk in 1766 afwerkte. Op basis van een aantal sporen heeft men de traphal bij restauratie opnieuw afgewerkt met een imitatieschildering van grijze marmer.

Na het trappenhuis volgen twee salons met marmeren schouwen en stucboezems. Op basis van teruggevonden kleursporen zijn de lambriseringen, de schouwboezem, de deuren en de ramen in de oorspronkelijke kleuren geschilderd. Het eerste salon kreeg een afwerking in grijze tinten, het tweede in groene schakeringen. Het ruime salon aan de waterkant is rijk gestoffeerd, eveneens met een marmeren schouw, lambriseringen en textielbehang, en plafondlijsten en centrale rozet in een zwierige rococostijl. In tegenstelling met de vorige salons, waar stucversieringen alleen op de schouwboezems voorkomen, werd in het grote salon veel aandacht besteed aan het plafondlijstwerk. De drie schouwen in de opeenvolgende salons zijn telkens van een andere marmersoort. Ook op de verdieping komen de fraaiste versieringen voor in de ruimten aan de waterkant.

Archiefteksten leren ons dat Pieter Thomas de marmere schouwen leverde en Johannes van Sassenbrouck instond voor de stucdecoraties. Op de verdieping bevindt zich een kleine kamer met koepelvormig stucplafond met het wapenschild van 't Brugse Vrije en groen beschilderde lambriseringen en een alkoof, opgesmukt met fijn rococosnijwerk – waarschijnlijk ook het werk van Judocus Faulte. Het is de zogenaamde 'chambre de la maîtresse', met een verdoken deur naar een diensttrap die naar de kelder en een poortje aan de reie leidt.

Deze woonstede is samen met het voormalige Landhuis van het Brugse Vrije als monument beschermd bij K.B. van 25 maart 1938.

Bronnen:

B. BEERNAERT & J.-P. ESTHER, *Open Monumentendag Vlaanderen. 18de-eeuwse architectuur in de binnenstad*, Brugge, 1991, s.d.

L. DEVLIEGHER, 'Het Huis De Caese van het Brugse Vrije', in *Biekorf*, LXXXIX, 1989, pp. 61-67.

Hoogstraat 28 Herenhuis van Zuylen van Nyevelt

6

Herenhuis van Zuylen van Nyevelt, nu Huis Empire

Open op zondag 10 september

Uitluitend op reservatie

In dit stadskwartier in de omgeving van de Hoogstraat, de Ridderstraat, de Boomgaardstraat en de Sint-Jansstraat kwamen vanaf de late 18de eeuw heel wat statige hôtels of herenhuisen tot stand en waren bedoeld als stadswoning voor de Brugse adel of voor de nieuwe klasse van burgerij die na de Franse Revolutie erin slaagde om grote fortuinen te verzamelen. Het was duidelijk een rijke buurt waar veel magistraten en functionarissen woonden.

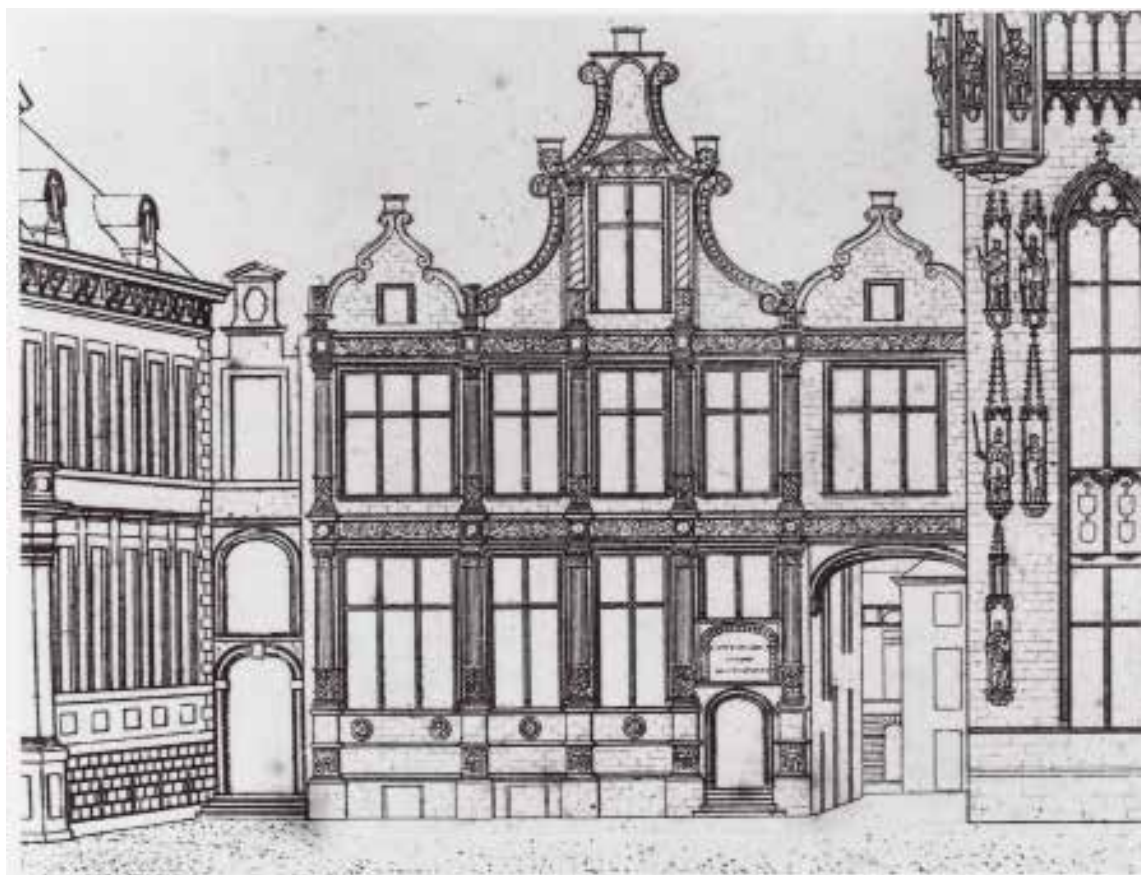
Hoogstraat 28, het zogenaamde Huis Empire, vervangt drie gebouwen met middeleeuwse wortels. Het *Patijntje* en de oude brouwerij *De Twee Leeuwen* of *De Duijve* worden dan wel gesloopt, de oude kelders worden in de nieuwbouw geïntegreerd. Het nieuwe herenhuis is gebouwd tussen 20 april 1821 en 27 december 1826. Bouwheer is Joseph Ghislain van Zuylen van Nyevelt (°1761), grootgrondbezitter en zoon van postdirecteur Jean-Bernard van Zuylen van Nyevelt. Hij zal echter nooit het huis kunnen bewonen want hij sterft in 1824. Het gebouw wordt dan ook voltooid door zijn

weduwe, Jeanne Arents de Beerteghem, en kinderen. Ze wonen er slechts tot 1832. Nadien wordt het prestigieuze pand verhuurd aan de familie Deman-Van Caloen (1833-1838). In 1838 verkoopt men het pand aan Julienne Gilliodts, weduwe van François van Damme. Ze woont er met haar twee dochters en een heuse staf huispersoneel. Haar dochter Eulalie van Damme-Macquart de Terlinde en later haar gelijknamige kleindochter Eulalie Macquart de Terlinde blijven het riant pand bewonen tot 1919. Dan komt het in handen van het gezin Jean Van der Haert, directeur van de Koninklijke Nederlandse Gist- en Spiritus. Na zijn overlijden, in 1950, komt het pand terecht bij de *s.a. l'Urbaine Industrielle et Rurale Immobilière* en vervolgens bij het West-Vlaamse Gas- en Electriciteitsbedrijf. De huidige eigenaar kocht het herenhuis dertig jaar geleden aan en herstelde zowel het huis als zijn tuin in de oorspronkelijke magnifieke staat. De huidige eigenaar gaf zijn rechtspraak op om zich toe te leggen op het huis. Het Huis Empire is nu beschikbaar voor evenementen.

De architect van het huis is niet bekend. Het bouwplan uit 1821 is evenmin bewaard. Vermoedelijk is de ontwerper uit Brugge of directe omgeving afkomstig en heeft hij les gevolgd aan de toen vermaarde Brugse Academie. Een mogelijke ontwerper is Jean-Brunon Rudd die vlakbij in de Ridderstraat 6 woonde. In elk geval is deze monumentale herenwo-

ning door haar buitenarchitectuur en de symmetrische aanleg van het interieur representatief voor het neoclassicisme uit de eerste helft van de 19de eeuw. Ornamenteel leunt het gebouw bij de Empirestijl aan zoals die werd gepropageerd door modelboeken van Charles Percier en Pierre François Fontaine [*Recueil de décoration intérieures*, 1801-1812].

Jean-Brunon Rudd

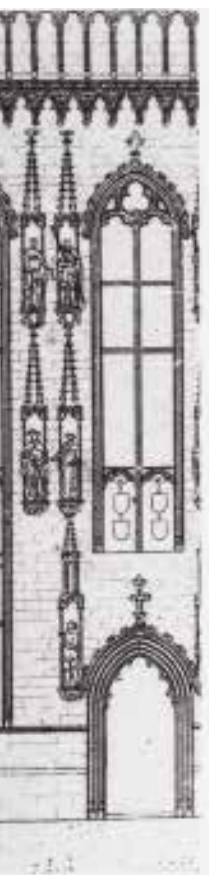
Rudd werd geboren te Brugge op 13 december 1792. Hij was de zoon van de ingeweken 'Engelsche schrijnwerker' Joseph en Maria Danckaert. Hij bleef ongehuwd en zou zijn leven langen wonen in de ouderlijke woning, Ridderstraat 6, waar hij op 22 februari 1870 overleed.

Wegens zijn bijzondere begaafdheid werd hij reeds in 1801, op achtjarige leeftijd, toegelaten tot de Brugse Academie. Hij volgde lessen 'classe van figure' en 'architecture' bij J.F. van Gierdegom. Tussen 1806 en 1812 behaalde hij er verschillende prijzen. Vervolgens nam hij deel aan architectuurwedstrijden in Brussel, Gent en Amsterdam. In die laatste stad ontving hij in 1819 de eerste prijs voor een ontwerp voor een provinciaal gerechtsgebouw. Bij zijn terugkeer werd hij hiervoor plechtig in Brugge onthaald en gehuldigd in de Academie met een gouden medaille. Een beurs voor een Italiëreis kon hij niet bekomen. Rudd legde zich dan bijzonder toe op de studie van de lokale Brugse architectuur en beeldhouwkunst. In 1824 verscheen de eerste aflevering van *Collections de plans, coupes, voûtes, plafonds, etc. des principaux monuments d'architecture et de sculpture de la ville de Bruges, depuis le XIVe jusqu'au XVIIe siècle* (Brugge, Bogaert-Dumortier, s.d.).

De publicatie van deze eerste, nauwkeurige opmetingen en tekeningen van Brugse monumenten uit de gotiek en de renaissance werd echter noodgedwongen gestopt mede door het feit dat hij een groot deel van zijn Nederlandse beschermheren en inschrijvers verloor door de Belgische omwenteling. In 1825 werd Rudd benoemd tot 'professeur-adjoint architecture' aan de Brugse Academie door het wegvallen van Jean Népomucène van Gierdegom. Uiteindelijk zou hij vanaf 1838, na het overlijden van Jean François van Gierdegom, professor-principaal van de afdeling architectuur worden. Een benoeming tot directeur van de Haagse Academie had hij nog in 1827 geweigerd.

Na het ontslag wegens ziekte van Jan Calloigne wordt J.B. Rudd in 1830 aangesteld als stadsarchitect en directeur van openbare werken. Gedurende zijn verdere leven zou hij, naast zijn privépraktijk, zich hoofdzakelijk aan deze functie en aan deze van leraar aan de academie wijden. Na zijn overlijden in 1870 wordt hij in beide functies opgevolgd door Louis Delacenserie.

Rudd was in 1839 stichtend lid van het Brugse historische en oudheidkundig genootschap '*Société d'Émulation*'. Zijn bibliotheek met oude drukken en belangrijke werken over architectuur, plastische kunsten en literatuur werd in 1870 in zijn woning geveild samen met zijn verzameling tekeningen, prenten, gipsen en een aantal antiquiteiten.

Het zeer onvolledig bewaarde architecturale oeuvre van Rudd heeft betrekking op zowel monu-mentenzorg als eigen creaties. In 1837 voltooide hij de heropbouw van de Steeghere naast de H.-Bloedkapel en in 1845 restaureerde hij de schouw van 't Brugse Vrije waarvan hij de oorspronkelijke beelden terug vond op de zolder. Tussen 1852 en 1857 herbouwde hij de torenspits van de O.-L.-V.-kerk. De reconstructie van de hoektorentjes diende hij wegens omstandigheden aan zijn opvolger na te laten. Het stadhuis werd tussen 1852 en 1863 eveneens door hem aangepakt. Daarnaast was hij ambtshalve verantwoordelijk voor de bouw van de stedelijke concertzaal (nu de Republiek) en leidde hij de transformatie van het kartuizerklooster in de Langestraat tot cavaleriekazerne (1837). Hij ontwierp verder de nieuwe openbare slachthuizen (1842-1846) op het huidige Beursplein en was betrokken bij de inrichting of bouw van scholen (Jongensscholen 1, 2 (1839) en 3 (1842) , Meisjesschool 2 (1865) en Koninklijk Atheneum in voormalig jezuïtenklooster (1851). Ook verschillende bruggen, fontein en publieke pompen en zelfs rouwkoetsen (1847) werden door Rudd ontworpen, bijvoorbeeld de pomp met de gebeeldhouwde zwaan, thans in Groeninge, uit 1857.

In zijn veertigjarige carrière heeft Rudd vanuit zijn functie een niet te onderschatten impact gehad op de configuratie van de stad. Met het voorbereiden en laten bekrachtigen van nieuwe rooilijnen bracht hij eigentijdse stedenbouwkundige inzichten in praktijk, vaak ten nadele van het oorspronkelijke middeleeuwse weefsel. Zijn eerste plannen voor de nieuwe stadsschouwburg op de gedempte reie tussen de Academie en de Koningsbrug haalden het uiteindelijk niet, maar de stedenbouwkundige inplanting van de stadsschouwburg op haar huidige locatie en de transformatie van de ruime wijk er rond is mede naar zijn hand. Voor de uitwerking van deze nieuwe stedelijke baken deed men finaal beroep op de Brusselse architect Gustave Saintenoy.

Belangrijke ensembles huizenarchitectuur die Rudd ontwierp zijn te zien in de Geldmuntstraat (o.a. nr. 17, 1859; hoek Sint-Amandsstraat, 1860) en de Vlamingstraat (nr. 1, 1860; 3, 1849; 5, 1849; 5 & 7, 1850). Andere bekende werken zijn onder het doksaal van de H.-Bloedkapel (ca. 1837), de bibliotheekinrichting in het stadhuis, het architecturale feestdecor op de Markt in 1846 en 1850, de graven van d'Hondt en De Knuyt te Koolkerke en de stoffering van de parochiekerk van Menen.

Rudd hanteert doorgaans een typische, nauwgezet en gedetailleerde neoclassicistische stijl, die, in overeenstemming met de algemene stijlevolutie, met de jaren rijker en meer decoratief wordt. Als restaurateur en vooral door de publicatie van zijn *Collections de plans...* kan hij beschouwd worden als één der pioniers van de herwaardering van de lokale, in casu, Brugse oude kunst. Zo leverde hij tevens een interessante bijdrage tot de ontwikkeling van de neostijlen in België.

[Uit: J. VAN CLEVEN, 'Jean Brunon Rudd', in: Nationaal Biografisch Woordenboek, Deel 12, Brussel, 1987, col. 634-639.]

De indrukwekkende bepleisterde voorgevel is ongeveer 20 meter lang en telt vijf traveeën en drie bouwlagen. De poorttravee links is als risaliet uitgewerkt en sterk benadrukt door de portiek met forse lonische pilasters en zuilen. De gevel is horizontaal geleed door de donker geschilderde plint die met een lijst is afgewerkt, door de zware kordonlijst tussen de gelijkvloerse en de eerste verdieping en door de uitspringende en geprofileerde kroonlijst. Alle vensters hebben geprofileerde omlijstingen. Op de begane grond zijn ze voorzien van zware vensterbakken op consoles, terwijl elk venster op de verdieping een bepleisterd hoofdgestel heeft. De ramen en de poort zijn echter jonger en dateren van 1910. De vrijstaande lonische zuilen dragen het balkon op de verdieping met een smeedijzeren borstwering in Empirestijl en flankeren de geprofileerde rondboogvormige koetspoort met waaivormig bovenlicht. In de boogzwikken is als versiering een lauwerkrans met lint

aangebracht, een ornament dat ook in het interieur terugkomt. De grijsblauwe beschildering van de voorgevel benadrukt het koel-rationele van deze neoclassicistische straatgevel

De koetsdoorgang is sterk geritmeerd. Aan de linkerzijde is de middelste van de zeven nissen dieper gemaakt. Waarschijnlijk was ze bedoeld als beeldnis. De nis ligt in de as van de centrale toegang tot de hal. Via een kleine marmeren trap komt men in de centrale hal waar, tegenover de toegangsdeur, de monumentale imperiale trap naar de verdieping in het oog springt. De rechte middentrap gaat op halve hoogte, via een tussenbordes, over in twee halfronde zijtrappen naar de grote hal op de verdieping. De segmentboogvormen van de treden, de glooiing van de mahoniehouten leuning en de halfcirkelvormige wand waarbinnen deze trap is gesitueerd, geven aan het geheel een sierlijkheid die minder scherp aandoet dan de rest van het interieur.

De hal – met witmarmeren bevloering en zwartleistenen, geometrische omranding – geeft via vier streng geaxeerde vleugeldeuren onder hoofdgestel met arabesken toegang tot de twee salons aan de voorzijde en twee aan de tuinzijde.

Beide salons aan de straatzijde en een salon aan de tuinzijde zijn merkwaardig door hun neoclassicistische versiering: centraal opgestelde schouwen, plafondlijstwerk, friezen en plafondrozetten.

De schouwen zijn telkens verschillend, vrij monumentaal en als belangrijke interieurelementen opgevat: een zwartmarmeren schouw met voluten, een grijsmarmeren schouw met een bovengedeelte met twee Corinthische zuilen, en een grijsmarmeren met twee gevleugelde leeuwen waarboven een rondboogvormige boezem met stucwerk. Let ook op de fraaie gietijzeren haardplaten in Empirestijl.

De achtergevel is heel wat eenvoudiger uitgewerkt. Aan de poorttravee werd wel aandacht besteed. De koetspoort werd zorgvuldig uitgevoerd met een rondboogvormig bovenlicht. Sierlijkheid wordt bereikt door de roedenverdelingen in de vorm van verstrengelde spitsbogen.

De bow-window van het salon aan de tuinzijde is een toevoeging uit 1927 en is eigentijds uitgevoerd met lichte art-deco-inslag (arch. Viérin).

Op het einde van de tuin, tegen de reie, bevindt zich een zeer typisch achthoekig tuinpaviljoentje, ook theekoepel genoemd, met leien koepeldak. Het werd vermoelijk samen met het herenhuis gebouwd in de jaren 1820 en is eveneens in neoclassicistische stijl vormgegeven. Aan de Groenerei heeft men via hoge rondboogvensters zicht op de reie. Het koepeldak wordt

bekroond door een vergulde bol met windwijzer. De tuin is sober en sluit perfect aan op het paviljoen. Het ontwerp van Piet Blanckaert bestaat uit geometrische bloemenperken die op twee gekruiste assen zijn geënt. Ze zijn afgezoomd met buxushaagjes en afgewerkt met randbeplanting en enkele solitaire heesters.

Bronnen:

B. BEERNAERT & J.-P. ESTHER, *Open Monumentendag Vlaanderen. 19de-eeuwse architectuur in de binnenstad*, Brugge, 1990, s.p.

B. BEERNAERT, *Open Monumentendag Vlaanderen. Het beste van 25 jaar*, Brugge, 2013, pp. 70-74.

Keerstraat 1 Voormalige Sint-Pieterkapel

7

Voormalige Sint-Pieterkapel of het Keerske en ambachtshuis van de kaarsgieters, nu Verenigde Protestantse Kerk en English Church

Open op zaterdag 9 september
van 13u00 tot 17u00
en op zondag 10 september
en van 13u00 tot 17u00

Vrij en begeleid bezoek

Crypte in kleine groepjes en enkel
onder begeleiding te bezoeken

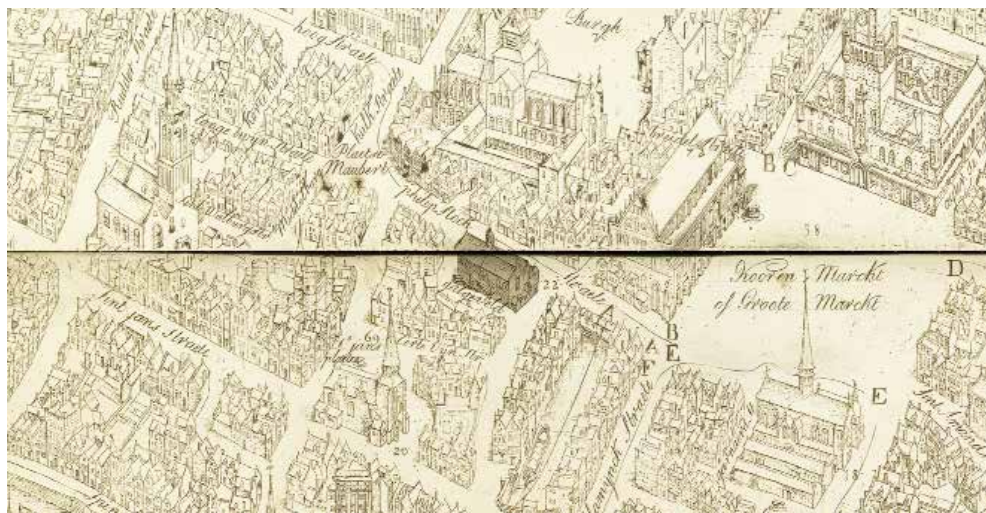
Geschiedenis

De Keersstraat ligt ten noorden van de Burg, geprangd tussen de Philipstock- en Cordoeaniersstraat. De naam verwijst naar het ambacht van de kaarsgieters die hier in de 16de eeuw een onderkomen vinden in de aloude Sint-Pieterskapel. Desalniettemin is men pas laat, vanaf de 18de eeuw, tot de huidige naamgeving gekomen. Oorspronkelijk spreekt men van *'t Galgeveld*, naar de eerste Brugse terechtstellingsplaats. Sinds de 9de eeuw ligt deze locatie immers net buiten het omwalde grafelijke en stedelijke domein van de Burg. Met de aanleg van de eerste stadsomwalling in 1127-1128 komt het stuk grond binnen de stad te liggen.

Het galgenveld moet toen al enige tijd buiten gebruik zijn geweest want een halve eeuw eerder, in 1080, richt graaf Robrecht de Fries hier één van zijn vele Sint-Pieterskapellen op. Naast een bovenkapel heeft deze Sint-Pie-

terskapel ook een crypte, de 'Sint-Catharina-in-de-Krog'. De kapel wordt aan de noordzijde voorafgegaan door twee bijkapellen: de Barbarakapel (op hoek met Cordoeaniersstraat) en de Sint-Martinuskapel. In de loop van de geschiedenis wordt het religieuze complex begiftigd door, en de zetel van, een aantal ambachten en gildes. De crypte wordt naar verluidt ingericht als kapel voor de pottenmakers. Minstens vanaf 1321 gebruiken de kruisboogschutters van Sint-Joris de kapel voor hun religieuze feesten. Nog in 1380 laat de gilde de kapel opknappen die amper negen jaren later in vlammen opgaat.

De kapel kan echter heel snel, mede door financiële tussenkomst van de gildeleden en de stad, worden heropgebouwd. Ook in de 15de eeuw worden belangrijke verfraaiingswerken uitgevoerd. Uiteindelijk verlaat de Sint-Jorisgilde in 1493 de Sint-Pieterskapel voor

hun eigen, pas ingewijde kapel in het Oudhof (Sint-Jorisstraat).

De bekende kaart van Marcus Gerards biedt ons een 16de-eeuwse blik op het driekapellencomplex. Rond het midden van die eeuw is de crypte in gebruikt door het ambacht van de pijl- en boogmakers. Voordien was ze het domein van het ambacht van de pottenmakers die er naar verluidt ook een handel op nahield. Pas op het einde van de 18de eeuw wordt de crypte voor erediensten gesloten op gezag van bisschop Felix Brenart.

De hoofdkapel, gewijd aan Sint-Pieters, wordt tussen 1581 en 1593 de vereringskapel van het ambacht van de kaarsgieters in plaats van de Blasiuskapel die ze voordien voor hun religieuze diensten gebruikten. Uit een inventaris uit 1611 blijkt dat het ambacht de kapel heeft verrijkt met *'de clocke up de capelle'* en twee schilderijen *'een groot tafereel staende up den outlaer wesende de Kerstnacht'* en een *'boodschap van Maria'*. De aanpalende Sint-Maartenkapel is het domein van het ambacht van de wijnmeters. Vermoedelijk als gevolg van de godsdiensttroebelen wordt deze kapel beschadigd en uiteindelijk gesloopt. Adriaan d'Ognies, heer van Willerval, koopt dit perceel en schenkt het aan het ambacht van de kaarsgieters die hier in het begin van de 17de eeuw een eerste ambachtshuis op bouwen; voordien had het ambacht immers geen eigen huis. In archiefdocumenten uit 1615 is het omschreven als *den nieu huys ghemaect bij die van de keersghieters op de grond van de heere van Willerval daer eertijds up ghestaen heeft de capellen van Sint-Maerten*. Ook de Sint-Barbarakapel is toen reeds gesloopt, want in een document uit 1617 wordt die plaats omschreven als *een zeker platske van lande daer wylent een capelle up ghestaen heeft, ghenaemt de capelle van Sint-Barbele[...] neffens het ambachtshuis nu onlanx nieuwe upghemaect twelc hier voortyts*

een capelle es gheweest ghenaemt de capelle van Sint-Maarten.

In het begin van de 18de eeuw blijkt de kapel in een erbarmelijke staat te verkeren. Dat leidt ertoe dat men vanaf 1723 de aloude Sint-Pieterskapel gedeeltelijk afbreekt om ze herop te bouwen tot een eigentijdse kapel. Het vroeg-classicistisch ontwerp en de uitvoering wordt opgevolgd door de jonge architect Hendrik Pulinx (senior; 1698-1781). Bisschop van Susteren wijdt de kapel in 1725 plechtig in. Het ambacht van de kaarsgieters zal het complex tot het einde van het ancien régime als vereringskapel blijven gebruiken. Zelfs nadat de gilden en ambachten zijn opgegeven blijft men spreken van 't Keerske en wordt 't Galgeveld geleidelijk aan verdrongen door Keersstraat.

In tegenstelling tot vele andere kerkelijke gebouwen worden de kapel en het ambachtshuis van de kaarsgieters wel als nationaal goed verkocht, maar niet gesloopt. Tussen 1792 en 1866 wordt de kapel gebruikt als herberg – gekend als afspanning of estaminet 't Keersken. Het ambachtshuis wordt begrijpelijkerwijs woning. Vanaf de tweede helft van de 19de eeuw wordt de vroegere kapel bijna een eeuw lang als magazijn gebruikt.

Net na de Eerste Wereldoorlog publiceert architect Théo Raison een historische studie over de Sint-Pieterskerk (*La chapelle Saint-Pierre à Bruges. Projet de restauration*, Brugge, 1918). Daarin ijvert hij voor de restauratie van de kapel als memorial voor de gesneuvelden van W.O. I. Het gepubliceerde ontwerp waarbij de kapel van de omliggende bebouwing wordt ontdaan en in zijn gotische vormgeving wordt gereconstrueerd krijgt echter geen navolging.

Het memoriaal komt er wat later in de Kartui-zerinnenstraat en staat sindsdien gekend als de Militaire Kapel

Vanaf de jaren 1930 tot de jaren 1980 mogen de Koninklijke Gidsenbond en de Kring voor Overzeese en Maritieme Belangen (vanaf 1968) de kapel als vergaderzaal en bibliotheek gebruiken. In 1983 start de Stad uiteindelijk met de restauratie van de zwaar verwaarloosde site.

De Stad Brugge laat als eigenaar de storende tussenvloeren verwijderen om de kapelruimte in zijn oorspronkelijke luister te kunnen herstellen. Ook het ambachtshuis wordt zorgvuldig hersteld. In dezelfde periode ontstaat discussie rond twee 18de-eeuwse huisjes die tegenaan de kapelgevel aan de zijde van Philipstockstraat aanleunen. Ze waren een voorbeeld van spontaan gegroeide architectuur.

Eeuwenlang bouwde men tegen de voornaamste gebouwen als kerken, kapellen, maar ook overheidsgebouwen kleine winkels tot zelfs hele woningen. Deze verdichting was het gevolg van enerzijds plaatsgebrek, maar werd anderzijds veel meer ingegeven door de com-

merciële ligging van deze grote gebouwen. Ondanks protest tegen de achterhaalde visie om monumenten vrij te zetten worden de bescheiden huisjes gesloopt voor een onbestemd gat in het stadslandschappelijk beeld van de Philipstockstraat. De talrijke muursporen in veld en tufsteen van de vrij gebroken kapel worden weggewerkt achter een nieuwe muur en voorzien van een herdenkingssteen *"t Keerske / Robrecht de Fries graaf van Vlaanderen / sticht in 1080 een dubbelkapel toegewijd / aan Sint-Pieter & Sint-Katharina / heropgebouwd na een brand in 1389 / architect Hendrik Pulinx verbouwt de / kapel in 1723-1725 voor de kaarsgieters / de stad Brugge restaureert in 1983-1987 / naar ontwerp van architect Dugardyn"*

De kapel is sindsdien opnieuw in gebruik voor erediensten, enerzijds voor de Nederlands Hervormde Gemeente, anderzijds voor de Anglicaanse kerk.

Het huidig complex

Het ambachtshuis

Enkel via het voormalige ambachtshuis van de kaarsgieters kan men de kapel bezoeken. Het huis zelf doet nu dienst als ontmoetingsruimte voor de protestantse gemeenschap. Het bestaat uit twee naast elkaar gelegen breed- of langshuizen. Het linker heeft een typisch 17de-eeuwse gevel, centraal afgewerkt met getrapte geveltop. De gevel oogt authentiek met een fraai geprofileerde natuurstenen deuromlijsting en geblokte ontlastingsbogen boven de vensteropeningen. In de vensters zitten ramen met kleine roedeverdelingen, maar oorspronkelijk zaten er kruisvensters zoals in de blinde zijgevel nog te zien is. Het rechter huis is grotendeels blind, op een aantal ovale vensters na. De gevel is met jaarankers '1615' gedateerd, maar is ongetwijfeld ouder (gelet op het Vlaams metselverband van ca. 1300) en

kan nog verwijzen naar de vroegere bijkapellen van de site.

In het interieur zijn nog heel wat authentieke bouwelementen te ontdekken: zolderingen die opgebouwd zijn uit moer- en kinderbalken, een 18de-eeuwse bordestrap, een rijkelijk beeldhouwd deurstuk, zogenaamde Delftse tegeltjes in de toiletten. Sinds de 19de eeuw behoort een deel van de gelijkvloerse verdieping tot Philipstockstraat 11. Het pand is met andere woorden op de verdieping groter en herbergt onder ander de ambachtskamer met een fraaie, houten schouw in Lodewijk XVI-stijl. Op de zolder, een speelruimte voor de kinderen van de leden van de protestantse kerkgemeenschap, herkent men nog een authentiek 17de-eeuws schaargebinte.

De kapel

De eenbeukige kapel, of zaalkapel, is opgetrokken in baksteen en afgewerkt met een driesijdig koor. Ze is amper 11,56 m lang en 7,75 meter breed.

De koer van het ambachtshuis gunt ons een blik op de westgevel van de kapel. Naast het metselwerk in veld- en tufsteen rechtsboven de tuitgevel en verwijzend naar de oudste bouwgeschiedenis blijkt de gotische toestand

nog grotendeels behouden. Op de benedenverdieping bemerken we een blinde arcade, mogelijk uit de 14de eeuw. Het getoogd venster op de verdieping met haar typische 18de-eeuwse omlijsting vervangt vermoedelijk een gotisch venster. De arkel, of het ingewerkt torentje, behoort eveneens tot de laatmiddeleeuwse bouwfase, net als het korfboogvormig zoldervenster en de aflijning van de vroegere gevel met klokkentorentje.

De kapel heeft een uitermate sober interieur in classicistische stijl naar een ontwerp van Hendrik sr. Pulinx. De zaalkapel heeft slecht twee traveeën een driezijdige absis. De ruimte is overwelfd met graatgewelven, gescheiden door moerbogen die met caissons zijn versfraaid en rusten op kraagstenen versierd met een bladmotief.

Onder de kapel bevinden zich de resten van de crypte 'Sint-Katharina in de Krog'. Buiten het grondplan en muren in veld- en tufsteen resten nog twee kolommen uit de 11-12de eeuw. Ze zijn geheel uit Doornikse steen en bestaan uit een fraaie basis, een ronde of achtszijdige, monoliete zuil en bijzondere bladkapitelen. Op de kapitelen zijn nog sporen van polychromie terug te vinden, met name geel, rood en zwart. De zuilen zijn vergelijkbaar met deze in de cryptes van de Sint-Hermeskerk te Ronse (1089) en de Sint-Baafskathedraal te Gent (12de eeuw).

De gemetselde wijnrekken in het koor zijn dan weer een spoor van het 19de-eeuwse verleden van de kapel.

't Keerske is beschermd als monument bij K.B. van 16 september 1966.

Christophe Deschaumes

Bronnen:

L. DEVLIEGHER, *De huizen te Brugge*, Brugge, 1975.

B. BEERNAERT, *Open Monumentendag, Import export*, Brugge, 2006.

C. VAN BELLEGHEM, *De voormalige Sint-Pieterskapel of het Keerske en het ambacht van de kaarsgieters* (onuitgeg. verh.), West-Vlaamse Gidsenkring, afdeling 'Brugse Vrije', Brugge, 2000.

Komvest 45 De pakhuizen aan de Handelskom

08

De pakhuizen aan de Handelskom

Open op zaterdag 9 september
en op zondag 10 september

Uitsluitend op reservatie

Raakvlak zorgt voor begeleiding

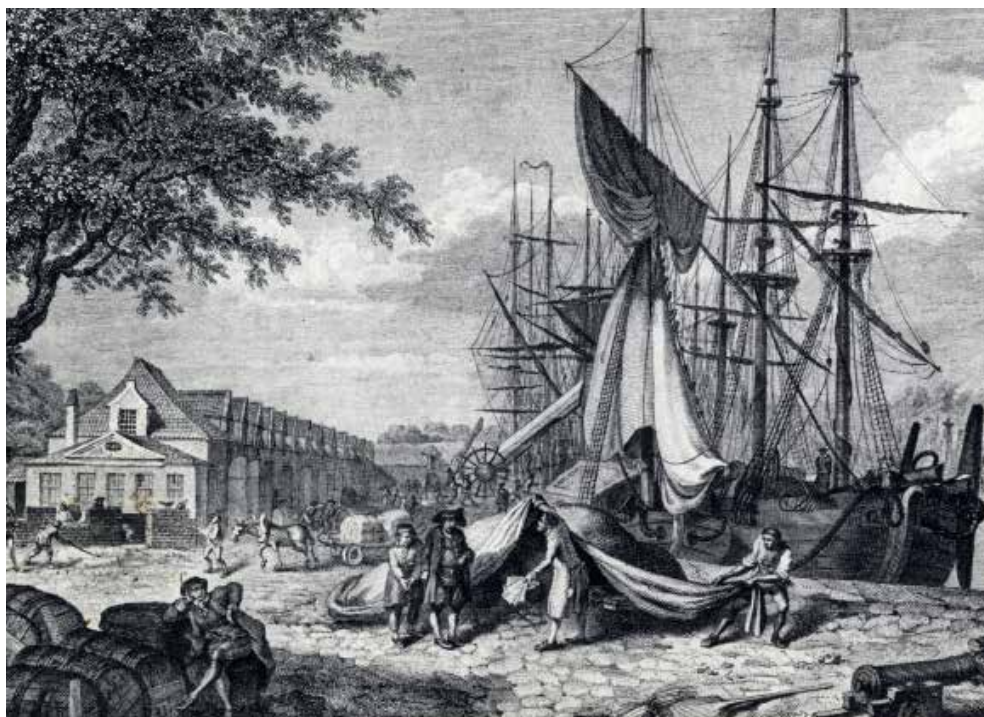
Geschiedenis

Van oudsher vaarden schepen ongeveer langs deze plek van en naar Brugge via de zee, de Damse vaart en de Langerei. Een deel van een Romeinse boot die in het begin van de 20ste eeuw aan Fort Lapin werd gevonden is daar een bewijs van. In de buurt zijn toen ook sporen van een Romeinse nederzetting gevonden. Tijdens de middeleeuwen ontplooidde de havenfunctie zich ten volle in de binnenstad, maar het afsluiten van de zeetoevoeren in het midden van de 17de eeuw noopte tot andere oplossingen.

Tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) werd Oostende de belangrijkste in- en uitvoer-

haven van de Zuidelijke Nederlanden. Tussen 1618-1623 verdiepte men de leperlee (die liep tot Passendale en via Snaaskerke en Leffinge tot aan de IJzer in Nieuwpoort) en kwam de kanaalverbinding Brugge-Oostende tot stand. Later (1638-1641) werden de kanalen verlengd tot Nieuwpoort, Veurne en Duinkerke.

Het kanaal van Oostende was op zijn beurt verbonden met dat naar Gent dat in 1613-1624 was gegraven. Het Vlaamse binnenland beschikte daardoor over nieuwe zeeverbindingen met Brugge als centrale draaischijf. Nog in 1664 maakte Brugge extra kredieten vrij voor het uitdiepen van zowel de Oostendse als de Gentse Vaart.

Dicht bij de Dampoort werd in 1665 de Handelskom gegraven. Omwille van de precaire ligging, net buiten de wallen, versterkte men de kom met een vooruitgeschoven, gebastioneerde versterking, het Fort Lapin. Sinds de bouw van de zeelsluis in Oostende/Slijkens (1669-1675) was er een volwaardige zeeverbinding met Brugge en konden zeeschepen nu ook in de Handelskom aanmeren om te lossen en te laden.

Naast belangrijke infrastructuurwerken werd in 1665 de Brugse Kamer van Koophandel opgericht. De Kamer stond in 1723 aan de wieg van de Oostendse Compagnie en slaagde er in Brugge aan te duiden als belangrijke verkoopplaats van de aangevoerde waren (vooral thee).

De aanleg van de Coupure in 1751-1752 zorgde voor een betere verbinding tussen de Handelskom en het Minnewater. Tegelijk gaf het een volwaardig doorvoertraject naar de Gentse Vaart. Voordien dienden goederen immers op kleinere bootjes te worden overgeladen om het Minnewater te kunnen bereiken.

Het graven van de Coupure in Brugge was een onderdeel van een groots opgezet plan om de ontsluiting van de zeevaart voor Vlaanderen en Brabant mogelijk te maken. Ook de Gentse Coupure en Gentse Vaart werd er op hetzelfde ogenblik gegraven en uitgediept. En in Oostende kreeg het Sas Slijkens in 1753-1758 een nog grotere zeelsluis.

Deze infrastructuurwerken gaven de Brugse Handelskom een nieuwe adem. De groei van

de aangevoerde handelswaar was dermate groot dat de roep naar geschikte stapelruimte steeds luider klonk. Op initiatief van de Kamer van Koophandel werd in 1757 aan de zuidkant een eerste pakhuys gebouwd mét kantoor. Dit pakhuys was al in 1771 aanzienlijk uitgebreid aan de westzijde. In 1781 verrees een bijkomend stapelhuis aan de oostelijke zijde. Tot het eind van de Oostenrijkse tijd bruiste de Handelskom van activiteit en waren talrijke bedrijven en scheepswerven er actief. De bezetting in de nasleep van de Franse Revolutie betekende een keerpunt en legde de handelsactiviteit in de kom nagenoeg volledig stil.

Pas na het graven van het Napoleonkanaal tussen Brugge en Sluis, tweehonderd jaar geleden, trok de handelsactiviteit weer aan. De nasleep van de Belgische Omwenteling fnuikte echter definitief het prille economische herstel aan de Handelskom. Nieuwe (concrete) dromen ontstonden aan het eind van die eeuw met de plannen voor Brugge-Zeehaven.

De 18de-eeuwse pakhuizen kwamen in de 19de eeuw in handen van het stadsbestuur. Ze werden als opslagplaats gebruikt. In 1949 werden ze verkocht aan de toenmalige Koninklijke Nederlandse Gist- en Spiritusfabriek om een uitbreiding van de fabriek mogelijk te maken. De oudste pakhuizen sneuvelden in 1961 toen ze plaats moesten ruimen voor een nieuw fabrieksgebouw naar het ontwerp van architect Roger D'Helft. In het aangrenzende deel werd toen de stedelijke brandweer-kazerne gebouwd (Walweinstraat).

Lodewijk Feys sr. (1726-1799) of Lodewijk Feys jr. (1750-1800)

Het beroep van meester-metselaars werd in deze familie al minstens sinds het einde van de 17de eeuw van generatie op generatie doorgegeven. Ook in het ambachtsbestuur waren zij generatie lang vertegenwoordigd. François Lodewijk Feys (?-1728), grootvader, had reeds in de eerste helft van de 18de eeuw een fortuin verdiend als metselaar-aannemer voor diverse edellieden en kloosters en als leverancier van bouwmaterialen aan kloosters en andere meester-metselaars. Bij zijn overlijden in 1728 had hij dertien huizen in Brugge waaronder een ruime familiewoning aan de Steenhoudersdijk. Zowel vader als zoon Lodewijk Feys waren bijzonder actief binnen de Academie en voerden diverse karweien in opdracht het instituut uit. Feys sr is, net als Van Speybrouck, een architect die met zijn tijd mee is, blijkens het ambachthuis van de kuipers in de Vlamingstraat (nr. 17) die hij samen met meester-timmerman Andries D'Hollander bouwde. Tussen 1748 en 1755 was hij één van de drie tot vier metselaars-aannemers die alle stadswerken uitvoerde. Lodewijk Feys jr was zelf leerling van de Academie. In 1775 werd hij zelfs aangesteld als adjoint van de Academie. Maar ook Lodewijk Feys de oude was toentertijd nog actief. Nog in 1787 werd hij genoemd als gedeputeerde van de kunstenaars in het bestuur van de Academie. Het is dan ook niet direct duidelijk wie van beiden het pakhuis uit 1781 heeft gebouwd.

(uit: B. SCHOTTE, 'Lodewijk Feys', in *Lexicon van Westvlaamse beeldende kunstenaars*, deel 7, Brugge, 1998, p. 79. D. DENDOOVEN, *De Brugse academie in de achttiende eeuw*, onuitgegeven verhandeling, Gent, 1993-1994.)

Het pakhuis

Het nu nog bestaande pakhuis dateert, ondanks ingrijpende 19de- en 20ste-eeuwse verbouwing, uit 18de eeuw. Sinds kort kan men de bouw ervan toeschrijven aan meester-metselaars Lodewijk Feys en Joannes Pulinx. Feys is voornamelijk gekend als architect van het ambachtshuis van de kuipers in de Vlamingstraat 17 (1768), maar over Joannes Pulinx is amper iets geweten. Het L-vormige, bakstenen gebouw verrees op de landtong tussen de Handelskom en de sluis en bassin van de Dampoort. De grond was er niet braakliggend want er stonden onder meer enkele kleinere panden en een heuse ijskelder op. Enkel die laatste werd gespaard bij de bouw van de 150 meter lange vleugel. Het nieuwe pakhuis had een grondoppervlakte van niet minder dan 1.700 m². Het bakstenen gebouw telt twee volwaardige bouwlagen en een ruime zolder onder zaddeldak, met andere woorden een totale vloeroppervlakte van 5.100 m²!

De twee bouwlagen worden horizontaal van elkaar gescheiden door een kordonlijst.

Waarschijnlijk was het bakstenen gebouw witgeschilderd. Nu zijn enkel nog de middenrisalieten van de markante kop gepleisterd en witgeschilderd. De risalieten zijn voorzien van schijnvoegen die uitwaaiëren boven de rondboogpoort en lopen uit in een breed dakvenster met driehoekig fronton. Het hoofdvolume wordt geritmeerd door eenvoudige houten dakkapellen en poorten. De oorspronkelijke 18de-eeuwse, bepleisterde afwerking van de poorten en hun stenen dakkapellen met fronton – een sobere, maar vergelijkbare uitvoering als de poorten in kopgebouw – zijn nu nog amper zichtbaar tot vrijwel verdwenen.

De overwegen blinde muren worden wel nog doorbroken door typisch 18de-eeuwse, ovale vensters. De centrale rondboogdoorgang tussen de westelijke en oostelijke zijde van het complex wordt in het dak geaccentueerd door een breed dakkapel met bekronend fronton. Waarschijnlijk had deze doorgang in de 18de eeuw een gelijkend uitzicht als de hoger vernoemde middenrisalieten.

Het bewaarde 18de-eeuwse interieur is indrukwekkend en bestaat uit pijlers, vloeren en kapgebinten in zwaar geproportioneerd, eikenhouten balken.

De zuidelijke kop van het pakhuys werd in 1874 verbouwd tot de nieuwe kantoren van het handelsdok door stadsarchitect Louis Delacense-rie. Het sober, neoclassicistisch gebouw heeft witgepleisterde gevels met twee bouwlagen onder schilddak. Decoratie beperkt zich tot de geblokte bakstenen vensteromlijstingen en de

kroonlijst op modillons. Aan de zuidoostelijke zijde van het pakhuys wordt het terrein afgesloten door een muur (1876) met twee poorten.

De zandstenen poortomlijsting lijkt ouder en is mogelijk gerecupereerd van de 18de-eeuwse toegangspoort die ten zuidwesten van het pakhuys was gelegen. In de voormalige kantoorgebouwen zijn Raakvlak en de Brugse Erfgoedcel ondergebracht. De rest van het pakhuys wordt als depot gebruikt, onder andere voor de archeologische collectie van Raakvlak

Het pakhuis heeft onmiskenbaar een grote historische waarde voor de stad, het illustreert immers treffend de ietwat vergeten voorspoed die de stad kenmerkte tussen de 17de en de eerste helft van de 19de eeuw. Industrieel-archeologisch hebben we te maken met een overwegend goed bewaarde 18de-eeuwse handelsvaartsite bestaande uit de handelskom, haar batterij aan waterbouwkundige elementen (vaak nog in de 18de-eeuwse bassins, sluizen, etc.) en het pakhuis. De authentiek gebleven opslagplaats vormt het laatste relict niet enkel op stedelijk vlak, maar zeer zeker op Vlaams niveau waar bijvoorbeeld de maritieme pakhuizen van Oostende en Antwerpen reeds decennia geleden onder de sloophamer verdwenen.

Het pakhuis is beschermd als monument bij K.B. van 22 november 1974. In 1980 en 1989 werden ze consoliderend gerestaureerd. Sinds 16 februari 2015 maakt ze deel uit van het beschermd stadsgezicht 'Langerei – Potterierei en omgeving'.

Christophe Deschaumes

Bronnen:

B. BEERNAERT, *Open Monumentendag, Import Export*, Brugge, 2006, pp. 116-122.

J. CORNILLY, *Architect/Ambtenaar. De betekenis van het ambt van provinciaal architect voor de 19e-eeuwse architectuur in West-Vlaanderen, ongepubliceerd proefschrift*, Leuven, 2013.

M. DEGRAEVE, *De Brugse gevelarchitectuur als getuige van economische en politieke ontwikkelingen in de 18de eeuw*, onuitgegeven masterproef Monumenten- en Landschapszorg, Universiteit Antwerpen, 2015-2016, pp. 131-136.

D. VAN DE VIJVER, *Ingenieurs en architect, op de drempel van een nieuwe tijd (1750-1830)*, Leuven, 2003.

Kraanplein 4 Huis 'de Cluuse'

9

Huis 'de Cluuse', restauratiewerf

Open op zaterdag 9 september
en op zondag 10 september

Uitsluitend op reservatie

De binnenstad van Brugge bewaart een uitzonderlijk groot aantal historische huizen, waarvan er veel nog dateren uit de late middeleeuwen. Ondanks een rijke onderzoekstraditie is dit patrimonium nog niet volledig gekend en in kaart gebracht. Zo levert de begeleiding van stedenbouwkundige aanvragen door de Brugse Dienst Monumentenzorg & Erfgoedzaken (DME) nog steeds ontdekkingen op. In 2015 werd de DME gecontacteerd voor een geplande verbouwing van het leegstaande pand op de hoek van het Kraanplein. Tijdens het plaatsbezoek bleek het huis over een uitzonderlijke kapconstructie te beschikken.

In samenwerking met de collega's van Onroerend Erfgoed werd het gebouw onderworpen aan een grondig bouwhistorisch onderzoek dat werd bekrachtigd door de resultaten van een dendrochronologische analyse.

Ondanks de vermelding als een diephuis uit de 16de en 17de eeuw in de huizeninventaris van Luc Devliegheer bleek het pand onvermoed nog historisch waardevoller en uit de jaren 1270 te dateren.

Kraanplein 4 is niet beschermd als monument maar wel opgenomen in de inventaris van het bouwkundig erfgoed.

Huis De Cluuse in beeld

Huis De Cluuse bevindt zich in het kloppend hart van de internationale handelsstad die Brugge in de late middeleeuwen was en is gelegen op de hoek van het Kraanplein en de Kraanrei, beide vernoemd naar de tredmolenkraan die hier omstreeks 1290 werd opgericht. De fameuze kraan loste en laadde de te verhandelen goederen, en was centraal gelegen in onmiddellijke omgeving van de meeste handels- en natiehuizen. De stad was eigenaar van de kraan en stond in voor het onderhoud en de regeling van de uitbating.

In de 13de eeuw paalde het pand dus rechtstreeks aan de Kraanrei, enkel gescheiden door de straat genaamd 'Corte Spegel Reye'. De Kraanrei zelf liep van de Spiegelrei, achter de huizen aan de oostkant van de Vlamingstraat, verder onder de Waterhalle op de Markt, en zo naar de Rozenhoedkaai. De Kraanrei vormde daardoor één van de zwaartepunten van de Brugse havenactiviteiten. Zoals steeds geeft de kaart van Marcus Gerards ons een mooie impressie van dit kwartier.

De kraan, la Grue de Bruges, was wijds beroemd en werd in de 15de en 16de eeuw afgebeeld op verschillende schilderijen. Dankzij zijn ligging aan deze wereldvermaarde kraan bestaat er een rijke iconografie van huis De Cluuse die opklimt tot het einde van de 15de eeuw. Bijzonder is dat het huidige gebouw nog in grote mate beantwoordt aan de afbeeldingen op straatzichten van het Kraanplein in schilderijen en miniaturen uit de 15de en 16de eeuw.

De herhaaldelijk herstelde en vernieuwde kraan werd eerst door Hans Memling (1433-1494) afgebeeld op de achtergrond van 'Het mystieke huwelijk van de Heilige Catharina' (1479). De kraan wordt getoond vanuit de Vla-

mingstraat; dit betekent dat het huis rechts achter de kraan Kraanplein 4 is.

Latere afbeeldingen van de kraan in een miniatuur (ca. 1520) van Simon Bening (1483-1561) en op het portret van Jan Eyewerve (1551) door Pieter Pourbus (1523-1584) laten meer zien van het huis. Waar op het schilderij van Memling alleen de zijgevel gedeeltelijk zichtbaar is, tonen Bening en Pourbus ook de voorgevel. De huidige toestand van het huis is nog in grote mate zoals op het schilderij van Pourbus: een tuitgevel aan de straatzijde, een schoorsteen langs de zijgevel, een schoorsteen op de noordelijke achtergevel en een keldergat bij de achtergevel.

Op het stadszicht van Marcus Gerards (1562) zijn de achtergevel en de zijgevel van Kraanplein 4 volledig zichtbaar. Anders dan Pourbus beeldt Geeraerts op de zijgevel geen schoorsteen af maar twee dakkapellen.

In 1767 werd de houten kraan afgebroken en in 1793-1795 werd de Kraanrei gedempt. Huis de Cluuse verloor zo zijn beeldbepalende ligging en uitzicht.

Bouwhistorische analyse

Kraanplein 4 heeft als één van de weinige panden in Brugge zijn bouwvolume weten te bewaren in de oorspronkelijke vorm en omvang uit het einde van de 13de eeuw. Zeker vanaf het eerste kwart van de 16de eeuw werden ingrepen uitgevoerd die de huidige aanblik van het huis nog steeds bepalen, namelijk de wijziging en de toevoeging van vensteropeningen, schoorstenen en dakkapellen.

Op vandaag is het een diephuis onder zadeldak met voorgevel aan het Kraanplein.

In de vrijstaande westgevel langs de Kraanrei zijn sporen van verschillende verbouwingen af te lezen. De versnijding boven het korfboogvenster houdt mogelijk verband met de schoorsteen die, zoals blijkt op zolder, een latere toevoeging is. In vergelijking met de straatzichten van Pourbus en de kaart van Marcus Gerards zijn een aantal vensteropeningen gewijzigd en werd een dakkapel toegevoegd. Bij het vergroten van de vensteropeningen werden de kalkzandstenen monelen van de oorspronkelijke kruisvensters gerecupereerd als onderdorpel.

Ook de voorgevel is een optelsom van verbouwingen. De vensteropeningen ter hoogte van de eerste verdieping dateren wellicht uit de 18de eeuw samen met het beglaasde oeil-de-boeuf. Het centrale toogvenster ter hoogte van de zolder lijkt ouder en dateert wellicht uit de 16de eeuw.

De pui op de gelijkvloerse verdieping is dan weer van recente, 20ste-eeuwse datum. Bijzonder is de uitvoering van de rollagen van de geveltop met profielbakstenen tegen een klimmende waterlijst. Deze uitvoering van de geveltop is mogelijk nog de oorspronkelijke middeleeuwse toestand.

De aanzet van de tuitgevel op trappen is al herkenbaar op de straatzichten van Bening en Pourbus.

Het huis omvat een overwelfde kelder, een gelijkvloerse en eerste verdieping met samengestelde balkenlagen en een zolder onder een uitzonderlijke sporenkap met tongewelf. Het constructieve karkas, met inbegrip van de balkenlagen en de dakkap, is nog in grote mate oorspronkelijk 13de-eeuws.

De bepleisterde keldermuren behoren allicht tot de oorspronkelijke middeleeuwse constructie. Het gedrukte tongewelf met gordelboog is een latere toevoeging, misschien ter vervanging van een houten balkenlaag, het oudste type overdekking dat in Brugge nog in enkele middeleeuwse huiskelders bewaard is. De hoofdtoegang tot de kelder is gesitueerd in de zijgevel in functie van een vlot goederenverkeer vanaf de Kraanrei.

De oostelijke muur is nog grotendeels bewaard in zijn oorspronkelijke toestand en bevat een lavabonis en een gedichte kaarsnis op de verdieping en een gedichte nis met bewaarde polychromie op de gelijkvloerse verdieping. De afmetingen van de bakstenen (28-30 x 13,7-

14,5 x 6,5-7,5 cm) en de tienlagenmaat (79,5 tot 81 cm) stemmen overeen met meetwaarden in gebouwen in Brugge en Damme uit de jaren 1260-1305. Het voorkomen van staand verband, waarvan de oudste toepassingen in Brugge en Damme dateren uit de jaren 1270, laat toe om de bouw van het huis Kraanplein 4 te vernauwen tot ongeveer 1270-1300.

Een elegante slingertrap uit de 19de eeuw bedient de eerste verdieping en de zolder. Aangelegd in het middelste vak van de balklagen bevindt de slingertrap zich wellicht op de plaats van de voorgaande trap; elders in de balklagen zijn immers geen sporen van verdwenen trapconstructies.

De balkenlagen

De balkenlagen van de gelijkvloerse en eerste verdieping bestaan uit kinderbalken op moerbalken. Zoals blijkt uit de open gaten van pen-en-gat verbindingen werden de moerbalken oorspronkelijk geschraagd door korbelen en muurstijlen. Alleen de tweede zuidelijke moerbalk van de eerste verdieping is volledig in deze toestand bewaard, met een console in Doornikse kalksteen voor de muurstijl tegen de westmuur. De moerbalken van de eerste verdieping dragen op de onderzijde het merk III. Omdat dit merk meerdere keren voorkomt, ook op kinderbalken (en sporen van de dakkap, is dit eerder een timmermans-, vlot- of handelsmerk dan een telmerk. Het merk III is ook aanwezig op de moerbalk tegen de voorgevel (eerste verdieping). Deze balk op kraagstenen in kalksteen behoort wellicht tot de oorspronkelijke constructie uit de jaren 1270.

Twee kinderbalken van het zuidelijkste vak dragen de merken XII en VI. Zij kunnen echter

moeilijk worden verklaard als telmerken; geteld van zowel de westelijke als oostelijke zijde passen de merken immers niet in een oplopende nummering. Twee andere kinderbalken zijn gemerkt met een gehalveerd pentagram, een merk dat ook voorkomt in de dakkap en kan worden geïdentificeerd als een handels- of vlotmerk. Duidelijk is dat deze gehalveerde merken werden aangebracht op balken met vierkante sectie die, wellicht op de bouwwerf van het huis, werden verzaagd tot smallere kinderbalken met een rechthoekige sectie. Deze werkwijze blijkt ook uit twee kinderbalken met doorgezaagde vlotgaten, conische uitsparingen die zich, voordat het hout overlans werd verzaagd, centraal in de balk bevonden. In de vlotgaten werden met een plug de touwen vastgezet waarmee het houtvlot werd samengebonden. De aangetroffen vlotgaten zijn van een type dat nog niet eerder in Vlaanderen is opgemerkt maar wel is gedocumenteerd in Nederland en Duitsland.

De kapconstructie

De dakkap is een enkelvoudige sporenkap met een spits, onbetimmerd tongewelf gevormd door gebogen korbelen en standzonen. De coherente reeks telmerken is aangebracht op de korbelen en telt op van zuid (voorgevel) naar noord (achtergevel). De oorspronkelijke constructie van de voet van de kap is alleen achter de koker van de slingertrap bewaard. De standzonen steunen op blokkelen die op hun beurt rusten op een dubbele muurplaat en de uiterste kinderbalk van de balklaag van de eerste verdieping. Behalve twee exemplaren achter de slingertrap zijn alle standzonen verdwenen. De plaats van de verdwenen standzonen is echter nog gemakkelijk herkenbaar aan de inkepingen op de sporen. De standzonen waren met een of twee spijkers aan de sporen bevestigd.

De korbelen bestaan meestal uit één, op enkele plaatsen twee stukken kromhout. Ze zijn ingelaten op uitgekepte stroken van de sporen en de hanenbalken, en vastgezet met toognagels en spijkers (sporen) of alleen spijkers (hanenbalken). De liplassen van de hanenbalken zijn op de sporen bevestigd met toognagels en spijkers. De nokverbinding is halfhouts. Van de twee windlatten in de dakkap is alleen deze aan de westzijde bewaard. De talrijke ronde doorboringen en de vorkvormige uitsparing wijzen op hergebruik, misschien van scheepshout.

Het oostelijke spoor tegen de achtergevel is ook hergebruikt. Ook hier wijzen de ronde doorboringen op een niet bouwkundige herkomst.

Verschillende sporen in de dakkap dragen het merk III dat, zoals vermeld, ook aanwezig is op moerbalken van de onderliggende balklagen.

Het veelvuldig voorkomen van dit merk geeft aan dat het wellicht niet gaat om een telmerk. Eerder moet worden gedacht aan een timmer

mansmerk of een merk dat verband houdt met houthandel en houttransport. Enkele korbelen en sporen dragen vlot- en handelsmerken, waaronder het merk dat ook aanwezig is op twee kinderbalken van de gelijkvloerse verdieping. Dit wijst opnieuw op het verzagen van balken tot smallere exemplaren. Het voorkomen van dezelfde merken in zowel de balklagen als de dakkap suggereert dat de houten onderdelen van het huis werden betrokken uit hetzelfde lot bouwhout. Een doorgezaagd vlogat op een van de sporen wijst andermaal op het transport van bouwhout via waterwegen.

Dendrochronologisch onderzoek

Na de ontdekking van deze uitzonderlijke kapconstructie door de Stedelijke Dienst Monumentenzorg werden erfgoedconsulenten van Onroerend Erfgoed ter plaatse uitgenodigd voor een nadere analyse. Erfgoedconsulent Dirk van Eenhooge identificeerde de kap typologisch als laat 13de-eeuws. Erfgoedonderzoeker Vincent Debonne voerde bouwhistorisch uit, terwijl dendrochronolist Kristof Haneca bereid was de constructie wetenschappelijk te dateren. Dendrochronologie is een methode om hout te dateren door de jaarlijkse groeiringen van bepaalde bomen te onderzoeken en laat toe om te bepalen in welke periode - in het beste geval met een foutenmarge van slechts één jaar - de boom werd geveld.

Dertien boorkernen uit het eikenhout van de dakkap en de kinderbalken van de gelijkvloerse verdieping vertonen een sterk gelijklopend groeipatroon en wijzen op kapdata in respectievelijk 1275-1296d en 1276-1290d. De gelijktijdigheid van de dakkap en de balklaag van de gelijkvloerse verdieping sterkt het vermoeden dat het hout afkomstig is uit dezelfde lading bouwhout. Dankzij de aanwezigheid van spinthout op de gedateerde boorkernen, die dus alle een zeer sterk gelijklopende kapdatum hebben, kan worden bepaald dat de gemeenschappelijke veldatum van de gedateerde boorkernen tussen 1276 en 1279d ligt. Dit bevestigt en vernauwt de uit baksteenformaten, tienlagenmaten en metselverband afgeleide datering van het huis in ca. 1270-1300.

Ondanks verbouwingen tussen de 16de en 20ste eeuw is Kraanplein 4 nog steeds herkenbaar als een middeleeuws diephuis. Het pand werd gebouwd in de jaren 1270 en bewaart zijn constructief karkas, met inbegrip van balkenlagen en dakkap. Opnieuw is aangetoond dat de binnenstad van Brugge, in weerwil van het populaire beeld van een vervalst historisch decor, nog veel middeleeuwse huizen bevat. Het Kraanplein kreeg dus vermoedelijk vorm nog voor de kraan er werd neergezet. In dit verband dient gewezen op het huis 'leper' (Kraanplein 6), aan de overzijde van het onderzochte huis. De dakkap van dit pand is gedateerd in 1336-1364d, maar de aanwezigheid in het huis van bakstenen uit de 13de eeuw lijkt inderdaad te bevestigen dat de vorming van het plein voorafgaat aan de plaatsing van de kraan. Het straatbeeld dat in de 16de eeuw werd vereeuwigd door Simon Bening en Pieter Pourbus was toen dus al tweeënehalve eeuw een realiteit.

[uit: V. DEBONNE, *Onderzoeksrapport. Brugge, Kraanplein 4. Bouwhistorisch onderzoek van een woonhuis uit de 13de eeuw*, agentschap Onroerend Erfgoed, 2016.]

Restauratie

Het pand werd recent verkocht en de nieuwe eigenaars wensen het pand terug in ere te herstellen. Uitgangspunt voor dit uitzonderlijke pand was uiteraard integraal behoud van alle waardevolle delen. Het pand vertoonde heel wat constructieve gebreken, de zijgevel toonde verschillende uitbuikingen en de kapconstructie was extreem vervormd. Er werd beslist om zoveel mogelijk historische technieken te gebruiken om deze problematiek aan te pakken. Zo werden alle verdwenen muurstijlen en korbelen gereconstrueerd. Architect Jan Degraeve wenste over de historische kap een nieuwe kapconstructie te plaatsen. De historische kap zelf werd voorzien van een bebording. Alle nutsleidingen werden in opbouw geplaatst en nieuwe toevoegingen werden losstaand gebouwd. Op die manier kon vermeden worden dat historisch metselwerk verloren zou gaan. Schrijnwerk werd vernieuwd naar model van een 19de-eeuws raamtype dat deels bewaard was gebleven in de zijgevel.

Sofie Baert

Eigenaars van huis De Clouse

De oudst gekende eigenaar van 'het huis aan de Kraanbrug en op de hoek van de straat' is lakenhandelaar Jacobus de Bode die het huis bezat begin 1400. Daarna wordt de familie De Busere in renteboeken van de dis van Sint-Gillis als eigenaars vermeld: ca. 1420 Maertin de Busere, in 1439 zijn weduwe en later Cornelis de Busere.

Maertin de Busere was kulktestikker en mersener (of handelaar in kleingoed) van beroep, zoals verschillende andere leden van zijn familie. Kulktestickers waren stikkers en borduurders van dekens, spreien en matrassen. Maertin de Busere was in de periode 1403-1416 regelmatig vinder in het bestuur van zijn ambacht

Cornelis de Busere, wellicht zijn zoon, was een kruidenier/apotheker. In 1441 was hij vinder van de Kruidhalle. Begin maart 1469 werd een Cornelis de Busere ter dood veroordeeld en verbrand op de brandstapel. Mogelijks gaat het om de eigenaar van het hoekhuis aan de Kraanbrug. Naast de kruidenier stierven nog drie andere mannen op dezelfde dag de vuurdood: Joris van Damme, Jan Cnoop en Pieter van Claren. Uit baljuws- en stadsrekeningen blijkt dat de vier mannen bestraft werden voor sodomie of homosexualiteit. In Brugge werden er tijdens de 15de en 16de eeuw 111 sodomieten veroordeeld tot de brandstapel. In vergelijking met andere steden werd sodomie in Brugge veel strenger vervolgd en was het aantal terechtstellingen veel hoger. In Ieper, Mechelen en Leuven bijvoorbeeld vonden tussen 1400 en 1600 slechts een tiental terechtstellingen plaats.

In de tweede helft van 15de eeuw is het huis in bezit van de Brugse magistratenfamilie Van Themseke. Schepen Christoffel van Themseke is in 1453 eigenaar van het huis aan de Kraanbrug. Hij overleed in 1478 en zijn zoon Michiel, burgemeester van Brugge, erfde het huis. Hij overleed in 1507 en daarna verwierf Jan (H)Oudemaerct het eigendom. Jan Oudemaerct was een lakenhandelaar en gespecialiseerd in Engelse lakens. In 1504 was hij deken van de Lakenhalle. Hij was niet de enige van zijn familie die actief was in de (Engelse) lakenhandel, want een Reynier Oudemaerct zetelde gedurende laatste kwart 15de eeuw frekwent in neringen betrokken bij de lakenhandel.

De nering van de wijnschroders heeft vanaf ca.1515 het pand een aantal jaren in bezit. De wijnschroders hadden mogelijks hier aan het Kraanplein toen hun ambachtshuis. Wijnschroders hielden zich bezig met het laden, lossen en vervoeren van wijn. Vervolgens heeft de meester Jan du Pondt, een zilver- of goudsmid, het huis een aantal jaren in bezit. In 1538 was hij deken van het ambacht van de goud- en zilversmeden. Het huis aan de Kraanbrug komt daarna in handen van een andere goud/zilversmid. Gillis De Wulf is vanaf ca. 1536 eigenaar en blijft het in bezit houden tot aan zijn overlijden in 1546. Hij zetelde eveneens als deken in zijn ambacht, in 1534, en was ook regelmatig vinder. Bij zijn overlijden liet hij twee kleine weeskinderen achter,

en hij was getrouwd geweest met Jozijne vander Strate. Uit de om-schrijvingen in disrekeningen van de Sint-Jacobsparochie waarin het eigendom wordt vermeld, lijkt het eigendom toen een complex van drie huizen te zijn geweest. Rond 1560 is Willem Hooftman de eigenaar van het pand aan de Kranebrug. Hij was eigenaar van meerdere huizen in Brugge

Ca. 1565 verwierf Blasius Calfeers (Calpheris) het huis aan de Kraanbrug. In 1580 komt het in bezit van zijn schoonzoon Joos Schaddaert die getrouwd was met Jehanne Calpheris. Haar vader had afstand gedaan van zijn eigendomsrecht op het huis aan de Kraanburg, als-ook een ander huis in de Pottenmakersstraat, op voorwaarde dat zijn kinderen hem zijn leven lang zouden onderhouden. Het huis, met een kelder, wordt dan verhuurd aan spelden- en riemmaker Adriaan Ghyselin. In 1583 is het huis bewoond door kruidenhandelaar Sanders Colins, de nieuwe eigenaar die het huis gekocht had van Joos Schaddaert. Sanders Colin oefende ook de functie uit van broodweger, een stedelijke ambtenaar belast met het keuren van brood. Het huis blijft tot 1622 in handen van de familie Colins. In 1622 koopt Marie Back, weduwe van Guillame Fatry, het huis. Marie Back heeft vele jaren het huis bewoond, alleszins tot ca. 1650. Ze bezat toen ook het achterhuis, 'Het Axterkin' genaamd. In de 17de eeuw is het huis Kraanplein 4 bekend als 'De Cluuse', een huisnaam die blijkbaar recent was want in de oudere documenten wordt er geen huisnaam vermeld. Ca. 1650 werd Jan Fatry, zoon van Marie Back, met nog enkele andere erfgenamen eigenaar van het huis. Hij overleed kort daarna en zijn weduwe, Margriet Boeteman, kocht de eigendomsaandelen van de andere erfgenamen en werd de nieuwe eigenares van huis De Cluuse. Jan Fatry en Margriet Boeteman schonken in 1650 het bewaard gebleven hoofdaltaar in de Onze-Lieve-Vrouw-van-Blindekenskapel in de Kreupelenstraat, een monumentale barokaltaar in wit en zwart marmer en gemarmerd hout. Zij vonden allebei hun laatste rustplaats voor het altaar. Jan Fatry bezat naast het huis De Cluuse in Brugge ook nog enkele boerderijen in Zuikerkerke en Oostkamp. Margriet Boeteman hertrouwde met Niclairs Griettens, raadslid, pensionaris (of jurist) en griffier van de stad Ieper

Het huis De Cluuse werd vanaf 1650 verhuurd aan diverse personen, voor de aanzienlijke som van 25 pond. Tot in 1651 aan François Everbout, deken van de Zuivelmarkt en Korenmarkt, en daarna aan Jan de Munck, broodweger van beroep. In 1657 huurt Anthone Sayoen het huis De Cluuse, evenals Het Axterkin. Hij woont met zijn gezin in De Cluuse tot aan zijn overlijden in 1669.

Zijn weduwe Adriana Burchgrave bleef in het huis wonen met acht kleine kinderen. Hij was kuiper van beroep die redelijk welstellend was. Daarna is Quintin Dedier de nieuwe huurder en vanaf 1694 betreft de weduwe van Jacques van Nooreweghe het huis aan de Kraanbrug.

In 1676 verwierf Judocus (De) Schroy, pastoor-deken en kanunnik van de Sint-Salvatorskerk, het huis De Cluuse via een schenking door Margriet Boeteman. Hij was familie van de schenker en koos ook de Onze-Lieve-Vrouw-van-Blindekenskapel als zijn laatste rustplaats. De monumentale barokke sacristie deur in deze kapel is een schenking van de pastoor-deken. Na het overlijden van Judocus De Schroy werd één van zijn erfgenamen, Anna de Sweert, eigenares van huis Kraanplein 4. Zij was afkomstig uit Hondshoote en trouwde in 1680 met Antoon Gloribus. Zij woonden in hun andere huis, genaamd 'De Mol' en met een huisbrouwerij in de Sint-Amandsstraat. Hij was een handelaar in suiker en lijnwaad. Zij bezaten ook nog een oliewindmolen op de vesten en enkele boerderijen in Hondshoote, Zuienkerke en Houtave. Het echtpaar bleef kinderloos en Anna de Sweert overleed op 18 maart 1696. In dat jaar werd het huis De Cluuse verkocht aan Isabelle en Angelijne van Altere, telgen uit een familie van schepenen van het Brugse Vrije.

Het huis blijft tot 1729 eigendom van de familie Van Altere-Veran-neman. In 1729 koopt Adriaan Benoit het huis De Cluuse. Hij woont er met zijn echtgenote Scholastica van Lantschoot en ze hielden er een winkel in kameelhaar, zijde en knoppen. Adriaan Benoit overleed in 1732 en zijn weduwe verkoopt het huis aan Louis de Hautport de Maffles. Zijn erfgenamen verkopen in 1762 huis De Cluuse aan Jan Baptist Ritsin. De nieuwe eigenaar was een grootgrondbezitter en rentenier die niet minder dan 35 huizen bezat in Brugge. Hij woonde in De Colve in de Noordzandstraat. Ritsin overleed in 1793, op de leeftijd van 102 jaar. Het overlijden en de begrafenis van 'den ouden grijsaert' wordt beschreven in het dagboek van Jozef Van Walleghe-m. Vanaf 1789 huurt Jacobus Maes het huis De Cluuse. Na het overlijden van Ritsin komt het huis in handen van Joannes Voorcaemer. Hij was hoedenmaker van beroep, en mogelijks was zijn winkel ingericht in het huis Kraanplein 4

Bernard Schotte

Langestraat 21 Huis 'de Lombard

10

Huis 'de Lombard

Open op zaterdag 9 september
Van 13u00 tot 17u00
en op zondag 10 september
Van 10u00 tot 13u00
en van 14u00 tot 18u00

**Vrij bezoek aan de tuin
en begeleid bezoek binnen**

Op 18 augustus 1767 verwerft meester-met-selaar en bouwpromotor Eugenius Goddyn het huis De Lombard, een patriciërs woning die minstens tot de 15de-eeuw opklimt. Het eigendom wordt omschreven als *'eenen huijse met sijne toebehoorte, wijlent diversche woonsten geweest hebbende met eene groote poorte ende achterplatse van lande aende westzijde daernevens staende binnen de voornoemde stede van brugghen ten voorhoofde in de langestraat [...] uijtcommende in het verbrande nieulant staende dit vergifte parcheel van huijse op syne vrije meuren aan alle sijden soo wel ront omme de hovinghen als de gecalsijde platsen'*.

Eugenius Goddyn sloopt het langshuis met traptoren en bouwt een prestigieuze herenwoning met classicistische lijstgevel. Twintig jaar later, wellicht na volledige afwerking, verkoopt hij het huis aan Charles Le Gillon en Françoise van Zuylen, voorouders van de laatste bewoners, de familie Janssens de Bisthoven-de Peellaert. Deze families gebruiken het herenhuis als winterverblijf en hebben hun zomerverblijven respectievelijk in Oostkamp en Sint-Kruis.

Het laat-18de-eeuwse huis, met een plattegrond van ca. 22 m op 16 m, telt drie bouwlagen afgedekt met twee schilddaken met zwarte golfpannen. De nokhoogte bedraagt 15,75 m. Het is vergelijkbaar met hôtel Van Hamme op het Sint-Maartensplein, vermoedelijk door Goddyn gebouwd in de jaren 1778-1781. Stilis-tische vertoont de gepleisterde lijstgevel ook gelijkenissen met de reiegevel van Huis de Caese, ook naar een uitvoering door Goddyn.

De streng symmetrisch opgevatte voorgevel is zeven traveeën breed. De verschillende verdiepingen worden gescheiden door een geprofileerde lijst, die samen met het hoofdgestel de gevel horizontaal beklemtonen. Midden- en zijrisalieten zorgen voor een verticale gele-ding, benadrukt door geblokte banden die een

spel van licht en schaduw creëren. Een drie-hoekig fronton met een ovale oculus bekroont het middenrisaliet. De segmentboogvormige vensters hebben per verdieping een telkens afnemende hoogte.

Links bevindt zich de koetspoort, op de verdieping overdekt met een zogenaamde wintertuin die in 1849 werd gebouwd ter vervanging van een ouder exemplaar. Links achter de gekasseide binnenplaats bevindt zich het koetshuis uit 1828. De kleine berging die erop aansluit is in een vroege neogotische stijl naar Engels model opgetrokken en was wellicht een badhuisje.

Op het einde van de tuin is een paviljoentje gebouwd tegen de hoge straatmuur aan het Verbrand Nieuwland. Het oorspronkelijk 18de-eeuwse tuinhuisje werd in 1957 herbouwd. De ruime stadstuin is omsloten door een oude tuinmuur.

Via de ruime koetsendoorrit betreedt men het voormalige herenhuis. De bepleisterde en in pastelkleur geschilderde wanden zijn ritmisch geleed door vlakke pilasters. Een drietal treden leiden naar de vestibule, die door aanleg en decoratie samen met het trappenhuis hoogst merkwaardig en zeldzaam is voor de Brugse wooncultuur.

Het voorportaal heeft een vierkante plattegrond met vier centrale, van rode marmerschildering voorziene, losstaande zuilen met Corinthische kapitelen. Tegen de wanden zijn vlakke pilasters in lichtgrijze marmerschildering aangebracht. De roodmarmere en witte tegels geven deze ruimte een voornaam karakter.

Opvallend is het trappenhuis. Twee halfronde trappen met mahoniehouten handgreep leiden naar een bordes. Deze bepleisterde en streng classicistische ruimte is met een ovale koepel overwelfd, voorzien van een verzorgde kroonlijst

op consoles. Mogelijkerwijs dateren de vestibule en het trappenhuis pas uit 1849, toen ook de koetspoort werd vernieuwd. De ontwerper is niet gekend.

De vroegere bibliotheek en de drie salons aan de straatzijde liggen in enfilade en zijn door dubbele vleugeldeuren met elkaar verbonden. Deze situatie lijkt nog 18de-eeuws. Het lijstwerk op de plafonds is vrij eenvoudig. De marmeren volutenschouwen dateren waarschijnlijk uit 1849, evenals de schouwboezems.

De grootste ruimte op de benedenverdieping is de vroegere eetkamer, gesitueerd aan de tuinzijde. Het plafond in deze voormalige eetzaal bezit nog de oude structuur met twee bepleisterde moerbalken, gedecoreerd met een doorlopende fries met S-motieven. Boven de geschilderde plintlambrisering wordt het interieur gedomineerd door een reeks van vijf grote landschappen met voorstelling van de vier seizoenen, in 1780 geschilderd door de Brugse kunstenaar Jan Garemin (1712-1799). Links en rechts van de schouw prijkt 'de Winter'. Het tafereel (245 x 240 cm) aan de linkerzijde toont een brug in een besneeuwd landschap met een bevroren waterloop met schaatser en pretmakers. Het andere winterlandschap (245 x 240 cm) wordt gedomineerd door een waterpoort waarbij de vervallen boogbrug vervangen is door een houten loopbrug. Op het ijs enkele figuren met een slee.

Aan de overkant wordt de wand, tussen de dubbele deur en de deur naar de tuin, ingenomen door 'de Herfst' (240 x 460 cm) hier gesymboliseerd door de jacht en de druivenoogst. De dubbele deur, aan de overzijde van de tuin, die naar een vertrek aan de straatzijde uitgaat, wordt links geflankeerd door 'de Zomer' (245 x 200 cm) waarin de oogst is weergegeven. Rechts tenslotte 'de Lente' (245 x 200 cm), een pastoraal tafereel met vrouwen, kinderen, schapen en vee in een idyllisch landschap.

Het schouwstuk, in oorsprong een deurstuk, stelt 'de allegorie van Muziek en Dans' (86 x 119 cm) voor. Een trio putti speelt muziek terwijl een vierde danst met een gedresseerd hondje. Oorspronkelijk horen bij de vier seizoenen en deze supraporta nog twee andere deurstukken, met name 'de allegorie van de Zeevaartkunde' en 'de allegorie van de Beeldhouwkunst'. Tot 1990 hingen ze in een salon op de verdieping, maar thans zijn ze elders in privébezit. De allegorie van de Beeldhouwkunst is gedateerd '1780'.

Ondanks het feit dat geen van deze werken gesigneerd zijn kan zonder enige twijfel de hand van Jan Garemin in herkend worden. De oranjekleurige avondgloed zoals bij een van de winterlandschappen weet de schilder steeds op een meesterlijke manier weer te geven terwijl hij bomen plaatst om composities af te bakenen, om verticale accenten of dieptes te creëren. Door het kleurperspectief, waarbij de bruine voorgrond via groenen naar een blauwe horizon overgaat weet hij diepte te bekomen in zijn landschappen. De horizon plaatst Garemin steeds op een derde of twee vijfden waardoor hij grote luchtpartijen bekomt waarin wolken eens een vredige sfeer dan eens een dreigend onweer suggereren.

Tijdens ons onderzoek vonden we de vrouw met korenaren ('de Zomer') op andere van zijn doeken, eventueel in spiegelbeeld maar steeds in dezelfde houding en kledij dan eens met groenten dan eens met vis. Ook de zittende vrouw met kind ('de Lente') komt in een andere compositie terug. Het toont dat de schilder vaak gretig die volkse figuren uit zijn uitgebreide schetsen en tekeningen kon putten. Ook de tientallen honden zijn typisch voor Garemin.

Op 15 mei 1935 kon Ferdinand Janssens de Bisthoven op een veiling deze reeks (in oorsprong van acht) schilderijen kopen voor 41.000 fr. Zij waren afkomstig van de verzameling van het herenhuis van Albéric Kervyn (Dijver 7, thans een hotel).

De productieve Jan Gareminj

Binnen de Brugse 18de eeuw neemt de schilder Jan Antoon Gareminj (1712-1799) een prominente plaats in. Zijn omvangrijk oeuvre omvat zowel religieuze onderwerpen, landschappen, stads- en zeegezichten, historische taferelen, heraldische ensembles, portretten, genrestukken als ook interieurensembles. Daarbij kennen we hem als ontwerper voor onder andere de koordeur onder het doksaal van de Onze-Lieve-Vrouwkerk, de preekstoel in dezelfde bidplaats, het hoogaltaar van de Sint-Salvatorskerk te Harelbeke, beeldhouwwerk (thans verdwenen, maar gekend dankzij een tekening) voor de Onze-Lieve-Vrouwkerk van Pittem, het zilveren tabernakel van de Heilig Bloedkapel, het processiealtaar van het Heilig-Sacrament van de Sint-Walburgakerk, triomfbogen en andere decoratieve elementen voor de Heilig Bloedprocessie, voor het jubileum van bisschop van Susteren, voor de aanstelling van diens opvolger bisschop de Castillon. Zijn leuze 'nulla dies sine linea' (geen dag zonder lijn/tekening) was niet gestolen als we vandaag kennis maken met zijn tekeningen, schetsen en notitieboekjes.

Joannes Antonius Gareminj ziet het levenslicht te Brugge op 15 april 1712 en wordt diezelfde dag gedoopt in de Sint-Salvatorskerk. Vader Frans, gehuwd met Magdalena Messiaens, is kuiper en behoort tot de kleine burgerij van de stad. Jan is het tweede van de drie kinderen en is nog geen vier jaar wanneer zijn vader overlijdt. In de 'schrijfschool' valt de jongen op door 'in korten tijd alle sijne mede schoolieren overtrofte, ende liet blijcken sijne bijzondere begaeftheijdt dat hij, voor de schilder-konste gebooren was, want hij met de pennne, soo op sijne Schriften als boecken, alle soorten van figurekens, cieraeten ofte iet anders teeckende'. Beeldhouwer Rochus Aerts geeft de zevenjarige knaap de eerste tekenlessen. Enkele vooraanstaande kunstminnaars zorgen ervoor dat de jonge Jan Gareminj tussen 1721 en 1724 een opleiding krijgt aan de Brugse Academie.

De beperkte financiële middelen van moeder Gareminj belemmeren echter een opleiding buiten de stad, bijvoorbeeld in Antwerpen, of een studiereis naar Frankrijk of Italië zoals vele (Brugse) kunstenaars ondernemen. De niettemin leergierige en gedreven Jan komt in de leer bij plaatselijke kunstenaars zoals beeldhouwer Hendrik Pulinx en de schilders Lodewijk Roose, Jacob Beernaert en Matthias De Visch. Op 16-jarige leeftijd vindt Gareminj dat hij op eigen benen kan staan en wordt een zelfstandige kunstenaar. Matthias De Visch (1702-1765) heeft ongetwijfeld een belangrijke rol gespeeld in de verdere loopbaan van Jan.

Na een reis doorheen Frankrijk en Italië kwam De Visch in 1732 terug naar Brugge. Via hem komt de jonge Gareminj in contact met zowel Franse als Italiaanse invloeden zoals coloriet en lichtinval, elementen die de Bruggeling op een provinciale manier in zijn werk vertaalt. Daarbij houdt De Visch vanaf 1735 een eigen kunstschool in zijn huis waar Jan Gareminj andere kunstenaars en hun werk leert kennen, alsook kunstminnaars, potentiële klanten, hetgeen zijn reputatie ten goede komt. Het is wellicht ook die vriendschap die ervoor zorgt dat Gareminj, bij het overlijden van Matthias De Visch in 1765, hem als directeur van en leraar aan de 'Academie van Teekenen, Schilder en Bouw Konsten' opvolgt. Hij bekleeft beide functies gedurende tien jaar. Zijn bewaarde aantekenboekjes wijzen op een plichtsbewuste man.

Zoals reeds gezegd is zijn oeuvre gigantisch. Hij is een eclecticus en neemt invloeden over van diverse meesters. Naast Vlaamse schilders, zoals Abraham Govaerts en David II Teniers de Jonge, waar op de voorgrond van weidse landschappen, begrensd door bomen die het doek afbakenen of de compositie mee bepalen, keuvelende boeren en welbepaalde kleuraccenten te vinden zijn. Onder invloed van de

Franse meesters Jean Antoine Watteau en François Boucher, plaatst Garemijn groepjes figuren die refereren naar de 'fêtes galantes'. Vergeten we niet dat in die 18de eeuw Parijs het culturele referentiepunt is in heel Europa, ook bij ons. Met de pastel-tinten en de techniek zijn er duidelijke gelijkenissen tussen de Brugse schilder en Boucher. Beiden schilderen met één penseelveeg de rimpels in een aangezicht. Met een wit stipje bekomt Boucher zijn typische 'fossette' ter hoogte van het kuiltje in de wang van zijn personage. Ook Garemijn gebruikt dit trucje van witte accenten op de neus van zijn figuren, in de plooiën van kledij, op de ronding van een mand, de snee van een zeis, aan golfbrekers, aan korenschoven, op groenten... Garemijn is echter veel volkser dan zijn Franse collega's en hun gracieuze en frivole wereld. Vaak staat bij onze Bruggeling een eenzame gluurder het geheel te aanschouwen niet zelden grinnikend of met een schalkse blik. Een komische noot is nooit ver weg. Kenmerkend in de werken van Garemijn zijn ook de diverse honden die zijn afgebeeld. Toch kan men niet ontkennen dat Jan Antoon Garemijn zich krampachtig vasthoudt aan zijn vertrouwde horizon, de gangbare stromingen uit het verleden, wars van elke vernieuwing. Hetgeen misschien een veruitwending is van de provinciestad die Brugge, in 1748 'slechts' 27.821 inwoners, is.

Zijn bloeiende carrière zorgt ervoor dat hij zijn moeder en zijn zus Anna kan onderhouden. In 1770 is hij, samen met zijn zus, eigenaar van een huis in de Grauwwerkersstraat (huidig nummer 6). Ideaal gelegen op wandelafstand van de Academie, toen gehuisvest in de Poortersloge. Vanaf 1775 levert Garemijn kleinere werken, bevallige genreferenen, waarin geen enkele eigentijdse Vlaming hem kan overtreffen. Knappe composities, virtuoze penseeltrekken, figuren met karakterkoppen, pasteltinten tegenover kleuraccenten kenmerken zijn stijl.

Zijn zus Anna blijft bij hem inwonen en zorgt voor het huishouden, samen met

het dienstmeisje Francisca-Theresia Achtergael. Na het overlijden van Anna (1789) komt Jan, nog steeds vrijgezel, alleen te staan. Op 2 mei 1791 huwt de 79-jarige kunstschilder zijn 24-jarige meid. Een bizar huwelijk, temeer de Brugse kleermaker Jan Ollivier Staffijn meer dan heel regelmatig het huis deelt. Francisca-Theresia brengt op 6 april 1796 een zoon ter wereld die als natuurlijk kind met de doopnaam van Joannes Josephus en met de familienaam Achtergael in Dudzele, van waar zij afkomstig is, wordt gedoopt. Pas drie jaar later, op 16 juni 1799, zal Garemijn het kind, in tegenwoordigheid van Staffijn, wettig erkennen. Een tweede zoon, François Jean Garemijn was het jaar voordien, op 5 januari 1798, geboren. Een dochter Marie Anne, wordt na het overlijden van Garemijn op 17 september 1799 geboren.

Op 23 juni 1799 sterft de 87-jarige en zieke Jan Garemijn in zijn woning. Na de uitvaart in de Sint-Jakobskerk wordt hij begraven op het aanpalend kerkhof. Zijn weduwe huwt huisvriend Staffijn, de vermoedelijke vader van haar drie kinderen. In het sterfhuus wordt op 24 en 25 september 1799 de openbare verkoop gehouden van de kunstverzameling van Jan Garemijn. De catalogus telt meer dan 7.500 stukken. Naast eigen werk, een honderdtal schilderijen en meer dan 4.000 tekeningen en schetsen, zijn er 56 doeken van andere schilders alsook 1.200 tekeningen en prenten van vooral 17de en 18de-eeuwse kunstenaars, waaronder tekeningen van zijn leerlingen Jozef Suvée, Jan Frans Legillon, Bernard Verschoot, Augustijn Van den Berghe en Bernard Fricx.

Verder bezat Garemijn een bibliotheek met standaardwerken over de schilderkunst, (tuin)architectuur, prentboeken over hoofdzakelijk Franse en Italiaanse kunst. Ook ging onder de hamer diverse gipsen beelden en modellen, twee wereldbollen, verrekijkers, vergrootglazen, en uiteraard het schilder- en tekengerief, een tekentafel, schilderezels, allerlei verf en pastellen.

Nieuwe levensstijl vanuit Parijs

De financiële situatie van Brugge wordt vanaf het midden van de 18de eeuw beter. Een nieuwe opgroeiende kapitaalcrachtige elite van zakenlieden ziet het licht. Naast nieuwe pakhuizen (1756, 1771 en 1781), kent de textielhandel een nieuwe bloei, komen een glasblazerij en een fabriek van aardewerk, is er invoer van artikelen uit het Verre-Oosten, is er de Coupure, enzovoort. De nieuwe elite spiegelt zich maar al te graag aan de levensstijl van adel en geestelijkheid. Ook zij volgen de uit Frankrijk overgewaaid cultuur, mode en zeden. Zij laten hun huizen verbouwen tot *'hostel de maistre'* of herenhuizen al dan niet met een *'côté cour'* en een *'côté jardin'*. Sommigen laten een lustprieel langs de oevers van de Reie of op het einde van de tuin bouwen waar met de genodigden koffie, thee of chocolade kan worden gedronken. Parijs en Versailles staan als model: bepleisterde of in pasteltinten uitgevoerde gevels, met risaliet, mansardedak met *œil-de-boeuf*. Voor de Lodewijk XV-stijl primeert het rocailllemotief boven ramen en deuren, dezelfde C- en S-krullen in het smeedijzeren balkon, terwijl in de Lodewijk XVI-stijl valt de keuze op een strak lijnenspel, zuilen of pilasters met kapitelen, een driehoekig fronton. De meest welgestelde Bruggelingen ruilen hun herenhuis in de stad vanaf Pasen tot oktober voor hun kasteel(tje) in het Brugse ommeland. Ook de interieurs van deze stadswoningen en

kastelen ondergaan de Parijse levensstijl. De salons in *'enfilade'* volgen elkaar op waarbij kleur, afwerking en decoratie naar een climax gaan, hoe verder hoe luxueuzer. Parrallel aan deze ontvangstruimtes loopt (vaak achter verdoken deuren) een gang te gebruiken door het personeel. Parketten, lambriseringen, schouwen in marmer of marmerimitatie (onder andere van Pulinx), dubbele deuren, grote spiegels waarin niet enkel de ruimte maar ook het kaarslicht van de kristallen of Venetiaanse kroonluchters herhaald wordt...

De nieuwe levensstijl brengt nieuwe intiemere ruimtes met zich mee zoals de kabinetten en boudoirs. Daarbij hoort nieuw meubilair, vaak met inlegwerk in exotische houtsoorten of met lakwerk, versierd met vergulde bronzen, met marmer, met porselein. De commode, de secretaire, de console, de speeltafel, het bureau, naai- en leestafeltjes, de coiffeuse, de *'lit à la turque'* en *'à la polonaise'* maken hun intrede. Naar zitmeubels toe, krijgen we naast de sofa en de divan, de duchesse-brisée, de bergère... Die armstoelen volgen de mode: met lage rug om plaats te geven aan de pruik en de, ten opzichte van de voorpoten dieper gelegen armleuningen zodat de hoepelrokken mooi kunnen geëtaleerd worden. De zitmeubels zijn overtrokken met biezen, fluweel, zijde tot voorstellingen van de fabels van La Fontaine in tapisserie.

Salons en eetkamers

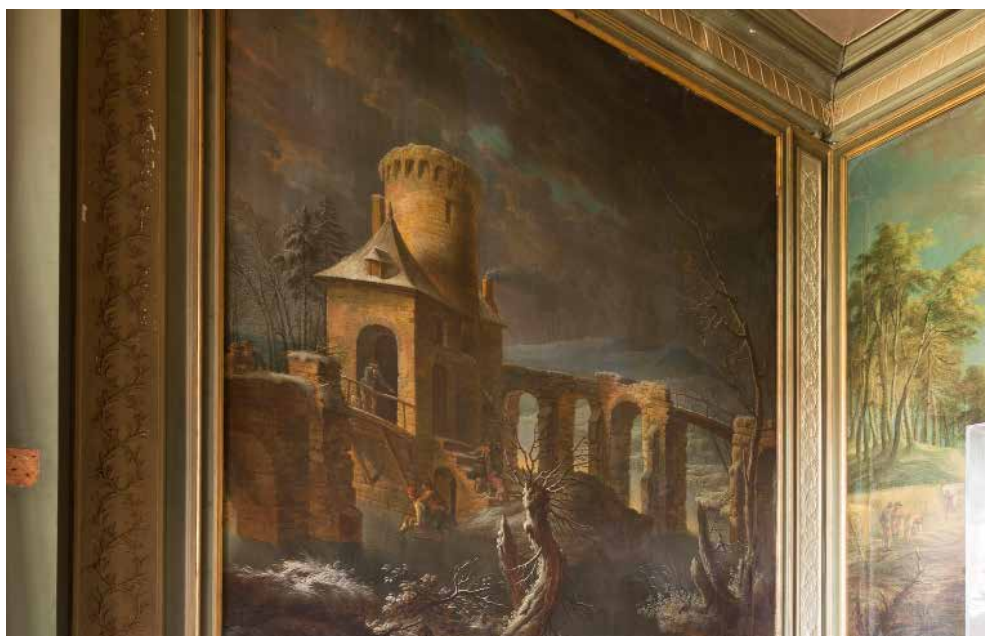
De wanden van zowel de representatieve ruimten als de meer intieme leefruimten van de herenhuizen en buitenverblijven worden versierd met lambriseringen in pasteltinten of een combinatie van wit met vergulde accenten, dit volgens de gangbare stijlen in Lodewijk XV- of in Lodewijk XVI-stijl. Ook papier-, textiel- of goudleerbehang geven de interieurs het nodige luxueus cachet.

Sommige eigenaars opteren echter voor geschilderde kamerhoge doeken die landschappen, zeezichten en andere pittoreske taferelen met boeren, feestvierders, vissers... voorstellen. Deze sfeervolle wandbespanningen worden geplaatst boven de houten lambrisering van salon of eetkamer. De op elkaar volgende taferelen vormen als het ware één doorlopend verhaal waarbij de horizon steeds op een derde tot twee vijfde van de oppervlakte is weergegeven. Daardoor krijgt men dominerende luchtpartijen waarbij de wolken dan eens een dreigend on-weer, dan weer

een idyllische zonnige dag, of een ondergaande zon met alle kleurnuances suggereren. Verticale accenten zoals bomen, scheepsmasten, torens doorbreken de horizontale lijn. De voorgrond telt tientallen, vaak pittoreske, figuren in hun (dagdagelijkse) bedrijvigheid.

Boven de deuren, de supraporte of deurstukken. Afhankelijk van het aantal deuren in de ruimte kan men spelen met de vier seizoenen, de vier elementen, de vijf zintuigen of allegorieën van de jacht, de visvangst, de schilderkunst, de beeldhouwkunst, de landbouw, de nijverheid, enzovoort. Deze kleinere schilderijen kunnen uiteraard in kleur maar eveneens komen ze voor in de grisailletechniek, waardoor de illusie gecreëerd wordt dat het hier om beeldhouwwerk in laagrelief gaat.

Waar in Gent de interieurs bijna uitsluitend het werk zijn van de familie Van Reysschoot, zijn de Brugse 18de-eeuwse interieurs het werk van voornamelijk Jan Gareminj.

Opdrachtgevers van dergelijke interieurs behoren uiteraard tot de Brugse toplaag. Die leerde Garemijn aanvankelijk kennen in de kunstkring van zijn leermeester Matthias De Visch, maar zeker eens hij directeur is van de Academie. Hoge burgerij, adel en clerus beschouwden het als een plicht, die daarbij hun eigen prestige ten goede komt, om op een of andere manier dit artistiek centrum te steunen en te helpen leiden. Zij vormen 'de jointe' die de hand houdt in het administratief bestuur van de Academie en het ook financieel onderhoudt.

Een van die leden van 'de jointe' was burggraaf Pieter François de Vooght die, naast zichten van Versailles, aan Garemijn vroeg om versieringen aan te brengen in zijn lusthuizen. De oudst nog bekende kameraankleding van de hand van Garemijn stelt vier wandbekledingen en vier deurstukken met als thema 'Volksleven langs de baan'. Ze missen de zelfzekerheid van de meester en leunen nog aan bij de werken van David Teniers. Enkele bewaarde voorstudies van personages tonen duidelijk dat Garemijn nog in zijn beginperiode zit.

Uit erkentelijkheid zou Jan Garemijn in 1765 een salonbekleding, voor zijn peter Verplancke hebben geschilderd. Het nog steeds in situ bewaarde ensemble bestaat uit een schouwstuk en drie deurstukken die samen de vier seizoenen voorstellen (Sint-Annarei 22). Ook de heer Jozef van de Maele bestelde een kamerversiering met 'de vier seizoenen'. Jonkheer Jan Bernard van Zuylen van Nyevelt liet een eetzaal versieren. Bisschop Joannes Robertus Caimo (1711-1774) geeft in 1766 Garemijn de opdracht zeven doeken met taferelen uit de Bijbel te schilderen voor de eetzaal van het bisschoppelijk paleis (Burg). Uit archief weten we dat het grootste doek 'de wonderbare visvangst van Petrus' als thema had.

Jonkheer Jozef Rapaert en diens echtgenote Marie du Bois, die hun portretten in 1732 hadden laten uitvoeren door Matthias De Visch, bestelden in 1772-1773 bij Garemijn - en diens leerling Constantin Van Eecke - voor hun eetkamer drie landschappen van Lissewege en Sint-Pieters/Dudzele met hun kasteel (waarin

de doeken moesten hangen). De vier deurstukken stellen allegorieën voor.

Niet enkel voor Bruggelingen werkte Garemijn. Ook Gentenaars wisten hem te vinden. Zo bestelde in 1752 Jean-Baptiste de Ghellinck drie grote kust- en havengezichten voor zijn stadsresidentie. Stadsgenoot jonkheer Gerard de Limnander bestelde in 1780-1781 een reeks van zeven doeken waarin hijzelf, zijn echtgenote en de kinderen drie van de doeken als thema hebben.

Benoit Kervyn

Bronnen

B. BEERNAERT, *Open Monumentendag. Zorg en Zin voor kleur*, Brugge, 1996.

B. DE PREST, *Jan Garemijn (1712-1799). Kritische analyse van schilderijen*, Brugge, 1970.

A. JANSSENS DE BISTHOVEN, 'De schilder Jan Garemijn (1712-1799)', in *Drie Vlaamse meesters van de XVIII eeuw. 17 juli - 31 augustus 1955, Catalogus*, Brugge, 1955.

B. KERVYN, *De interieurkunst van Jan Antoon Garemijn (1712-1799)*, onuitgegeven eindwerk, Hoger Architectuurinstituut Sint-Lucas - Gent / afdeling Binnenhuisarchitectuur, Gent, 1983.

P. LE DOULX, *Levens der Konst-schilders, Konstenaers en Konstenaeressen soo in 't schilderen, beeld-houwen als andere konsten de welke van de stadt Brugge gebooren syn, ofte aldaer hunne konsten geoeffent hebben; verrykt met veel aenmerkelyke en historyke aenteekeningen, getrokken uyt verscheijde Schryvers, hand-schriften een andere bewys-stukken*, Brugge, 1795.

A. VAN DEN ABEELE, 'De kunstverzameling van Jan Garemijn', in *Biekorf*, Brugge, 1983.

H. Vlieghe, *Stedelijke Musea Brugge, Catalogus Schilderijen 17de en 18de eeuw*, Brugge, 1994.

C. VAN DE VELDE, *Stedelijke Musea Brugge, Steinmetskabinet, Catalogus van de tekeningen*, Brugge, 1984.

Oude Gentweg 126 Godshuis

11

Godshuis van het kleermakersambacht

Open op zaterdag 9 september
Van 14u00 tot 18u00
en op zondag 10 september
Van 10u00 tot 13u00
en van 14u00 tot 18u00

Doorlopend toelichting bij het
gebouw

Op 10 december 1578 had Joris Sucquet vier huisjes in de Oude Gentweg gekocht die worden omschreven als *'vier cameren loovevijs staende te gader deen neffens den anderen ten voorhoofde ande zuutzijde vanden ouden gendtwech (...) achterwaerts streckende met een ghemeene plaetse van lande ende heymelychede (...) met een borneput staende binnen de voorseyde plaetse'*. Zijn erfgenamen verkochten ze in 1619 aan François de Neckere, die ze op zijn beurt doorverkocht aan het ambacht van de kleermakers op 24 september 1631. Tot in datzelfde jaar hadden de kleermakers vier godshuisjes in bezit gehad in het 'Melcwietstraatje' (het noordelijke deel van Groeninge) maar toen verkocht aan de prelaat van de nabijgelegen Eekhoutabdij.

De lokalen van het ambacht waren ondergebracht in Steenhouwersdijk 3. Op de eerste verdieping van het huidige Hotel Die Swaene is nog steeds de rijk uitgevoerde ambachtskamer van de kleermakers bewaard.

Het ambacht van de kleermakers herstelde de bestaande huisjes in de Oude Gentweg in 1634. Een tekening in het 18de-eeuwse handschrift van Charles Custis stelt de 'vier cameren' voor als typische rijhuisjes, één bouwlaag hoog en een deur en een venster breed. De dakverdieping werd verlicht door een dakkapel met een tuitgeveltje.

Meer dan honderd jaar later, in 1754, werd beslist die huisjes te slopen *'omme hunne sleghte gestaethede' en een nieuw groter complex voor acht gezinnen te bouwen 'eynde vande selve van den gronde nieuwe te laeten maecken volgens de teeckeninge ende profilen annex requeste ghevought ende de selve in plaetse van te laeten maecken voor vier woonsten soo sy voordesen waeren die te loeten formeren voor achte (...)'*. De teekeninge of het ontwerp werd gemaakt door de Brugse architect Hendrik Bultynck (1728-1791).

Oude Gentweg 126-130 is geen traditioneel godshuistype. Het éénlaagse gebouw is afgedekt met een mansardedak en telt zeven traveeën (deuren en vensters). De gevel is bepleisterd en opvallend is de centrale toegang die beklemtoond wordt door een gebogen kroonlijst waarop een vaas prijkt. Boven die ingang zit het wapenschild van het ambacht (een gouden schaar op een rood veld) gevat in een cartouche in Lodewijk XV-stijl. De oculus heeft een smeedwerk in dezelfde stijl. Links en rechts van de centrale toegang zitten telkens twee vensters en een deur. De ramen met de kleine roedenverdeling zijn typisch voor de 18de eeuw. De deuren geven toegang tot gangen die naar de verschillende woonentiteiten leiden. De voorgevel is een typisch voorbeeld van een sober classicisme, mooi van verhoudingen en verzorgd van uitvoering.

Binnenin zijn nog de twee trappen, de slaapkamers en de spindes herkenbaar die door Emmanuel Van Speybrouck werden gerealistiseerd. Ook de ruime haarden zijn nog oorspronkelijk.

Op de verdieping zien we een oude ladder die toegang tot de zolder mogelijk maakt. In het huis zijn talrijke oude binnendeuren aanwezig, die mogelijk weliswaar ouder zijn dan het huis (afkomstig van het gesloopte godshuis?).

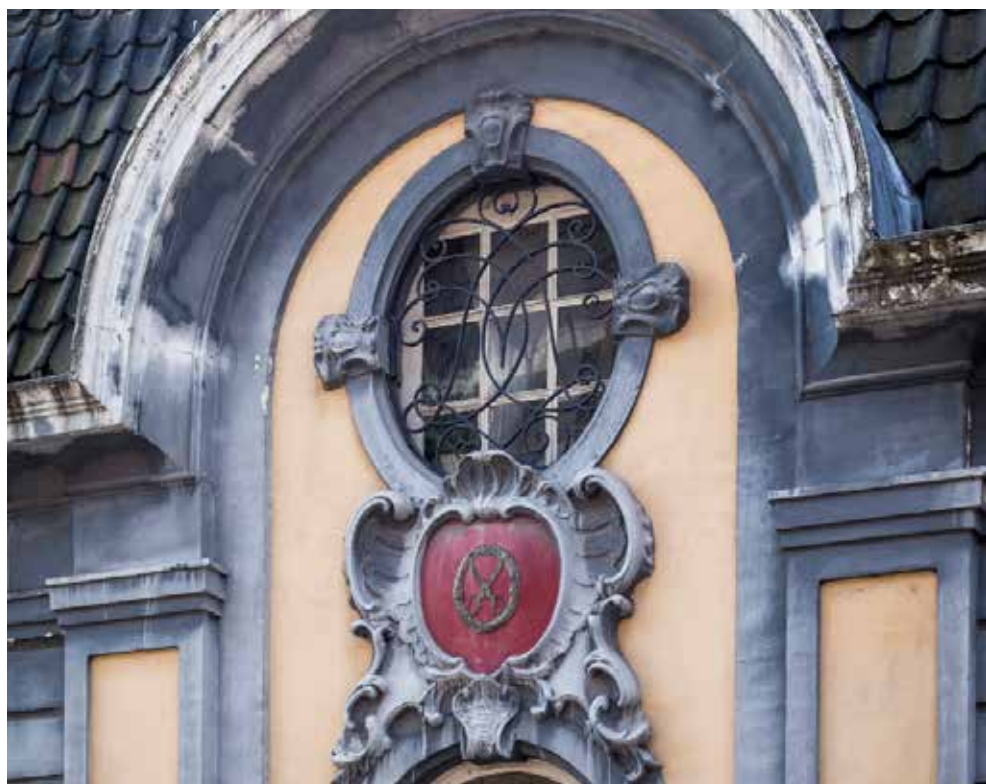
Een bezoek aan de kleine tuin loont de moeite. Het perceel is nog omringd door de oude tuinmuur. De achtergevel met de smalle deur- en vensteropening lijkt nog 18de-eeuws. Bemerkt de oude, op vorm gebrachte buxus.

Een kleine steekproef in de Bevolkingsregisters bevestigt dat de huisjes na de Franse Revolutie nog steeds bewoond werden door bejaarde kleermakers. De meeste blijven er wonen tot aan hun dood, soms met gezinnen van vijf personen in deze éénkamerwoningen. Ook de weduwen van de kleermakers mogen na de dood van hun man in het godshuis blijven wonen.

Vanaf 1803 werd de eigendomstitel van het kleermaker godshuis overgemaakt aan de Commissie Burgerlijke Godshuizen, het beheer zelf werd nog tot 1915 door de kleermakersvereniging verzekerd.

Het godshuis van het kleermakersambacht is beschermd als monument bij KB. van 9 juli 1974.

[uit: B. BEERNAERT & B. SCHOTTE, *Open Monumentendag, Arbeid*, Brugge, 1997, pp. 49-53.]

Hendrik Bultynck

Over deze meester-metselaar en architect is voorlopig weinig bekend. We weten dat hij in Brugge werd geboren in 1728 en er stierf in 1791. Samen met Joseph Gombert en Hendrik Pulincx en Emmanuel van Speybrouck zat hij in de jaren 1770-1780 in het bestuur van de Academie als 'artiste'. In 1756 bouwde hij dit godshuis van de kleermakers in een classicistische stijl. Ook het ambachtshuis van de vleeshouwers, het zogenaamde Oostvleeshuis van de Vismarkt, werd naar zijn hand - doch slechts gedeeltelijk - uitgevoerd tussen 1761-1762. Tussen 1769 en 1771 was hij werkzaam in Roeselare waar het classicistische stadhuis met rococo-inslag naar zijn ontwerp werd gebouwd. In 1770 werd hij samen met Emmanuel Van Speybrouck naar Beerst gezonden voor herstellingswerken aan de kerktoeren. Het laatste bouwwerk dat aan hem wordt toegeschreven is het classicistische poortgebouw van het Brugse begijnhof uit 1776.

Bij de archiefstukken van de Kleermakers, bewaard in het Stadsarchief, zitten interessante processtukken in verband met de aanbesteding, gedateerd 12 april 1756.

De Brugse meester-timmerman Guillaume Van Renterghem spande een proces in tegen Deken en Eed van het ambacht omdat ze zijn laagste aanbestedingsprijs voor het timmerwerk niet hadden gerespecteerd. [...] *'den supliant het leghste gebodt hebbende gedaen nevens d'andere timmerlieden van daer vertrocken ende de voornoomde deken ende eedt oock gescheeden syn ende al was het soo dat dese bestedinge op den supliant moeste verblijven omdat hij den leeghesten ende lesten verleeger was, ende datter binnen de vierentwintigh uren daer naer geen andere meester timmerlieden en waeren geweest die tselve timmerwerck aengenomen hadden.'*

Het timmerwerk werd toegewezen aan de toen beginnende, maar zeer talentvolle, meester-timmerman Emmanuel Van Speybrouck, en de aanklager Van Renterghem voelde *sigh hier door in sijn reputatie grootetijcx vercort*. De Deken en Eed van het kleermakersambacht werden reeds op 13 april gedagvaard voor het College van Burgemeester en Schepenen en verdedigden zich met het argument dat binnen de 24 uur na het afsluiten van de aanbesteding meester Emmanuel van Speybrouck voor het selfste gebodt de werken wilde uitvoeren. Als Van Renterghem toch voet bij stuk hield, moest hij 25 ponden onder zijn aanbestedingsprijs gaan. Daarmee ging de verontwaardigde timmerman niet akkoord. Een voorbeeld van 18de-eeuws favoritisme?

Aan de hand van de goedgekeurde aanbesteding, bewaard op het Rijksarchief, leren wij alle aannemers kennen die mee de bouw van het kleermakersgodshuis hebben gerealiseerd: Melchior Madere zou het metselwerk voor zijn rekening nemen voor 527 ponden, daarnaast kreeg hij 7 ponden extra voor het bouwen van een nieuw toilet. Emmanuel Van Speybrouck verdiende 380 ponden over de *aanneming van het binnenwerck* en 3 pond voor zijn werk van hetzelfde nieuw toilet. Alle andere aannemers kregen heel wat minder uitbetaald evenals de architect ... *aen hendryck bultinck over het maecken van de plans en reeckeninge 2 ponden 10 schellingen*.

Adrianus Dusbergh leverde glas voor de ramen, Guillaume De Visch het smeedwerk. François Jackie schallies en lood, François Carron tegels en Matheus Valcke en Martinus Loys controleerden de goede uitvoering van de dakwerken. De eveneens bekende metselaar Lodewijk Feys en timmerman Lodewijk Heldewijs controleerden de goede uitvoering van de bouwwerken. Jan Cleyn tenslotte schilderde de gevel voor 1 pond 5 schellingen 2 deniers.

Potterierei 72 Abdijkerk Ten Duinen

12

Abdijkerk Ten Duinen, nu Grootseminarie

Open op zaterdag 9 september
Van 14u00 tot 18u00
en op zondag 10 september
Van 10u00 tot 13u00
en van 14u00 tot 18u00

Enkel begeleid bezoek

De Duinenabdij in Koksijde wordt in 1128 gesticht en kent spoedig een grote bloei en een sterke culturele uitstraling. In de eerste helft van de 13de eeuw bewonen niet minder dan 120 monniken en 248 lekenbroeders in de imposante abdij. Meer dan 10.000 hectares polderland worden door hen beheerd. De gemeenschap vormt tevens de belangrijkste wolproducent van de regio. Ze halen er hun voornaamste inkomsten uit en worden door de wolproductie ingeschakeld in de stedelijke economie. In 1174-1175 wordt een tweede cisterciënzerabdij gesticht, met name Ter Doest in Lissewege.

In de 16de eeuw slinkt het aantal monniken van Ten Duinen tot slechts 25. De cisterciënzers kunnen hun grote abdij niet meer onderhouden en tijdens het Calvinistisch bewind (1578-1584) wordt de leegstaande abdij grotendeels ontmanteld. De monniken vinden toevlucht in Nieuwpoort en bewonen vervolgens vanaf 1597 een abdijschoor in Koksijde. De

gemeenschap komt er opnieuw tot bloei onder abt Campmans. Het aantal monniken stijgt tot 49. Ook het intellectuele leven herstelt zich en het boekenbestand en de handschriftenverzameling worden opnieuw samengesteld. De hervatting van de vijandelijkheden na het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) maakt het leven in de kuststreek echter opnieuw onveilig. In 1623 nemen de duinheren het voormalig refugehuis van Ter Doest aan de Potterierei in Brugge over.

Vanaf mei 1627 vestigen de cisterciënzermonniken van de Duinenabdij zich definitief binnen de veilige stadsmuren van Brugge. Vanaf dat ogenblik wordt gestart met een intensieve aankooppolitiek waarbij tal van huizen en zelfs straten in de onmiddellijke omgeving bij het eigendom worden geïntegreerd. Onder impuls van de dynamische abt Bernard Campmans verrijst tussen 1628 en 1642 een volledige nieuwe abdij in barokstijl. Het wordt de grootste abdij in Brugge.

Bij de bouw van de nieuwe abdij gebruikt men oude bouwmaterialen, afkomstig van de ruïnes van abdijen Ten Duinen en Ter Doest. Tussen 1628 en 1642 bouwt men de grote pandgang, de refter, een vleugel van de kleine pandgang en enkele dienstgebouwen. De eredienssten vinden plaats in een bestaande kleine kerk aan de Potterierei. De gravure met een perspectiefzicht op de nieuwe abdij in *'Flan-dria Illustrata'* van A. Sanderus (1641) geeft ons een beeld hoe de abdij was gepland. Het duurt evenwel tot 1775 vooraleer men de bouw van de kerk start op initiatief van abt Robert van Severen. In 1788 wordt de kerk ingewijd door bisschop Felix Brenart. Alhoewel de abdij vanaf de tweede helft van de 17de eeuw met een stijgende schuldenlast wordt geconfronteerd, is het kerkgebouw zeer groots en duur opgevat voor de beperkte gemeenschap van cisterciënzermonniken.

Amper acht jaar na de inwijding van de kerk volgt de afschaffing van de abdij (1796). Vervolgens krijgt het abdijcomplex diverse functies toegewezen, gaande van school, militaire opslagplaats tot museum. Dankzij een legaat van de laatste monnik, Nikolaas De Roover, komt de voormalige abdij in 1833 in handen van het bisdom.

Na korte tijd als bisschoppelijke residentie te hebben gediend wordt het bouwwerk een seminarie. Enkele jaren later, in 1837, voltooit men het complex met de bouw van de westgevel die nooit volledig was afgewerkt. Haar neoclassicistische gevels worden echter in 1948-1951 vervangen door de huidige historiserende gevels. In 1959 wordt het gebouwencomplex een laatste maal uitgebreid met een nieuwe vleugel dwars op de kleine pandgang.

De kerk

Het monumentale gebouw is gebouwd tussen 1775 en 1788 in opdracht van de voorlaatste abt van Ten Duinen, Robert van Severen. De kerk komt er ter vervanging van een voorlopig, éénbeukig bedehuis.

De voorgevel van deze monumentale kerk is volledig met blauwe hardsteen bekleed. De natuursteen is afkomstig uit de groeven van Arquennes bij Nijvel. De steenhouwersmerken van de Henegouwers Jean François Trigalet en Adrien Mondron zijn zichtbaar op verschillende plaatsen in de gevel. De hoge middenbeuk en de lage zijbeuken worden architecturaal duidelijk vertaald in deze voorgevel.

Het benedengedeelte wordt geritmeerd door Ionische pilasters die een klassiek hoofdstel dragen, dat centraal door een driehoekig fronton – gevuld met beeldhouwwerk met geschonden wapenschilden – wordt bekroond.

Opengewerkte balustrades boven de zijbeuken vervangen de gebruikelijke, barokke vleugelstukken en beogen als het ware een monumentaler effect. Het hoge schip ligt verscholen achter een pilastergevel volgens de Korinthische orde, met een centraal bovenlicht met gebogen fronton. De topbekroning boven een tweede hoofdstel, geflankeerd door vier vazen, bereikt een hoogte van ongeveer dertig meter.

De driebeukige kerk telt vijf traveeën en een diep koor van vier traveeën. De totale diepte tot aan de koorroning is ongeveer zestig meter! De plattegrond en de ordonnantie is nog schatplichtig aan de barok, net als de vierkante klokkentoren die aan de koorabsis paalt.

Het interieur getuigt echter van een rijke en plechtstatige classicistische stijl. Alle wanden en gewelven zijn bepleisterd, wat ten goede komt aan de helderheid en de klare opbouw

De steenhouwersfamilies Trigalet en Mondron leveren vaak aan Brugse bouwmeester in de tweede helft van de 18de eeuw. Dit is onder meer het geval bij de bouw van het ambachtshuis van de timmerlieden en de schrijnwerkers in de Steenstraat (1764), het ambachtshuis van de kuipers in de Vlaamingstraat (1768) en het huis de Caese in de Hoogstraat (1767).

Adrien Mondron (°1743) leeft en werkt in Arquennes en is de zoon van steenhouwer Gaspar Mondron die ook vaak blauwe hardsteen in Brugge levert. Adrien Mondron sterft op 20 september 1784 in het Sint-Janshospitaal in Brugge. Hij komt vaker in Brugge voor levering van natuursteen voor de kerk van de Duinenabdij aan de Potterierei, wordt hier ziek, mogelijk als gevolg van een werfongeluk.

De stukadoor die de werken uitvoerde was Joannes van Sassenbrouck, de vaste medewerker van Van Speybroeck. Hoge ronde scheibogen, geritmeerd door gebundelde in- en uitspringende pilasters met composiete kapitelen dragen samen de sterk geprofileerde kroonlijst. De bovenlichten reiken tot aan de ronding van de Boheemse koepelgewelven. In ieder gewelf steekt centraal een zware sluitsteen met bladmotieven. De versieringen in midden- en zijbeuken zijn verschillend. Beeldhouwer Jacobus van Hecke leverde het model van de kapitelen die waarschijnlijk, net zoals de sluitstenen, werden uitgevoerd door Charles Schoone en Jacobus de Roo.

Het meubilair in de kerk dateert uit het laatste kwart van de 18de eeuw. De bevoering met witte marmeren en zwarte leistenen tegels stamt van 1786-1788. De altaren, in marmer of gemarmerd hout, zijn gemaakt naar ontwerpen van bouwmeester Hubertus Dumortier, die

Emmanuel van Speybroeck opvolgt na diens overlijden in 1787 en misschien wel het meest bekend is omwille van zijn classicistisch ontwerp voor de oostwand van de Brugse Markt (1789-1790). Een aantal van de oorspronkelijke altaren bevinden zich intussen in de kerk van Ver-Assebroek. Het prachtige doksaal in een stijlzuivere, classicistische stijl is eveneens vervaardigd uit rijke marmersoorten. Vier gecanneleerde Dorische zuilen dragen het hoofdgestel en een borstwering met gedraaide balusters, bekroond met vier vazen. Mogelijk om de forse uitgaven wat af te remmen, maar evenzeer om structurele redenen, is het hoofdgestel en de balustrade in hout uitgevoerd en gemarmerd. Dit is zó vakkundig beschilderd dat het verschil met echte marmer amper te bespeuren is. Archiefteksten geven aan dat de bekende schilder Jan Beerblock hier werken uitvoerde. Het orgel uit 1790 is naar ontwerp van de Brugse orgelbouwer Dominicus Berger (1747-1797).

Emmanuel Van Speybrouck (1726-1787)

Zoon van Emmanuel, vermoedelijk een meester-timmerman. Naast zijn opleiding als meester-timmerman, volgde hij les aan de Brugse Academie. Werd door Matthias De Visch, heroprichter van de Academie, samen met Paulus De Cock als zijn beste leerlingen beschouwd en de volgende tien jaar als adjoint aangesteld. Ook in zijn verdere leven bleef Van Speybrouck intensief bij de Academie betrokken. In de jaren 1762, 1764 en 1765 was Van Speybrouck deken van het verenigd ambacht van timmerlieden en schrijnwerkers. Nadien werd hij verschillende keren vinder. Hij werkte meermaals samen met Eugénius Goddyn voor de realisatie van monumentale panden (Goddyn als aannemer van het metselwerk, Van Speybrouck als aannemer timmerwerken). Naast de Brugse realisaties (godshuizen Sint-Joos, Ezelstraat 83-95, 1759-1760; uitbreiding Hof van Pittem, 1758-1760; ambachtshuis timmerlieden, Steenstraat 38, 1763-1765; hôtel Van Hamme, Sint-Maartensplein 5, 1778-1781 en deze abdijkerk, 1775-1787) is ook de pastoriewoning (1773) van Lembeke (Kaprijke) naar zijn ontwerp.

Met zijn leeftijds- en studiegenoot, Paulus De Cock, leraar bouwkunst en later directeur van de Academie, onderhield hij een levenslange vriendschap. De Cock portretteerde de familie Van Speybrouck meerdere keren. Op een verdwenen portret uit 1780 had De Cock Van Speybrouck voorgesteld als architect, met passer in de hand en op tafel een plan van de abdijkerk Ten Duinen. Door het open raam was diezelfde kerk zichtbaar. Wel bewaard is het portret door Suvée: op dit werk wordt hij afgebeeld met passer in de hand en een bouwplan onder de arm. Van Speybrouck woonde aan de Steenhouderdijk (huidig nr. 6), in het huis 'de Gouden Lelie', op de hoek met de Meestraat. Zijn naaste buur was Lodewijk Feys jr., leraar architectuur aan de Academie.

(uit: B. BEERNAERT, 'Emmanuel Van Speybrouck', in *Lexicon van Westvlaamse beeldende kunstenaars*, deel 1, Brugge, 1991, p. 129. D. DENDOOVEN, *De Brugse academie in de achttiende eeuw, onuitgegeven verhandeling*, Gent, 1993-1994.

De soms wat vergeten kerk van de voormalige Duinenabdij is het meest monumentale en rijkste religieuze gebouw in classicistische stijl in Brugge. Het ontwerp heeft hiermee zeker het particularisme en provincialisme van het Brugse architectuurgebeuren overstegen.

Dit project bewijst dat men in Brugge op het einde van de 18de eeuw van zeer nabij de architectuurmode op hoog niveau volgt. Hiermee wordt enigszins de stijl geëvenaard van architect Laurent Benoit Dewez, de grootste architect in de Oostenrijkse Nederlanden op het einde van het ancien régime. Diens gevelontwerp voor de Sint-Salvatorskerk in Harelbeke (1769-1773) moet ook bij zijn leerling, Hubert Dumortier, bekend zijn en dient duidelijk ter inspiratie voor de gevelopbouw van de Ten Duinenabdijkerk.

Het lijkt dan ook meer dan waarschijnlijk dat het ontwerp eerder aan Hubert Dumortier toegeschreven mag worden.

Abdijgebouwen

Vanuit de kerk wordt het grote pand bereikt, dat de kern van de abdij vormde. Hier konden de monniken verpozen en in hun vrije uren lezen en mediteren. Daar rond zijn verschillende conventuele ruimtes gegroepeerd die volgens het ideaalplan van de cisterciënzers een vastgestelde plaats hebben.

Het eerste contact met dit grote barokke pand is adembenemend. Vier overwelfde galerijen, die door vierendertig vensters subtiel worden verlicht, omsluiten het binnenhof. Ieder gewelf is met een rijk beeldhouwde en soms verrassende sluitsteen versierd. Druiventrossen en artisjokken zijn duidelijk herkenbaar. Midden in de westelijke galerij bevindt zich de abtskapel. Aan de zuidvleugel palen het abtskwartier, de imposante refter, het calefactorium en de monnikenzaal. Aan de oostvleugel grenzen de spreekkamer van de prior, de kapittelzaal (met de obligate uitsprong op de oostgevel), de sacristie en vertrekt de trap naar het dormitorium. Enkel een afzonderlijke pandbibliotheek ontbreekt in de Brugse abdij.

De toegangen tot die verschillende ruimtes en verbindingsgangen, met omlijstingen in witte natuursteen, capteren het oog van de bezoeker: iedere ingang leidt naar een ander boeiend deel van de abdij. De natuurstenen omlijstingen hebben veelal een van elkaar verschillende vormgeving. Het ontbrak de steenhouders duidelijk niet aan inspiratie. Het loont om de open en gesloten deuren in de Duinenabdij te bewonderen. Ook de sleutelplaatjes op de eikenhouten paneeldeuren in de vorm van een mijter en abtstaf zijn bijzonder karakteristiek. De ruimtes zelf zijn door zuilen ingedeeld en afgedekt met gewelven, vaak versierd met sluitstenen. In het calefactorium is een schouw in renaissancestijl bewaard, terwijl men in de refter een portret van abt Robertus van Severen kan aanschouwen waarbij hij het plan van de nieuwe kerk vasthoudt.

Het 17de-eeuwse monumentale beeldhouwwerk dat op verschillende plaatsen in de pandgang is opgesteld, heeft een grote symbolische betekenis: engelenfiguren met de passiesymbolen, de H. Katharina van Alexandrië, de H. Stefanus, de H. Paulus en de H. Bernardus die samen met de gekruisigde Christus wordt voorgesteld. Bernardus in monnikenpij stelt de gekruisigde Christus als levensvoorbeeld voorop en wil zich net zoals Christus losmaken van het aardse en de drang naar het materiele. Dit imposante beeldhouwwerk werd hier

waarschijnlijk in 1653 geplaatst bij de met luister herdachte 500ste verjaardag van Bernardus' zalige dood.

Opvallend zijn tevens de schilderijen in de pandgang. Negenentwintig 17de-eeuwse schilderijen van groot formaat beelden imaginaire landschappen uit waarin zeer zelden personages een rol spelen. Ze zijn het werk van de Brusselse landschapschilder Jacques d'Arthois en de monniken Balthazar d'Hooghe en Donatiaan van den Bogaerde.

De enige gebouwde galerij van het kleine pand is bereikbaar vanuit het grote pand. Deze twaalf traveeën diepe zuidelijke galerij sluit aan op zes ruimtes die ingericht waren als woonplaats van de novices, kamer van de prior, kamers van de senioren, infirmerie en kapel in een nog bestaande vleugel van het complex van het refugehuis van Ter Doest. De ruimtes zijn afgedekt met moer- en kinderbalcken, rustend op met wapenschilden versierde kraagstenen die herinneren aan monniken van Ter Doest. De monumentale schouwen en het balkwerk zijn laatgotisch en dateren wellicht uit het begin van de 16de eeuw.

Ook op de verdiepingen van deze bakstenen abdij zijn fraaie en authentieke ruimtes en bouwelementen bewaard, die het kader vormen van het dagelijkse leven van de Brugse Duinheren. De bibliotheek bevindt zich nog steeds op haar oorspronkelijke plaats boven de refter. Wel verdween bij verbouwingsswerken in 1959 het prachtige houten tongewelf, dat bekend blijft dankzij iconografische documenten. Op de zolders van de 17de-eeuwse vleugels van de abdij zijn de eikenhouten dakgebinten bewaard. De westvleugel die in de 19de eeuw werd verhoogd, heeft op zolder een interessant metalen gebinte.

De tuin

Het oorspronkelijk concept voor de tuin van de Duinenabdij dateert hoogstwaarschijnlijk uit dezelfde tijd als het ontwerp van de gebouwen zelf. We kennen het totaalproject door de gravure van A. Sanderus uit 1641. De volledig ommuurde tuin zou plaats bieden aan moestuinen en boomgaarden, veelal volgens een formele aanleg. Door eeuwenlang in te staan voor de voedselvoorziening van monniken en later seminaristen is de ruime abdijtuin bewaard gebleven. Vandaag is de tuin een oase van groen en rust voor de seminaristen, de studenten van het Europacollege en sinds 2001 het United Nations University Institute on Comparative Regional Integration Studies.

De voormalige Duinenabdij en de kerk zijn beschermd als monument bij K.B. van 28 mei 1962 en maken ook deel uit van het beschermd stadsgezicht 'Langerei en Potterierei met omgeving' bij M.D. van 16 februari 2015.

Uit:

B. BEERNAERT & J.-P. ESTHER, *Open Monumentendag Vlaanderen. 18de-eeuwse architectuur in de binnenstad*, Brugge, 1991, s.p.

T. DE JAEGHERE, *'De bouwgeschiedenis van de abdij Ter Duinen te Brugge'*, (onuitgeg. lic. verh.), Universiteit Gent, 1978-1979.

A. DENAUX, E. VANDEN BERGHE (ed.), *De Duinenabdij (1627-1796) en het Grootseminarie (1833-1983) te Brugge. Bewoners / Gebouwen / Kunstpatrimonium*, Tielt, 1984.

Sint-Maartensplein 5 Hôtel van Hamme

13

Hôtel van Hamme

Open op zaterdag 9 september
Van 14u00 tot 18u00
en op zondag 10 september
Van 10u00 tot 13u00
en van 14u00 tot 18u00

Enkel begeleid bezoek

Geschiedenis

Hôtel van Hamme is met haar zeer brede gevel één van de meest imponerende 18de-eeuwse herenhuizen van Brugge. Haar ligging aan het Sint-Maartensplein is daarbij bepalend.

Het plein kreeg haar vorm op het einde van de 14de eeuw door de sloop van een aantal huizen. Schotse kooplieden hadden hier tal van eigendommen waardoor het plein aangeduid werd als Schottenplein of Sint-Maartensplein, naar de huisnaam van het pand op de hoek met de Korte Riddersstraat. Op de plaats van het huidige herenhuis stonden voordien verschillende gebouwen die net als vele andere huizen in de buurt vanaf het einde van de 16de eeuw werden aangekocht door de jezuïeten. Het grootste en belangrijkste huis, het Hof van Moscron, tevens de 15de-eeuwse residentie van Anselmus Adornes, vormde de kern waaruit de jezuïeten vanaf 1596 hun klooster en college zullen uitbouwen.

Kort na de opheffing van de jezuïetenorde in 1773 door keizerin Maria-Theresia, werd met haar toestemming een deel van het complex aan het Sint-Maartensplein verkocht aan ridder François Van Hamme de Stampkaartshoucke voor 17.220 florijnen. François van Hamme [1746-1820] was als edelman heer van Kaneigem, de heerlijkheid Neckersvliet en Stampkaartshoeke, maar ook schepen en raadslid van de Stad. Daarnaast was hij ook redenaar van de heerlijkheid van het Proosse. Hij trouwde in 1773 met Mariette-Henriette Fourbisseur en het echtpaar kreeg vijf kinderen. Van Hamme was verder gouverneur van de Bogarden-school en ontvanger van de armendis van de Onze-Lieve-Vrouwekerk.

In 1778 gaf François van Hamme opdracht aan het bouwmeestersduo Emmanuel Van Speybrouck en Eugenius Goddyn om een

nieuwe, fraaie stadresidentie uit te bouwen. In de zomer woonden ze immers in hun kasteel *Ter Mote* te Loppem. Het huis was afgewerkt in 1781.

In 1789 was de omgeving van zijn huis het decor van gevechten tussen de Oostenrijkse soldaten die gekazerneerd waren in het voormalige jezuïetencollege en de Fransgezinde burgers of patriotten. Als gematigd revolutionair leverde hij in augustus 1790 zelfs een boom uit zijn tuin die als vrijheidsboom op de Burg werd geplant.

Vanaf 1801 verhuurde de familie de stadswoning op het Sint-Maartensplein. De eerste huurders waren jonkheer Eugène Goubau en zijn vrouw Thérèse Simon de Ville, die niet minder dan 10 personeelsleden in dienst hadden. Ook Goubau was een fervent aanhanger van het Franse bewind. Hij was één van de vier burgermeesters van het Brugse Vrije. In 1803 was hij *conseiller de la préfecture* en stond de opeenvolgende Franse prefecten met woord en daad bij. Vanaf 1810 werd het herenhuis bewoond door de nieuwe eigenaar, de Fransman Hector Mortier, algemeen ontvanger van het Leiedepartement, zijn vrouw Emilie Triquet, hun zes kinderen, één dienstknecht en drie dienstmeiden.

Mogelijk fungeerde het huis toen reeds als ontvangstkantoor van de belastingen. Dochter Emilie Mortier trouwde in Parijs op 17-jarige leeftijd met Charles Lebailly de Tillegem uit Brugge. Het jonge echtpaar woonde hier een tijdje samen met de rest van de familie, nam het huis daarna over en bleef er wonen. Emilie bleef er ook na de dood van haar man in 1833 samen met haar twee kinderen en veel dienst-personeel waaronder een koetsier.

Bij de verkoop van het huis in 1810 werden door de notaris enkele bijzonderheden genoteerd over de stoffering van het huis. De *zomer eetkamer* was behangen met wit-rood behangpapier en de lambrisering was grijs beschilderd. Boven de marmeren schouw zat een grote spiegel met een verguld kader. De *winter eetkamer* was behangen met groen bloemetjespapier en in de hoeken waren twee hoekmeubeltjes aanwezig. Een kamer was met goudleder behangen, de lambrisering was in een blauwe kleur geschilderd en opgehoogd met bladgoud. Boven de marmeren schouw was een grote spiegel met een vergulde lijst. Er was nog een ruimte behangen met gele damast en ook daar was een marmeren schouw. De koopsom bedroeg 20.000 frank.

Het eigendom op het Sint-Maartensplein werd in 1867 geërfd door Napoleon en Malvina Mortier, kleinkinderen van Auguste-Hector. Zij verkochten het door aan de 'Belgische Staat' voor 50.000 frank.

Une grande et belle maison de maître avec écuries, remise et dépendance et grand jardin situés à Bruges, place Martin, à côté de l'église Ste Walburge, tenant au Nord à l'église Ste Walburge, et à l'ancien cimetière de cette église de l'est et du sud à l'athénée royal de la ville.

Cette propriété comprend au rez de chaussée une entrée à sec, grand corridor, dégagements, quatre salons éclairés par sept croisées sur la place St Martin, salon, deux salles à manger et deux cuisines donnant sur le jardin, chambre prenant jour sur l'ancien cimetière de Ste Walburge. L'un des salons est tapissé en cuir doré et un autre est orné de peintures par Garemijn et presque toutes les places sont garnies de glaces à cadres dorés, ont des cheminées en marbre et des armoires pratiquées dans l'épaisseur du mur. Grand escalier, réduit à charbon, caves spacieuses s'étendant sous toute la propriété. Au premier étage dix chambres à coucher, séparées par un corridor, le tout surmonté d'un vaste grenier. Dans la cour, latrines, remises et buanderie. Au fond du jardin, écuries pour six chevaux, chambre aux harnais, remise et grenier à fourrage.

Ook de 'Belgische Staat' gebruikte Sint-Maartensplein 5 als kantoor voor Directie van Belastingen met woning voor de directeurs. Later werd het enkel als kantoor gebruikt, maar aanzienlijk uitgebreid en achteraan dichtgebouwd met bijgebouwen en garages uit de jaren 1960. Finaal, in 1983, kocht vzw Lyceum Hemelsdaele het complex aan om er haar basisschool in onder te brengen. In de volgende jaren werden de bijgebouwen gesloopt en kende het gebouw een grondig verbouwing.

Door herhaaldelijke verbouwingen en functiewijzigingen heeft dit huis veel van zijn oorspronkelijke luister ingeboet. Zo werden de schilderijen van Jan Gareminj die zich vroeger in het grote salon aan de straatzijde bevonden en panoramische gezichten op Brugge voorstelden, verkocht en in 1987 ondergebracht in het kasteel van Tillegem. Toch zijn nog enkele heel fraaie salons met marmeren schouwen en verfijnde lambriseringen bewaard gebleven.

Een eerste salon, aan de straatzijde, bezit naast de houten lambriseringen en de fraaie schouw over een aantal knappe supraporta's vermoedelijk naar een ontwerp van Jan Beerblock. Ze stellen putti voor met allerlei attributen die op handel en zeevaart wijzen met onder meer een kompas, landkaart, zonnewijzer, geld, wereldbol en schepen.

Het salon aan de tuinzijde is het meest impressionant. De wanden zijn er bespannen met een lederbehangsel, gevat in een houten lambrisering op een lage plint met panelen. De schouw is een blikvanger. Boven de grijs-marmeren schouwmantel, met rozetten, canelures en een festoen als centraal element, zorgt de ingebouwde spiegel voor optische effecten. Het top-stuk in verguld stucwerk vertoont muziekinstrumenten, waaruit we misschien mogen afleiden dat dit salon voorbehouden was om te musiceren?

De wandbespanning is verdeeld in brede en smalle panelen en supraporta's. het lederbehang heeft een gewafelde en (schijnbaar) vergulde achtergrond, waarop bloemenvazen, vruchtenmanden en bloemenslingers met linten en strikken zijn geschilderd.

In het grote salon aan de straatzijde bevond zich tot de jaren 1980 een wandbespanning met panoramische zichten op de Handelskom in Brugge, de aankomst van de barge aan de Kattelijnepoort en een zicht op de poertoren en het Minnewater, alsook een zicht op de haven-geul in Oostende. Sinds 1987 bevindt de reeks zich in het kasteel Tillegem te Sint-Andries.

Sint-Maartensplein 5 is beschermd als monument bij K.B. van 9 juli 1974.

Bronnen:

B. BEERNAERT & J.P. ESTHER, *Open Monumentendag, 18de-eeuwse architectuur in de binnenstad*, Brugge, 1991, s.p.

B. BEERNAERT, *Open Monumentendag, Metaal*, Brugge, 2001, pp. 116-121.

Sint-Jacobsstraat 23 Hôtel Claesman

Hôtel Claesman of het huidig Stedelijk Conservatorium

Enkel op zondag 10 september
Van 10u00 tot 13u00
en van 14u00 tot 18u00

Enkel begeleid bezoek

Het Stedelijk Conservatorium van Brugge is sinds 1886 ondergebracht in een 18de-eeuws stadspaleis of hôtel. De woning is genoemd naar de bouwheer ervan, Albert Claesman (+1750). Na de dood van zijn broer François in 1734 werd hij baron van Male en dus eigenaar van het gelijknamige slot. Verder was hij heer van Vyve, schepen van Brugge (1717-1750) en meerdere malen burgemeester van het Brugse Vrije.

Als telg uit een adellijke koopmansfamilie had Albert Claesman tegen 1740 meerdere, aanpalende eigendommen tussen de Geerwijnstraat en de Sint-Jakobsstraat via erfenissen en aankopen verworven.

In overeenstemming met zijn adellijke positie liet hij in 1742 op de plaats van een achttal middeleeuwse gebouwen een nieuwe stadsresidentie bouwen. Zoals gangbaar in het vroegere bouwbedrijf werd zoveel mogelijk werk en materiaal uitgespaard. Het stijlvolle hôtel steunt immers op de fundamenteën van de oudere bebouwing. De kelders zijn aldus een amalgaam van middeleeuwse kelders en 18de-eeuwse verstevigingen en uitbreidingen.

De vroegere bebouwing heeft dan ook bijgedragen tot het onregelmatig grondplan van het nieuwe palazzo. Zelfs de binnenkoer, aan de Sint-Jakobsstraat, gaat terug op een eeuwenoud, onbebouwd erf. Het is trouwens rond dit erf dat de nieuwe woning naar Franse mode werd geconcipteerd, namelijk met de woonvleugel of corps-de-logis tussen koer en tuin (entre cour et jardin).

De binnenplaats en de hoofdgevel zaten oorspronkelijk verscholen achter een zware poort.

Samen met de toen nog blinde straatgevel keerde de residentie zich duidelijk af van het straatgebeuren. Enkel het fronton met wapenschilden boven de ingang – vergelijkbaar met deze boven de ingang tot het hof van Pittem – liet een adellijk verblijf vermoeden. De bijna vierkante binnenplaats moet een fraai zicht geboden hebben op de brede voorgevel en toegangspartij van het hôtel. In de vleugel links van de toegang waren tot 1852 vermoedelijk de stallingen en koetshuizen ondergebracht. Het oorspronkelijk uitzicht en concept van de binnenkoer werd echter in de tweede helft van de 19de eeuw teniet gedaan door de bouw van nieuwe remises en stallingen rechts op de binnenkoer (de huidige conciërgewoning).

De tuingevel biedt een beter zicht op het twee bouwlagen tellend complex met leien schilddak. Net als de initiële toegangspartij is de achtergevel heel symmetrisch opgevat. De honingkleurige natuurstenen gevels lijken met hun uitspringende zijpartijen de tuin te willen omarmen. De aangelegde siertuin was toen aanzienlijk groter en had naast verschillende bijgebouwen ook een poort naar de Geerwijnstraat. De strenge gevelritmiek wordt enkel verlevendigd door de hardstenen portiek met Ionisch zuilen (steenhouwersmerken van Mathias Monnoye en H. Poliart, Arquennes-Feluy) en de rondboognissen met wapenschild en putti.

De invloed van de Franse smaak en architectuurregels komt het sterkst naar voor in de ruimte-indeling van de nieuwe herenwoning. Geheel volgens de aanbevelingen in Franse architectuurtractaten en gravures werd het interieur geschikt volgens een aantal welomschreven principes.

Zo speelden zicht- of circulatieassen een primordiale rol. Een eerste as of enfilade moest een soort dwarsdoorsnede bieden en leidde van de koer via een centrale hal rechtstreeks naar de achtergevel waar via een bordes een fraai uitzicht op de tuin werd geboden. De tweede enfilade, de enfilade des portes was belangrijker. Ze lag aan de tuinzijde en bestond uit een functionele opeenvolging van kamers in de langsrichting van de woonvleugel. De deuren tot de kamers lagen in dezelfde as en boden dus een doorzicht. Hoe langer de enfilade, hoe hoger de welstand van de bewoners. Niet zelden trachtte men daartoe de enfilade optisch te verlengen door middel van spiegels. In hôtel Claesman start de enfilade in klas G en eindigt aan het altaar van de huiskapel, een afstand van bijna 40 meter!

Eveneens in navolging van de Franse adellijke wooncultuur was het herenhuis onderverdeeld in diverse appartements met een specifieke rol. Elk appartement bestond op zijn beurt uit een groepering van kamers die naar gelang hun hoedanigheid tot het publieke terrein dan wel tot de uiterst private sfeer behoorden. Elk appartement had minstens een antichambre (voorkamer) en een chambre, maar kon naar believen worden aangevuld met andere kamers (slaap-, woonkamer, bibliotheek, boudoir, etc.). Op de benedenverdieping waren de appartements gericht op ontvangst: pronkkamers voor zakelijke gelegenheden, naast appartements voor familiale, lossere bijeenkomsten. Op de verdieping stonden ze ten dienste van één persoon, de heer of dame des huize. De galante wenteltrap, gelegen voor het corps-de-logis, stond in voor de verbinding tussen beide verdiepingen.

Naast de circulatieassen voor de adellijke bewoners was er apart circuit voor de bedienden die via verborgen deuren, secondaire gangen en kleine trappen alle kamers quasi on-

gemerkt konden bedienen. De voornaamste dienstvertrekken lagen trouwens rondom een tweede koer of basse-cour aan de huiskapel (ter hoogte van huidige balletzaal).

Eigentijdse informatie over het gebouw vinden we in de akte van 20 februari 1770, opgemaakt bij de eerste verkoop door Charles Dhont aan Franciscus Xaverius Simon, schepen van het Brugse Vrije en telg van een kapitaalkrachtige familie.

In de verkoopakte wordt gesproken van een *'schoon ende notabel'* perceel met een huis van 1742, heel *'splendide en somptueus'* gebouwd en van alle toebehoren voorzien.

Ondanks latere ingrepen is de voornoemde somptueuze aankleding herkenbaar in het monumentaal trappenhuis waar verschillende ruimtes via 18de-eeuwse, eikenhouten vleugeldeuren op uitgeven. Weelderig is verder de eikenhouten slingertrap met klauwstuk als trappaal en haar elegante balustrade. De trapwand is afgewerkt met een houten lambrisering met ingewerkte deur naar een dienstvertrek.

Aansluitend bij het trappenhuis strekt zich de op de tuin gerichte woonvleugel uit. Het centraal salon, dat rechtstreeks naar de tuin leidt, heeft echter een 19de-eeuwse aankleding. Links ervan bevindt zich de Ryelantkamer, een luxueus salon met kamerhoge, eikenhouten lambriseringen en een marmeren schouw in rococostijl. Het stucplafond is een eeuw jonger. Het daaropvolgend salon bevindt zich in linker zijrisaliet en is iets kleiner. Het bewaart 18de-eeuws stucwerk, waaronder, tussen twee vensters, een korf met tuingerief in Lodewijk XV-stijl. De schouw is dan weer in Directoire-stijl (1795-1799) uitgevoerd. In de as van de *enfilade des portes* bevindt zich daarachter een voorkamer tot de unieke huiskapel – op de verdieping biedt een gelijkaardige voorkamer eveneens zicht op de kapel. De rechthoekige bidruimte van bescheiden omvang heeft afgeronde hoeken. Het verdwenen altaar stond voor een rondboognis. Ondanks de 19de-eeuwse vensters en de eeuwenlange verwaarlozing bewaart de ruimte een uitzonderlijk fraai uitgevoerd stucplafond in rococostijl.

De ruimtes rechts van het centraal salon zijn minder gaaf tot ons gekomen. De vleugeldeuren en een geheel van marmeren schouwmantel met boezem en plafond in eenvoudig stucwerk in de laatste ruimte vormden de enige 18de-eeuwse getuigen en ook op de verdieping resten slechts schaarse sporen van de oorspronkelijke toestand (naast vleugeldeuren, veelal stucplafonds).

19de-eeuwse opsplitsing

In 1852 wordt het herenhuis door de erfgenamen van Xaverius Simon verkocht aan de familie Augustus Valckenaere-Thomas, bankier en suikerfabrikant, en zijn broer Adolphe Valckenaere. De verkoopsom bedroeg 69.000 frank. In de koopakte werd het huis omschreven als een hôtel met een koetspoort, een koer en tuin

en bijgebouwen. Verder geeft de koopakte wat uitleg over een deel van de aankleding. In de salons op de gelijkvloerse verdieping bevonden zich zeven spiegels en een kachel, in het bureau een *s cr taire armoire* en een *comptoir*. Op de eerste verdieping treffen we twee spiegels aan en zes *paravents, bacs   bois et girouettes de cheminée*.

Na de aankoop werd het hôtel in twee gesplitst. De opdeling in 1852 ging gepaard met grondige verbouwingen naar een ontwerp van architect Isidore Alleweireldt. Het gebogen fronton, vermoedelijk gevuld met de wapenschilden van Claesman, boven de toegangspoort werd toen verwijderd en vervangen door de huidige vazen. Ook de houten poort diende te verdwijnen voor een smeedijzeren hekken. De vleugel links van de koer, waar men de vroegere koetspoorten kan herkennen, werd een aparte woning. De blinde benedenverdieping van de straatgevel voorzag men daartoe van een centrale deur en telkens twee vensters. Binnenin kreeg de linkervleugel eigen trappen en een achterhuis met een *cour vitr e*. De vleugel werd verhuurd aan Auguste Merlin, een groot-handelaar in koloniale goederen.

Het hoofdvolume bestemd voor de familie Valckenaere, werd toen ook door architect Alleweireldt onder handen genomen. Zijn hand is onder andere herkenbaar in het ronde bovenlicht dat de 18de-eeuwse slingertrap van bovenaf verlicht. Het centraal salon, dat naar de tuin leidt, heeft hij in de lengte geritmeerd door pilasters en voorzien van een rondboognis en een 19de-eeuws plafond met klassieke kroonlijst. Andere ingrepen beperken zich tot het aanbrengen van supraporta's in stuc boven de 18de-eeuwse deuren, 19de-eeuws stucplafonds en de inbreng van vaak second empire-getinte schoorsteenmantels.

Ongeveer 15 jaar later, in 1867, ondertekenden Auguste Valckenaere en burgemeester Jules Boyaval de verkoopakte. Voor 119 000 frank werd het '*hôtel avec écuries, remises, avant cour, grand jardin*' eigendom van de Stad Brugge.

De liberale burgemeester Jules Boyaval richtte er een *maison d'éducation pour demoiselles* in, een niet-confessionele kostschool voor gegoede meisjes, als tegengewicht voor het katholieke monopolie op het onderwijs. De aanhoudende kritiek en de kosten voor deze exclusieve instelling op de stedelijke begroting leidden ertoe dat de school nauwelijks 10 jaar later werd opgegeven.

Onmiddellijk stelde men voor de 'Arme Meisjesschool' van de Grauwwerkersstraat naar deze locatie over te brengen. De verhuis van zo'n 350 leerlingen vroeg een heel hoge investering, maar men hield voet bij stuk. Hôtel Claesman huisvestte tijdelijk de meisjesschool.

Na menig onderzoek en besprekingen besliste het College in 1885 om het conservatorium, toen gevestigd was aan de Langerei, te verhuizen naar het 18de-eeuwse herenhuis. 130 jaar later is het stedelijk conservatorium nog steeds in hôtel Claesman ondergebracht

Christophe Deschaumes

Bronnen:

Ph. MABILDE, *Studie 'Huis Claesman'* (onuitgegeven scriptie), Postgraduaat Monumenten- en Landschapszorg van het Gemeenschaps-onderwijs, Antwerpen, 2000-2001.

J.S.J. DE VEGIANO, *Nobiliaire de Pays-Bas et du comté de Bourgogne, 1724-1794*, Gent: Duquesne, 1861.

B. BEERNAERT, J. ESTHER, *Open Monumentendag. 18de-eeuwse architectuur in de binnenstad*, Brugge, 1991, s.p.

Familie Claesman

De familie Claesman was afkomstig uit Nedersaksen en vestigde zich in de eerste helft van de 16de eeuw te Brugge. In de 17de eeuw kende hun welvaart een hoge vlucht dankzij handel en een uitgekiende huwelijkspolitiek. Algauw speelden de Claesmans een belangrijke rol in het bestuurlijk apparaat van de stad.

In 1709 wist de moeder van Albert Claesman de familie tot de adelstand te verheffen. Een paar jaar later, in 1712, werd zijn broer François Claesman tot baron van Male benoemd. Als eigenaar van het slot van Male liet hij het grafelijk kasteel aanpassen aan de mode van de tijd en werd het park heraangelegd. Zijn huwelijk met Barbara Cobrysse bleef echter kinderloos en na zijn overlijden werd Albert de nieuwe baron.

Uit zijn huwelijk met Isabelle Trappequiers kwam slechts één kind voort, Isabelle-Albertine Claesman, zwak begaafd, maar laatste telg van de onmetelijk rijke familie. Wanneer Albert Claesman in 1750 overleed, werd zijn dochter onder curatele geplaatst van Charles Jean Dhont. Zoals gebruikelijk werden kort na zijn dood alle roerende bezittingen verkocht. Bewaarde rekeningen uit 1752 vermelden de verkoop van de inboedel van Claesman voor de enorme som van 5785 ponden. Albert Claesman was een muziekliefhebber zoals blijkt uit de afzonderlijke verkoop van *'alle de boucken ende musique, mitsgaeders van musicale instrumenten van den heer overledene'* die 172 ponden opbracht.

Om het beheer van de goederen van zijn pupil te optimaliseren huwde Charles Dhont in 1760 Isabelle Claesman. Ze stierf kinderloos in 1768. Haar echtgenoot en erfgenaam verkocht het huis in de Sint-Jakobsstraat in 1770 en hertrouwde in 1771.

Beknopte historiek van het Stedelijk Muziekconservatorium

De familie Claesman was afkomstig uit Nedersaksen en vestigde zich in de eerste helft van de 16de eeuw te Brugge. In de 17de eeuw kende hun welvaart een hoge vlucht dankzij handel en een uitgekiende huwelijkspolitiek. Algauw speelden de Claesmans een belangrijke rol in het bestuurlijk apparaat van de stad.

In 1709 wist de moeder van Albert Claesman de familie tot de adelstand te verheffen. Een paar jaar later, in 1712, werd zijn broer François Claesman tot baron van Male benoemd. Als eigenaar van het slot van Male liet hij het grafelijk kasteel aanpassen aan de mode van de tijd en werd het park heraangelegd. Zijn huwelijk met Barbara Cobrysse bleef echter kinderloos en na zijn overlijden werd Albert de nieuwe baron.

Uit zijn huwelijk met Isabelle Trappequiers kwam slechts één kind voort, Isabelle-Albertine Claesman, zwak begaafd, maar laatste telg van de onmetelijk rijke familie. Wanneer Albert Claesman in 1750 overleed, werd zijn dochter onder curatele geplaatst van Charles Jean Dhont. Zoals gebruikelijk werden kort na zijn dood alle roerende bezittingen verkocht. Bewaarde rekeningen uit 1752 vermelden de verkoop van de inboedel van Claesman voor de enorme som van 5785 ponden. Albert Claesman was een muziekliefhebber zoals blijkt uit de afzonderlijke verkoop van *'alle de boucken ende musicque, mitsgaeders van musicale instrumenten van den heer overledene'* die 172 ponden opbracht.

Om het beheer van de goederen van zijn pupil te optimaliseren huwde Charles Dhont in 1760 Isabelle Claesman. Ze stierf kinderloos in 1768. Haar echtgenoot en erfgenaam verkocht het huis in de Sint-Jakobsstraat in 1770 en hertrouwde in 1771.

15 & 16

Spinolarei 16-17
Huis 't Vaeghevier - Herenhuis D'Hont

Huis 't Vaeghevier (restaurantierf) Herenhuis D'Hont (restaurantierf)

Kelders open

Op zaterdag 9 september
van 14u00 tot 18u00

Op zondag 10 september
van 10u00 tot 13u00
en van 14u00 tot 18u00

Rondleiding in de gebouwen
Uitsluitend op reservatie

Huis 't Vaeghevier

Het pand Spinolarei nummer 16 bestaat uit twee onderscheiden diephuizen aan straatzijde en een afzonderlijk gebouw aan tuinzijde. Het westelijke gebouw (rechts) heeft aan de Spinolarei een trapgevel uit 1693 met vier traveeën onder elf trappen, het oostelijke gebouw (links) heeft een trapgevel uit 1683 met twee traveeën onder vijf trappen. Beide trapgevels werden historiserend gerestaureerd in 1946, naar ontwerp van architect Antoine Dugardyn. Het ontwerp voorzag in het 'afkrabben van het schilderwerk, hervoegen en voor vensters en deuren in witsteen'. De inkomdeur werd hierbij een travee oostwaarts verschoven. Een nieuwe deuromlijsting in neo-barokke stijl werd ingepast met daarboven een bovenlicht met vensteromlijsting. De ovale opening in de westelijke trapgevel werd opnieuw opengemaakt. In de bestaande ontlastingsbogen werden nieuwe hoekblokken en sluitstenen in diamantkop-vorm ingepast behouwen Euvillesteen ingepast

Het westelijke gebouw is in kern 13de-eeuws. Zowel het baksteenformaat (30x14,5x6cm,

de zogenaamde *moefen of kloostermoppen*), de spitsboogfries in de oostgevel, de vensteropeningen van de zolderverdieping in de achtergevel als de sporenkap duiden op een 13de-eeuwse oorsprong. Onderdelen uit deze kap werden dendrochronologisch gedateerd tussen 1261 en 1275. De oorspronkelijke constructie bestaat uit sporenparen met twee hanenbalken, genummerd van I tegen de bakstenen achtergevel tot XXXIX (39) tegen de binnenzijde van de straatgevel. Hieruit kunnen we besluiten dat de achtergevel van het gebouw een oorspronkelijke gemetselde baksteengevel is. Op basis van een paar waarnemingen aan binnenzijde ter plaatse van de straatgevel, kan worden gesteld dat deze gevel oorspronkelijk een uitkragende houten gevel is geweest. Op later tijdstip, misschien bij het verstenen van de straatgevel in 1693, werden ter versteviging schaarspanten ingebouwd onder de sporenparen, die soms bijna één meter uit het lood stonden. Door gebrek aan langse versterkingen was het volledige dak van tuin naar straat schuin gaan staan.

Van de oorspronkelijke 13de-eeuwse balklagen zijn slechts bewaard een zwaar verminkte moerbalk en een twee vakken lange rij kinderbalken in de vloer van de eerste verdieping. Volgens een nota van Stad Brugge Dienst Monumentenzorg zijn de keldergewelven vermoedelijk ter vervanging van houten zolderingen ingebracht op het einde van de 17de eeuw. De kelders bestaan uit 2 x 5 vakken kruisgewelven, gescheiden door gordelbogen. Ze worden ondersteund door vier kolommen in kalkzandsteen. De gewelven zijn gemetseld met bakstenen met formaat van 30x14,5x6cm, wat doet vermoeden dat ze met toen hergebruikte baksteen zijn gebouwd.

Het oostelijke diephuis bestaat uit twee gebouwdelen. Het voorste, langs de Spinolarei, lijkt aan te sluiten bij de bouwperiode van het westelijke gebouw. Hier zijn kruisgraatgewelven en gordelbogen in de kelder gemetseld met bakstenen van hetzelfde formaat als deze in het westelijke diephuis. Hetzelfde baksteenformaat komt tevens voor in de muur op eerste verdieping en op de zolderverdieping tussen beide gebouwen. Een gedeeltelijk bewaarde dubbele spaarboog op de eerste verdieping bewijst dat dit huis vroeger een uitkragende houten straatgevel had.

Het achterste gebouwdeel is klaarblijkelijk later aangebouwd. Op kelderniveau is dit overkluisd met een tongewelf. In minstens twee bouwfasen werd dit gebouw opgetrokken tot op het huidige niveau. Bouwsporen in de zuidelijke buitengevel tonen immers aan dat het ooit een lager opgaand dak had. De grotendeels bewaarde sporenkap wijst op de 15de eeuw als mogelijke bouwperiode voor deze verbouwingsfase.

Het ongeveer vierkante zuidelijk gebouw in de tuin gaat eveneens terug op een oudere kern. De kelder is er met een kruisgewelf overwelfd. Boven de gelijkvloerse verdieping met duidelijk 18de- en 19de-eeuwse bouwsporen is een moderne verdieping bijgebouwd onder een met zink bedekt tentdak met zeer lichte dakhellingen.

Het huis is tot in de jaren 1950 als woonhuis in gebruik geweest. De laatste particuliere eigenaar was Grégoire Verbeke, handelaar in bouwmaterialen. In zijn tuin bouwde hij een drie niveaus hoge betonnen loods, waarin flink kon worden gestapeld, bereikbaar doorheen een grote poort in Hoornstraat 5. Zijn huis richtte hij in als staalkaart van exclusieve bouwmaterialen. Tussen 1955 en 1957 werd het huis 't Vaeghevier aan de staat verkocht, als uitbreiding van het Koninklijk Lyceum, dat sinds 1950 in Spinolarei 17 was ingericht.

Herenhuis D'Hont

Het pand Spinolarei 17 is in zijn huidige vorm en aankleding voornamelijk het resultaat van een grote bouwcampagne in 1856 naar ontwerp van de Brugse architect Isidore Alleweireldt (1824-1892). De werken werden uitgevoerd voor rekening van Honoré D'Hont (1803-1888), die in 1860 in de erfelijke adel zou worden opgenomen. Vóór 1856 bestond de straatgevel van dit pand uit twee tuitgevels, horend bij twee onderscheiden diephuizen. Beide gevels werden omgevormd tot een lijstgevel, waarbij de bestaande vensteropeningen gedeeltelijk aangepast behouden bleven. De dakkappen van de diephuizen werden slechts aan straatzijde vervangen door een nieuwe dakkap in de vorm van een schilddak. In 1911 wordt een bouw-vergunning verleend om de

overblijvende gedeeltes van de zadeldaken aan achterzijde te vervangen door een bij het schilddak aan straatzijde aansluitende dakconstructie.

In de kelderverdieping zijn verscheidene oudere gewelven bewaard. Van de kelders ter hoog-te van het rechter pand zijn dit aan straatzijde drie door gordelbogen gescheiden kruisgraatgewelven. Het gewelf van de kelder aan tuinzijde (zuidzijde) is vervangen door troggewelven. Ter hoogte van het voormalige linkerpand is over de derde en vierde travee een tongewelf en een kruisgewelf bewaard. Ter hoogte van de eerste en tweede travee, alwaar de koetsdoornit werd gerealiseerd, werden de kelders gedempt.

Tijdens de verbouwing van 1856 werden de samengevoegde woningen verbouwd tot een statige herenwoning. Een vestibule, zeven treden hoog uitgevend in de doorrit zorgde voor de *entrée à sec* naar de *bel étage*. Vanuit dit vestibule waren drie representatieve ruimtes bereikbaar, een bureau, een salon en een eetkamer.

De functionele ruimtes zoals de keuken bevonden zich in de kelderverdieping. De hoofdtrap leidde naar het private appartement van de bewoner, waarvan alle ruimtes geschikt waren rond een centrale biljartkamer. De hoger gelegen verdiepingen waren slechts toegankelijk vanuit de discreet ingebouwde diensttrap.

In 1901 werd tegen de zuidgevel een monumentale veranda aangebouwd.

In 1950 werd het pand verbouwd tot Koninklijk Lyceum. Vanaf dit tijdstip zijn uiteindelijk slechts verminkingen aan het gebouw aangebracht. Zo werd het centrale trappenhuis een verdieping hoger opgetrokken en werden er klaslokalen ingericht. Op de *bel étage* kwamen twee klassen; de grote eetkamer van 17 werd omgevormd tot refter, in de veranda en de ruimte ernaast werd een keuken ingericht. Op de eerste verdieping werden vier klassen, een leraarskamer en vestiaires ingericht en op de tweede verdieping drie klassen, een vestiaire en twee als 'kamer' aangeduide ruimtes. In 1955 werden de koetshuizen achteraan het perceel, langs de Hoornstraat, omgevormd tot sanitaire ruimtes en werd een luifel gebouwd in de als speelplaats heringerichte tuin. In 1956 werden in de achtergevel van het gebouw evacuatieladders aangebracht.

Spinolarei 16-17 - schoolgebouwen

Omstreeks 1957 werd Spinolarei 16 door de staat aangekocht en als uitbreiding van de school bij Spinolarei 17 gevoegd. De gebouwen werden door het Koninklijk Lyceum gebruikt tot aan de fusie met het Koninklijk Atheneum in 1971. Na de verhuis van het Lyceum naar de Sint-Clarastraat, waar het Atheneum sinds 1957 gehuisvest was, werden de gebouwen door de Rijksmiddleschool in gebruik genomen. Omstreeks 1986 werden Spinolarei 16 & 17 verhuurd aan de Hotel en Toerismeschool Sperma-lie, die er tot 1991 zou blijven.

Op 24 augustus 1994 werden de gebouwen door de Autonome Raad voor het Gemeenschaps-onderwijs verkocht aan de Nederlandse groep bv Borromeo.

In 2001 diende deze groep een principesaan-vraag in voor het herbestemmen van het ge-bouwenbestand tot een hotel van 50 kamers. Deze aanvraag werd geweigerd, met verwijzing naar de hotelstop. Na de weigering in 2001 werd een nieuwe aanvraag ingediend, deze maal voor de opsplitsing van de gebouwen in 20 apparte-menten. Het is waarschijnlijk ten gevolge van de toen reeds lopende beschermingsprocedure voor de gebouwen Spinolarei 16 en 17 dat deze aanvraag geen verder gevolg kende. Uiteindelijk werden Spinolarei 16 en 17 per Ministerieel Be-sluit van 26.04.2002 als monument beschermd.

benoit Delaey

Chronologie van het restauratiedossier

In oktober 2004 werd een inleidende studie ingediend die de bouwkundige evaluatie van het gebouwenbestand van het bouwblok tussen de Spinolarei en de Hoornstraat weergaf, aangevuld met een schetsvoorstel voor restauratie van de gebouwen Spinolarei 16 en 17 en de bouw van woningen in de Hoornstraat. Het binnengebied zou worden ingericht als verhoogde tuinzone boven een halfondergrondse parkeergarage.

In november 2005 werd de bouwaanvraag ingediend voor het volledige bouwblok. Hierbij zou Spinolarei 17 opgedeeld worden in vier appartementen, één per bouwlaag. Spinolarei 16 werd verticaal in twee gezinswoningen ingedeeld, aangezien de toenmalige stedelijke bouwverordening niet toe liet om een gebouw van twee bouwlagen onder dak in appartementen op te delen.

Tijdens het voorjaar 2006 werd het verkennend archeologisch onderzoek van het binnengebied tussen Spinolarei en Hoornstraat uitgevoerd. Op het perceel Spinolarei 17 werden hoofdzakelijk bewoningssporen gevonden. In de tuin van Spinolarei 16 werden resten van een pottenbakkersatelier ontdekt, daar waar iedereen zich verwachtte aan wolweversactiviteiten.

Tussen maart 2008 en december 2010 werd de eerste fase van de werken uitgevoerd. Deze omvatten de bouw van de halfondergrondse garage en van vier woningen in de Hoornstraat.

In 2011 werd de stedelijke bouwverordening aangepast. Het werd mogelijk om woningen met minder dan drie bouwlagen onder het dak in appartementen op te splitsen, op voorwaarde dat hun totale oppervlakte 260m² of meer bedroeg. Beslist werd om een nieuwe bouwaanvraag in te dienen voor Spinolarei 16. In de plaats van de voorziene grote en kleine woning, zou het gebouw in vijf appartementen worden opgesplitst. De drie bouwlagen van het grote huis Spinolarei 16 vormen elk een appartement en in het kleine huis Spinolarei 16 wordt een gelijkvloers appartement ingebouwd, waarboven een duplexappartement

Na het verkrijgen van de bouwvergunning werden de restauratiedossiers bij Onroerend Erf-goed ter subsidiëring ingediend. Op 23 april 2014 werden de restauratiepremies voor de beide gebouwen door minister Bourgeois betekend en mochten de offertevragen worden verstuurd.

De werken aan de panden Spinolarei 16 en 17 konden eindelijk worden aangevat tijdens het voorjaar van 2015.

• De restauratiewerken

• De leegstand tussen 1991 en 2015 had de panden geen deugd gedaan, ze verkeerden in een vreselijke staat van bewaring. Voornamelijk de lekkende goten van het gebouw met de kleine trapgevel – het linker deel van Spinolarei 16 – had voor gevolg dat er zich huiszwam in de beide panden had ontwikkeld. Als eerste ingreep werd besloten om de beide gebouwen vol-ledig te ontmantelen en daarna de schade op te meten. Alle hergebruikbare interieurelementen werden gefotografeerd, genummerd en naar de ateliers van de aannemer afgevoerd. Aangetaste vloeren en plafonds werden uitgebrouwen en als geïnfecteerd werden de balklagen eveneens uitgenomen. De binnenbepleisteringen werden afgehaakt.

• Als eerste constructieve bouwwerk werden de ondervloeren van de kelders onder handen genomen. De nieuwe ondergrondse rioleringsleidingen werden geplaatst en de vloeroppervlakte werd afgewerkt met een dragende, waterdichte betonplaat. Dit liet de aannemer toe om de gebouwdelen erboven goed te schoren, vanop een betrouwbare ondergrondse vloer. Vervolgens werden de keldergewelven aangepakt. Een aantal ervan waren qua sterkte totaal ontoereikend; ze werden versterkt door er boven geplaatste stalen liggers. Vervolgens konden de verdiepingvloeren worden versterkt of heropgebouwd. Dit geschiedde eveneens van onder naar boven, zodat steeds kon worden gedragen en afgeschoord boven een stabiele – want herstelde – lagere verdieping.

• Tijdens de lente van 2016 konden eindelijk de dakstructuren worden aangepakt. In de 13de-eeuwse sporenkap van Spinolarei 16 werden alle sporenparen afzonderlijk gerestaureerd en verticaal teruggeplaatst. De dakconstructies van het kleine huis Spinolarei 16 dienden volledig te worden heropgebouwd.

• Na het plaatsen van de nieuwe dakbedekkingen en regenwaterafvoeren konden de werken in de gebouwen worden verder gezet, deze maal van boven naar beneden. Brandbestendige vloeren en plafonds werden opgebouwd, stijlwallen werden opgetrokken en de bepleisteringen werden heruitgevoerd.

• **benoît Delaey**
conservatiearchitect

Bewoningsgeschiedenis van Spinolarei 16-17

Op de plaats van de huidige huizen Spinolarei 16 en Spinolarei 17 stonden er oorspronkelijk vier huizen. Een van die huizen was in 1579 gekend onder de naam Het Vaeghevier, cfr. de gevelsteen in het rechtse huis van de twee trapgevels met huisnummer 16. Deze gevelsteen werd pas in 1946 geplaatst boven de deur.

Begin 14de eeuw was het huis Het Vaeghevier in bezit van de magistratenfamilie Utenzacke. Huis Het Vaeghevier was in 1577 eigendom van Jacob Lampsins en Isabeau Vleys. Hij verkocht het huis op 8 februari 1577 aan Robert Fijf en zijn echtgenote Jacquemine Wijts. Het echtpaar verkoopt het huis op 19 maart 1579 aan Catheline de Blancke, weduwe van Reynier vander Plancke. In de verkoopaktes wordt het eigendom omschreven als een huis met erf en een waterput. Het erf was toegankelijk langs een poort onder de stapelplaats van Robert Simpson in de Hoornstraat. Links van huis Het Vaeghevier stond het huis Het Maegdenhoofd, en rechts het huis De Drie Pectonnen. Dat huis was eveneens eigendom van Reynier Vander Plancke. In 1580 woonde zijn weduwe, Catheline de Blankce in dat huis. Het huis De Drie Pectonnen zal tot in 1634 in bezit blijven van de familie Vander Plancke. Het huis Het Vaeghevier werd verhuurd aan meester Jan Vynck. In 1583 woonde Jan Stockhove in het huis Het Vaeghevier. In 1594 verkocht de familie Vander Placke het huis aan Pieter van Nooreweghe, getrouwd met Josijne van Fente. Vijf jaar later verkopen zij het huis aan Heindrik Pulinx. Het huis zal langer dan een eeuw in handen blijven van deze familie (Pulinx-Van Blommeghem) en door hen bewoond worden. In 1657 bijvoorbeeld woont Jan Pulinx er en in de periode 1660-1674 de weduwe van Michiel van Blommeghem. Hun dochter Anna van Blommeghem erfde het huis.

Bij de verdeling van de erfenis van Anna van Blommeghem kreeg Marie Cornelia De Roose, geestelijke dochter in Gent, het huis in bezit. Een geestelijke dochter behoorde tot een semi-religieuze gemeenschap die los stond van een kloosterorde. In 1728 werd zij eigenares van het huis na een regeling met de andere erfgenamen. Het huis was toen bewoond door heer en meester Pieter Huwijn. Het werd verhuurd voor 38 pond, een aanzienlijke som.

Op 18 oktober 1746 koopt de Ierse koopman Jean Ley het huis Het Vaeghevier en betaalde ruim 800 ponden vlaams wisselgeld neer voor het huis met het achterhuis in de Hoornstraat. Jean Ley was een welstellende koopman die handel dreef in Engeland, Ierland, Spanje en op Oost-Indië. Hij verhandelde zijden stoffen, wijn, thee en porselein. Jean Ley trouwde in 1728 in Londen met Margriete Welsh. Zij was zijn twee echtgenote. Voordien was hij getrouwd geweest met Margaretha Butler. Het echtpaar Ley-Welsh betrof hun nieuwe woonst in Brugge. De Ierse Bruggeling had één zoon en drie dochters. Het klein achterhuisje werd verhuurd aan Lucia De Vriese. Jean Ley overleed op 9 juli 1748 na een ziekte. Dat hij zilverwerk en juwelen naliet voor een waarde van ruim 700 pond illustreert dat hij een succesvolle koopman was. Doch transport van goederen kon soms wel eens schade opleveren. In zijn staat van goed is er bijvoorbeeld sprake van vijf koffers porselein die allen gebroken waren tijdens de zeereis vanuit India. Naast zijn woning in Brugge bezat hij nog een ander huis in Oostende. Huis Het Vaeghevier kwam in bezit van zijn jongste dochter Margaretha Ley (° 1733). Zij trouwde met Pieter de Wree gezegd Veranneman. Hij was ook een koopman en medeoprichter van de Brugse handelsgenootschap Rapaert & Compagnie met zetel vanaf 1789 in de Spanjaardstraat aan de voet van de Augustijnenbrug. Het echtpaar woonde in het huis Het Vaeghevier. Margaretha Ley overleed in 1788 en liet een klein fortuin na. In haar staat van goed wordt hun woonst omschreven als een pand dat vroeger uit drie huizen bestond en nu samengevoegd waren tot één woonst met huisnaam Het Vaeghevier. Eén van de andere

huizen was vroeger gekend onder de naam De Drie Pectonnen, en was in 1769 aangekocht geweest door haar moeder.

Haar zoon Jan Frans de Wree, genaamd Veranneman (en getrouwd met Josepha de Schijnckele) verkoopt in 1791 het huis Het Vaeghevier, evenals het rechts gelegen huis De Drie Pectonnen aan meester timmerman Dominicus Maeyens. Tijdens de Franse bezetting ontpopt Maeyens zich als één van de belangrijkste/ferventste opkopers van kerkelijke en andere onroerende goederen die aangeslagen werden. Hij kocht onder andere het klooster van de Zwartzusters, de Bakkerskapel, het ambachthuis van de schippers en het ambachtshuis van de metselaars. In 1799 koopt hij op een openbare veiling de Sint-Donaaskathedraal met alle aanhorigheden zoals het kerkhof voor de som van 4 miljoen ponden. Kort daarna verkoopt hij de kathedraal en bijhorende loten echter door aan een Doornikenaar. Dominicus Maeyens (°1754) woonde tot 1828 in het huis Het Vaeghevier met zijn echtgenote Marie Bruynseraede en hun kinderen.

In 1829 komt de nieuwe eigenaar Louis Chalant en postmeester van beroep zijn intrek nemen in Spinolarei 16 (huis Het Vaeghevier). Van geboorte Fransman trouwt hij in Brugge met Maria Roels. Ze hadden één zoon: Emile. Hij trouwt met de Brugse Louise Debusscher en zij kwamen met hun dochter Elise in het ouderlijk huis wonen. Het eigendom omvat ook een huisje en 2 koetshuizen in de Hoornstraat. De familie Chalant was ook eigenaar van huis Spinolarei 15. In 1863 erft Emile Chalant de huizen Spinolarei 16 en 15. In 1869 worden de eigendommen verkocht aan de familie Coppieters 't Wallant. Het werd toen verhuurd aan Engelsen: achtereenvolgens Robert Johnson met zijn gezin uit Newcastle en Anna Marie Stoke met haar 6 kinderen. De familie Coppieters 't Wallant houdt beide huizen in bezit tot 1925. In 1869 is de advocaat Alfred Coppieters 't Wallant eigenaar. Vanaf 1907 zijn weduwe Marie Ablay (+1921). Bij erfenisverdeling komt Spinolarei 16 (huis Het Vaeghevier) in bezit van Frederic Bernard Coppieters 't Wallant (1870-1952).

Spinolarei 15 wordt vervolgens eigendom van archeoloog Robert Coppieters 't Wallant -Corbesier. Huizen Spinolarei 16 (met gebouwen in de Hoornstraat) en 17 werden na 1925 samengevoegd tot 1 perceel (614 D).

Huis Spinolarei 17, oorspronkelijk twee diephuizen met tuitgevels werd in 1856 verbouwd tot een neoclassicistisch herenhuis. Op deze plaats stond een huis met de huisnaam, 't Maegdenhooft, in 1579 eigendom van meester Hubrecht Hubrechtssuene. Hij bewoonde niet zelf het huis maar verhuurde het huis en de kelder eronder apart. Tot het eigendom behoorde ook een achterhuis in de Hoornstraat. In de 17de eeuw is het huis eigendom van Michiel Valcke die er woonde met zijn gezin. Rond 1730 is het huis in bezit van lakenhandelaar Joseph vanden Broucke. Hij had regelmatig te maken met schuldeisers die beslag legden op zijn huis. Hij had een eigen schip, genaamd Coletta Eugenia. Joseph vanden Broucke kwam om het leven op zee toen hij overboord viel toen hij van Nantes vaarde naar Oostende. Zijn huwelijk was al eerder op de klippen gelopen, want hij leefde gescheiden van zijn vrouw Stephana Heggens die naar Holland was vertrokken. Vanaf ca. 1800 is het huis Spinolarei 17 eigendom van de familie Pecsteen uit Maldegem en werd het bewoond door de ongehuwde zusters Francisca en Joanna (+1833) Pecsteen. Ook de ongehuwde zusters Clemence (° 1819) en Pauline (°1816) Dhondt kwamen er inwonen. In 1857 komt het via een erfenisverdeling in bezit van Honoré Dhont die er kwam wonen. Hij verkoopt het huis in 1889 aan Leonce Van Wilder, ontvanger van beroep en getrouwd met Hortensia Cornet. Het blijft tot 1900 in handen van de familie Van Wilder. Dat jaar verkoopt Harold Van Wilder, woonachtig in Laken, huis Spinolarei 17 aan de veearts Alfons Van Damme (°1866) uit Uitkerke. Hij was getrouwd met Irma van Hûele (°1871). Zij woonden in het huis tot aan hun overlijden. Alfons Van Damme overleed op 8 oktober 1931 en zijn echtgenote op 21 maart 1946.

Bernard Schotte

Vismarkt

17

De Vismarkt van Jean-Robert Calloigne

Open op zaterdag 9 september
Van 14u00 tot 18u00
en op zondag 10 september
Van 10u00 tot 13u00
en van 14u00 tot 18u00

**Doorlopend toelichting bij het
bouwwerk**

Voorgeschiedenis

Minstens vanaf de 14de eeuw wordt er vis verkocht aan de noordzijde van de Markt, vlakbij de Sint-Christoffelkapel waar het ambacht van de Vrije Visverkopers in de zuidelijke zijbeuk hun altaar hebben. De markt voor zeevis vond plaats vóór de huidige nummers 31 tot en met 33. Deze huizen waren eigendom van het ambacht van de Vrije Visverkopers. Het eerste huis "tMuelentke" functioneerde als ambachtshuis. Het aanpalende huis heette toepasselijk 'De Visch'. 'De Drie Mueneken' had dan weer een ruime kelder die zich deels onder het Marktpllein uitstrekte en ter beschikking stond van de visverkopers. Het bezoek van de Franse koning Lodewijk XV, eind juli 1745, was naar verluidt de aanleiding om de vismarkt definitief naar de Braamberg te

verhuizen (een eerdere poging in 1477 mislukte). De korenmarkt die op de Braamberg plaats vond, maakte de omgekeerde beweging en nam de plaats in van de vismarkt.

De huidige Vismarkt maakt deel uit van de vroegere buurt 'de Braamberg', gelegen tussen de Steenhoudersdijk en de Braambergstraat die haar naam er aan dankt. Van oudsher werden hier allerhande granen en gedroogde peulvruchten verhandeld. Het plein was ook bekend door het Oostvleeshuis die sinds het einde van de 14de eeuw de oostelijke zijde afbakende (het Westvleeshuis stond op het huidige Simon Stevinplein). Eind 18de eeuw was men van plan het hele vleeshuis grootser te maken, maar op het hoekgebouw met de Steenhoudersdijk na, werd dit nooit volledig gerealiseerd.

Een anoniem schilder toont ons de vismarkt, net na de verhuis, rond het midden van de 18de eeuw. De handel in vis gebeurde toen nog in open lucht. Vis en schaaldieren werden per paard en kar en via de Groenerei naar de Braamberg gebracht. Daar werden ze vermoedelijk eerst getaxeerd (mogelijk in het donkere bouwsel aan de rei). Vervolgens werd de vis geveild in de vismijn. Die vismijn was een klein - naar verluidt metalen - bouwwerk dat in 1709 op de Markt was opgericht en uiteindelijk mee verhuisde naar de nieuwe locatie. We zien de Vismijn hier centraal links afgebeeld. Ze bestaat uit een bouwwerkje onder zadeldak met een vermoedelijk verhard voorpleintje. Het geheel wordt volledig omheind met een reling.

Een nieuwe lading vis lijkt gelost te worden om vervolgens te worden geveild. Het veelzijdig bouwsel onder tentdak is vermoedelijk de pomp van het plein. Centraal op de Vismarkt staan over twee rijen houten visstallen met luifels. In deze zogenaamde hoogstallen werden vooraan de grote vissoorten zoals kabeljauw, zalm, heilbot,... ten toon gelegd en achter aan bewerkt. Daarnaast waren er kleinstallen voor kleinere vissoorten als roggel, schelvis, enzovoort.

Op het schilderij zien we rondom de vismarkt lage groentekraampjes. De combinatie van vis- en groentemarkt vinden we ook terug op het schilderij van de Braamberg door Johannes Beerblock uit 1788. Het schilderij werd geschilderd in opdracht van het kleermakersambacht en toont een stoet van hun leden naar de Onze-Lieve-Vrouwekerk gezien vanaf de Blinde-Ezelsbrug.

Min of meer centraal op de achtergrond staat een rechthoekig paviljoen, geritmeerd door Dorische zuilen en onder leien daken. Er juist achter staan twee figuren schijnbaar water te pompen. Volledig tegen de achtergrond is een visveiling gaande. Links en rechts van deze hoofdas staan de gekende viskramen en aanvullend de groentestandjes. Het paviljoen vraagt echter om meer duidelijkheid en die krijgen we door de plattegrond van Brugge door C. Janssens uit 1777 er naast te leggen. Ter hoogte van de Poissonerie wordt op de kaart een rechthoekig bouwwerk rond een centrale, open binnenplaats opgetekend met in dezelfde as, ten zuiden ervan, een afgebakend vierkant dat overeenstemt met de aloude vismijn.

Hebben we hier te maken met een pas voltooid, nieuwe vismijn? Traditioneel wordt immers de huidige vishal in 1821 gedateerd en aan Jean-Robert Calloigne toegeschreven. Antoon Viaene vermeldt echter in zijn boekje over de blijde intrede van Napoleon te Brugge dat de Franse keizer al in 1810 een voorlopige opstelling van de vismarkt met zuilen van Ecausines kon aanschouwen. Verwijst hij hiermee niet eerder naar het paviljoen uit de late 18de eeuw? Jean-Robert Calloigne wordt immers pas in 1814 als directeur der stadswerken en stadsarchitect benoemd. Het lijkt er met andere woorden meer en meer op dat J.R. Calloigne de bestaande, laat-18de-eeuwse vismijn heeft geïncorporeerd of althans het concept en de ligging van de vismijn heeft overgenomen en uitgebreid met de overdekte verkoophallen.

Nieuwe vishal

De Vismarkt van Jean Robert Calloigne heeft een rechthoekig grondplan van 27 bij 46 meter. Het bouwprogramma zit in de traditie van het laatmiddeleeuws beursgebouw en bestaat uit een overdekte gaanderij rond een centrale, open binnenplaats. De dubbele colonnade bevat niet minder dan 126 monolietzuilen in blauwe hardsteen. Ze zijn uitgewerkt volgens de Toscaanse orde, een vormgeving die omwille van de soberheid en gestrengheid uitermate geschikt werd bevonden voor utilitaire gebouwen als pakhuizen, markten, kazernes. Een eenvoudig eiken dakstoel draagt de leien bedaking. Aan de zijde van de Braambergstraat wijkt het neoclassicistische gebouw terug ten opzichte van de rooilijn. De centrale toegang tot het binnenplein wordt er geaccentueerd door een verhoogde rondboogportiek onder een schilddak. Centraal op het binnenplein prijkt een arduinen armpomp, uitgewerkt als een Egyptische obelisk, voorzien van twee waterbakken en bronzen tuiten. Achteraan het binnenplein, grenzend aan de Steenhoudersdijk, springt de colonnade op het voorplan. Ze omsluit hier immers een tweede koer, namelijk deze van de vismijn. De vismijn bestaat uit een centrale, licht hellende verkoopvloer met er rond een overdekte gaanderij. Tussen beiden staat eenvoudig, smeedijzeren hekwerk. De tribune van de veilingmeester is er overkapt met een zinken vijfzijdig dakje op gietijzeren colonnetten.

In 1852 werden de oorspronkelijke houten verkoopafels in de verschillende vleugels vervangen door stenen verkoopbanken. Tot op vandaag kan men hier elke dag tussen 8.00 en 13.00 vis kopen onder de historische gaanderij. Daarnaast wordt de overdekte colonnade gebruikt als etalage van allerlei koopwaar, veelal artisanat, gericht op toeristen.

De Vismarkt van Calloigne is het enige grote openbare gebouw dat tijdens de Hollandse periode in Brugge werd opgericht. Het vormt tevens één van de belangrijkste vroeg-negentiende-eeuwse monumenten van de Stad. Op landelijk niveau vormt het één van de laatst bewaard gebleven vishallen.

De Vismarkt is beschermd als monument bij K.B. van 5 december 1962.

Christophe Deschaumes

Bronnen

A. VIAENE, *Napoleon en Marie-Louise te Brugge*, Gidsenbond Brugge, 1958-1959.

S. GILTÉ & A. VANWALLEGHE

M, 'Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern', in *Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord*, Brussel - Turnhout.

A. SCHOUTEET, *De straatnamen van Brugge. Oorsprong en betekenis*, Brugge, 1977

Jean-Robert of Joannes Robertus Calloigne

De beeldhouwer en architect werd op 31 mei 1775 geboren als zoon van Carolus, bouwmeester-timmerman, en Maria van Houte. Het kroosrijke gezin Calloigne-Van Houte woonde in de huidige Cordoaniersstraat 13 te Brugge. Ook de bekende Brugse schilder Louis Garbo woonde bij hen in. Joannes Robertus werd aanvankelijk in de leer gestuurd bij een pottenmaker waar zijn artistieke talenten al gauw werden opgemerkt. Uiteindelijk mocht hij van zijn ouders in 1802 als leerling aan de Brugse Academie beginnen. Hij behaalde er hetzelfde jaar de eerste prijs voor beeldhouwen. Ook in 1802 won hij een wedstrijd aan de Gentse Academie met een marmeren buste van Jan van Eyck. Overladen door lofbetuigingen werd hij Brugge binnengehaald. Kort erna verliet hij Gent en zijn eerste meester, beeldhouwer Karel of Charles-François van Pouche, om in Parijs school te lopen bij schilder en beeldhouwer Antoine-Denis Chaudet.

In 1807 won hij er de Prix de Rome voor een reliëf *De dood van Iphigenia*. Opnieuw haalde men uitbundig Brugge 's roemrijke zoon zijn thuisstad binnen. Zijn verblijf in Italië aan de Académie de France stelde hem in staat de kunst van Klassieke Oudheid en renaissance te bestuderen. Een andere Bruggeling, Joseph Suvée was er trouwens tot 1807 directeur. In Rome maakte hij een aantal beelden waarvoor hij werd geroemd, onder andere een Venus en een Socratesbeeld. Hij keerde in 1811 definitief naar Brugge terug, waar hij in 1814 tot directeur der stadswerken en stadsarchitect benoemd werd. In 1819 huwde hij Barbe De Wulf, dochter van Nicolaus, aannemer van publieke werken. Na korte tijd aan het van Eyckplein te hebben gewoond groeide het echtpaar uit tot een gezin op Sint-Salvatorskerkhof 19. Binnen zijn nieuwe functie legde hij zich voor het eerst toe op de bouwkunst. Vanaf 1820 startte hij de restauratie van de St.-Blasiuskapel die in haar romaanse grondvorm behouden bleef. De werken werden later opgevolgd en uitgebreid met H.-Bloed- en H.-Kruiskapel door J.F. Van Gierdegom (Brugge). De belangrijkste realisatie als architect blijft uiteraard de Vismarkt in Brugge (1820-1821). Hij was ook de ontwerper van het (thans verdwenen) octrooikantoorje buiten de Ezelpoort in Brugge. Beeldhouwen liet hem echter niet meer los.

In 1816 creëerde hij een laatbarokke doopvont voor de Sint-Michielskerk van Roeselare. Op de driejaarlijkse tentoonstelling voor Schone Kunsten te Gent werd in 1820 zijn model van Lamoral Egmont getoond. Van het marmeren origineel staan in Zottegem nu twee kopieën, één in gietijzer in het Egmontpark en één in brons op de Markt. In 1827 voltooide hij de marmeren doopvont van de Brugse Sint-Gilliskerk, een doopvont die nu nog te bewonderen is in de Christus-Koningkerk. Tussen 1820 en 1830 kapte hij uit één blok marmer een Madonna met kind, een meesterwerk van de eigentijdse Brugse beeldhouwkunst en neoclassicistische antwoord op de 'Madonna' van Michelangelo in de Brugse Onze-Lieve-Vrouwekerk. Het bekende marmeren standbeeld van Jan Van Eyck kwam dan weer in de Poortersloge tot stand en was in 1828 voltooid. 1829 was een belangrijke jaar voor J. Calloigne. Hij werd enerzijds opgenomen in de ridderorde van de Nederlandse Leeuw en werd anderzijds aangesteld als directeur van de Brugse Academie in navolging van schilder Joseph-François Ducq. Amper een jaar later werd Calloigne op eigen verzoek ontslagen als stadsarchitect om opgevolgd te worden door architect Rudd. Tijdens een verblijf in Antwerpen, waar hij door de Academie voor Schone Kunsten als jurylid voor een beeldhouwwedstrijd gevraagd was, overleed hij op 26 augustus 1830 aan een beroerte. Hij was amper 55 jaar oud. Hij werd op het Sint-Willibrorduskerkhof in Antwerpen begraven. Zijn echtgenote liet in de Sint-Salvatorkerk in Brugge een epitaaf te zijner nagedachtenis aanbrengen.

Witteleertouwersstraat 1A Hôtel D'Hanins de Moerkerke

18

Hôtel D'Hanins de Moerkerke

Open op zaterdag 9 september
Van 14u00 tot 18u00
en op zondag 10 september
Van 10u00 tot 13u00
en van 14u00 tot 18u00

Enkel begeleid bezoek

Het Hotel d'Hanins de Moerkerke is een 18de-eeuwse herenwoning, gebouwd omstreeks 1765-1775, bestaande uit een hoofd-vleugel die parallel loopt met de Predikherenstraat en zich uitstrekt vanaf de Witte Leertouwersstraat tot aan de Coupure. Samen met de zijvleugel aan de kant van de Coupure en de twee zijvleugels aan de Witte Leertouwersstraat vormt het geheel een imposant complex. Hoewel het pand zich uitstrekt over de breedte van een volledig huizenblok is het grotendeels aan het oog onttrokken aangezien de hoofd-vleugel verscholen ligt achter de gesloten huizenrij van de Predikherenstraat.

Het geheel werd opgetrokken op grond afkomstig van de vroegere landerijen van het Predikherenklooster die na het graven van de Coupure verkaveld werden. De Coupure in Brugge werd gegraven tussen april 1751 en begin januari 1753. Hiermee beoogde men een gemakkelijke verbinding van de kanalen tussen Brugge-Gent en Brugge-Oostende. Om de Coupure te realiseren dienden veertien huizen en enkele gebouwen van het Predikherenklooster met de grond gelijk gemaakt te worden. Ook de kloostertuin werd gedeeltelijk ingepalmd.

De Coupure werd door de binnenscheepvaart druk gebruikt vanaf de officiële ingebruikname op 26 oktober 1753 tot in het midden van de 19de eeuw, toen het sas van de Dampoort werd gerealiseerd. Op het huidige perceel stond op het einde van de 16de eeuw een huis dat toebehoorde aan Jan de Bruyne. In het begin van de 17de eeuw kwam het in bezit van Robert van Maldegem, die het in 1655 doorverkocht aan Maximiliaan van Praet, heer van Moerkerke. Via erfenis was het vanaf 1764 eigendom van Pieter Jacobus d'Hanins de Moerkerke (1747-1806). Hij was gehuwd met Claire Diericx in 1771 en na haar overlijden in 1778 met Anne Isabelle Willays (1750-1835). Het monogram in het fronton aan de kant

van de Predikherenstraat gevormd door de dooreengevlochten letters C, D en M verwijst wellicht naar het echtpaar Claire Diericx en Pierre Jacques d'Hanins de Moerkerke. Het is echter niet duidelijk of dit ornament tijdens de oorspronkelijke bouwfase of nadien werd aangebracht. Op basis van deze gegevens en de architecturale vormtaal mag de bouw van dit groots opgevatte herenhuis gesitueerd worden in de jaren 1765-1775.

De bevolkingsregisters vermelden dat in 1809 Anne Willays, de weduwe van Pierre d'Hanins hier woonde, samen met haar broer Do-naas, twee kinderen, zes dienstmeiden en een dienstknecht. De weduwe van Pierre d'Hanins bleef tot aan haar overlijden in 1837 hier resideren, haar ongehuwde dochter Minette (of Marie-Anne) eveneens tot aan haar overlijden in 1845. Haar zoon Julien, die in 1811 huwde met Colette van Outryve d'Ydewalie en reeds een jaar later, na de geboorte van een zoon Jules Louis, weduwnaar werd en in 1832 zijn zoon verloor, kwam in 1834 dit herenhuis betrekken. Steeds was er een groot aantal dienstboden om deze ruime woonstede te onderhouden.

Julien d'Hanins stierf in 1855 en het huis werd gedurende anderhalf jaar bewoond door plafonneerder Franciscus Willems, samen met zijn vrouw Marie Vanhuffel en hun vier kinderen. Waarschijnlijk werden de interieurs in die periode aan de nieuwe mode aangepast. Nadien werd dit herenhuis bewoond door Jean Jacques van Zuylen van Nyevelt, gehuwd met Marie d'Hanins de Moerkerke (dochter van Honoré d'Hanins, de jongste zoon van Anne Willays), samen met vier kinderen en vijf dienstboden. Jean-Jacques was gemeenteraadslid in Brugge en werd in 1855 tot baron geadeld. Hij overleed in 1875. Voor zijn dood schonk hij het eigendom aan zijn dochter Marie Anne, gehuwd met Ferdinand de Sleurs. Laatstgenoemden verkopen het pand in 1876

aan Franciscus Ganshof (van der Meerschel), die het tot in 1918 in eigendom hield en het op zijn beurt verkocht aan Jean de Brouwer. Toen werd er de zetel van de Société Centrale de Gaz et d' Electricité ingericht. In 1919 werd het hoekhuis van de Predikherenstraat met de Coupure verbouwd in neo-Brugse stijl en werden de gevels aan de Witte Leertouwersstraat verhoogd. In 1937 verwierf notaris Proot het gehele complex. Hij maakte de eerder gecreëerde erekoer uit 1869 weer ongedaan.

In 1982 werd het hôtel beschermd als monument en in 1990 werd de continuïteit in de hoofd-

vleugel enigszins hersteld. In 1991 waren er nog plannen om het prestigieuze pand te restaureren en om te vormen tot woongelegenheden, maar sedertdien werden er weinig werken uitgevoerd. In de jaren 1990 trad het verval onvermijdelijk in. Reeds in 1994 was de 'bouwfysische toestand van het geheel de jongste jaren dermate verslechterd dat de toekomst erg precair wordt'. Na jarenlange leegstand en verloedering is het 18de-eeuwse hôtel d'Hanins de Moerkerke eigendom van een bouwpromotor die eindelijk zal overgaan tot een nauwgezette restauratie en herinrichting tot woongelegenheden.

Beschrijving

Het pand bestaat uit een vleugel van twee bouwlagen op rechthoekig grondplan (11x45m), dwars op de Witte Leertouwersstraat tot aan de Coupure. Aan weerszijden van het hoofdvolume grenzen vleugels, met name één aan de Coupure en twee aan de Witteleertouwersstraat. Het 18de-eeuwse herenhuis werd opgetrokken volgens de toenmalige nieuwste Franse architecturale trend van 'vivre entre cour et jardin', met een erekoer aan de straatzijde en een grote tuin aan de achterzijde. Het is één van de slechts twee hotels entre cour et jardin die de stad rijk is. In de 18de eeuw gaf Frankrijk op cultureel – en dus ook architecturaal – vlak de toon aan in West-Europa en dus eveneens in Brugge. Ook de vernieuwingen op bouwkundig en stilistisch vlak kwamen in de 18de eeuw overgewaaid vanuit Frankrijk. De symmetrische opbouw en harmonieuze ordonnantie van de gevels zijn een getuige van het classicisme, terwijl bepaalde ornamentiek nog verwijst naar de late rococo. Deze stijl werd in geen tijd geadopteerd als de nieuwe bouwtrant bij uitstek voor de stedelijke elite om hun modebewust imago te promoten.

Van de gevel gericht naar de Predikherenstraat zijn de drie centrale traveeën als risaliet uitgewerkt en bekroond door een driehoekig fronton, waarvan het veld versierd is met het hoger aangehaalde monogram.

De ingangsdeur met bordes en sierlijk waaier-vormig bovenlicht heeft er een blauwe hardstenen omlijsting. Het daarbovenliggend venster is afgewerkt met een smeedijzeren balkonhek op beeldhouwde consoles in rococostijl.

De verzorgde ramen hebben grote roedenverdelingen. De vroegere tuingevel heeft nage-noeg een identiek uitzicht. In het fronton boven het middenrisaliet, zit aan deze zijde een bas-reliëf met verwijzingen naar de welvaart dankzij de koopvaardij.

De vleugel aan de Witteleertouwersstraat heeft meerdere wijzigingen ondergaan. De kleine gevel aan de Coupure bleef ongewijzigd. Aan die zijde valt vooral de erker op.

In 1869 werden aan de kant van de Predikherenstraat twee huizen met trapgevels gesloopt om een voorkoer te creëren naar het neoclassicistische ontwerp (dat enigszins doet denken aan de voorkoer van de zetel van de Generale Bank in de Vlamingstraat) van Georges Hano. De toegangsgebouwen waren één travee breed en anderhalve bouwlaag hoog en bekroond met een stenen balustrade. De erekoer was afgesloten met een smeedijzeren neo-rococohek. De ingreep van 1869 benadrukte het majestueuze karakter van de 18de-eeuwse hôtel de maître. In 1937 werd het eigendom verkaveld in verschillende percelen. De erekoer verdween haast volledig en de voorgevel werd verborgen achter twee huizen naar het ontwerp van architect Daan Gevaert in de Predikherenstraat. Het sierlijk smeedijzeren hek dat die koer afsloot bevindt zich nu aan het Park Sebrechts aan de Beenhoudersstraat.

Op de Open Monumentendag kan men het herenhuis bezoeken via de ingang aan de Witte Leertouwersstraat. De koetspoort en de trapzaal zijn duidelijk 19de-eeuws en dateren van de ingreep van 1869 in opdracht van de familie Jean van Zuylen van Nyevelt.

Via de trapzaal komt men in de indrukwekkende gang die als enfilade over de hele lengte van het hoofdgebouw loopt en aansluit op de rijke salons. Veel van de decoratieve elementen zijn weliswaar 19de-eeuws toen het huis in opdracht van de toenmalige eigenaars aan de smaak van de tijd werd aangepast. Het meest opmerkelijke salon is in Second Empirestijl met een merkwaardige parketvloer.

Bronnen:

B. BEERNAERT en J.-P. ESTHER, *Open Monumentendag*. 18de-eeuwse architectuur in de binnenstad, Brugge, 1991, s.p.

B. BEERNAERT, *Open Monumentendag. Zorg & zin voor kleur*, Brugge, 1996, pp. 96-99.

Sofie Baert

Toekomstvisie

De site van Hôtel d'Hanins de Moerkerke is prachtig gelegen langs de Coupure. En hoewel de tand des tijds meedogenloos is en geen uitzondering maakt, voel je er na decennialange leegstand en verwaarlozing nog steeds de originele grandeur. Er wordt gefluisterd dat de glorie zou vergaan zijn, maar toch blijft het pand aantrekken en iedere bezoeker verwonderen. Het klopt dat er veel werk voor de boeg is. Erg veel werk. Dat behoeft slechts een korte blik. Maar de glorie is niet vergaan, ze schreeuwt alleen - met haar laatste kracht - om nieuw leven ingeblazen te worden.

Het pand is gezegend met een meer dan gemiddelde rijkdom. Het behoeft geen tijdmachine of teruggedraaien van eerdere afsplitsingen en wijzigingen om de grootsheid te erkennen: het aanzicht op de hoofdvleugel vanuit de Coupure is bijzonder imposant, de schaal van het gebouw met haar grote ramen, symmetrie, en strenge ritme laat op iedere voorbijganger een indruk na. De exotische marquetterie, gedetailleerde schilderingen, bijzondere plankenvloeren, mooie binnendeuren en lambriseringen vormen een bloemlezing van 18de en 19de-eeuwse technieken in het bewaarde interieur.

De sfeer, klasse en welvaart van het originele herenhuis moet worden herwaardeerd binnen onze tijdsgeest. In het huidige klimaat is het ondenkbaar dat dergelijk pand door één gezin wordt betrokken. Het monument vereist een nieuwe, duurzame invulling die het voortbestaan en onderhoud garandeert. Het pand heeft genoeg leegstand gekend: de herbestemming tot meergezinswoning is een volhoudbare langetermijnskeuze die bovendien het private erfgoed voor een breder publiek toegankelijk maakt.

Om de logica en werking van het gebouw maximaal te behouden wordt één woon-eenheid per vleugel per verdiep voorzien. Hierdoor kan de kenmerkende enfilade van salons in de hoofdvleugel behouden blijven, en kan er een goede, leefbare mix van

kleinere appartementen in de zijvleugels en grotere appartementen in de hoofdvleugel gerealiseerd worden. De twee grote appartementen (gelijkvloers en 1ste verdieping) bestaan in wezen slechts uit vijf grote ruimtes en een lange, brede gang. De toevoeging van schijnbaar losse volumes in deze grote ruimtes, zorgt voor een kwalitatieve invulling met respect voor de verhoudingen van de ruimtes en de originele beleving. In de donkere zolder worden enkele bijkomende dakopeningen voorzien voor bijkomende daglichttoetreding.

Hôtel d'Hanins de Moerkerke mag geen plek worden waar de tijd is blijven stilstaan. Het monument moet de originele beleving in ere herstellen en een leefbaar, hedendaags comfort integreren in een authentiek kader met respect voor de onschatbare waarde van erfgoed.

De site van Hôtel d'Hanins de Moerkerke heeft voldoende draagkracht om een nieuwbouwvolume te herbergen. De nieuwbouw integreert zich in het straatbeeld, maar vormt ook een tegengewicht voor het monument. De zichtassen op het monument blijven behouden. De gemeenschappelijke tuin zal dankzij de doorzichtige tuinafsluiting de beleving van de tuingevel van het monument voor voorbijgangers nog versterken.

Het gaat om een kwalitatief stadsinbreidingsproject waarbij een duurzame woondensiteit wordt gerealiseerd in een leefbare groene buitenruimte en met behoud van de eigenheid en het karakter van de site door de herwaardering van het cultureel erfgoed 'Hôtel d'Hanins de Moerkerke'.

De realisatie van een nieuwbouw in combinatie met de herbestemming van het monument tot meergezinswoning en de premiemogelijkheden van de overheden draagt bij tot de economische haalbaarheid van de volledige restauratie van het monument dat in bijzonder slechte staat verkeert.

Architectenbureau LMS Vermeersch

Witteleertouwersstraat 48 Huis Standaert

19

Huis Standaert

Open op zaterdag 9 september
en op zondag 10 september

Uitsluitend op reservatie

300 jaar Brugse Academie vieren kan moeilijk zonder het atelier van Pol Standaert!

Al ruim 100 jaar staat zijn familie van vader op zoon in voor de ambachtelijke deskundigheid bij de restauratie van tal van (neo)classicistische interieurs, denken we alleen al aan de heropstanding van het Empire-interieur van Hotel Casselberg. De eigenlijke werkplaatsen mogen hier dan al sinds 2001 zijn verdwenen, de toonzaal en de rijke collectie gipsen afgietsels zijn hier gebleven. Bovendien heeft het gebouwencomplex een bijzonder frivool 18de-eeuws salonnetje.

Dit complexe huis bestaat uit langshuizen aan de straatzijde uit de 17de eeuw, maar heeft een bijzondere dwarsvleugel aan de tuinzijde uit het midden van de 18de eeuw. De straatgevels kwamen tot stand tussen 1638 en 1653 in opdracht van Charles Sproncholf. Hij was schepen van Brugge, belastingsontvanger en gouverneur van de Bogardenschool. Sproncholf voegde de bestaande huizen – waaronder huis Den Bacq – samen, sloopte ze en herbouwde ze tot een grote, nieuwe woning.

Het poortgebouw onder de getrapte geveltop kwam er op zijn initiatief. Uit de boedelbeschrijving na zijn overlijden in 1653 blijkt dat Charles Sproncholf een bemiddeld man was en een tuinliefhebber. Tot zijn erfenis behoorden immers toen gegeerde tulpenbollen, sinaasappel- en citroenboompjes en zelfs een granaatappelboom. Typisch voor de 17de eeuw is tevens de aanwezigheid van een huisbrouwerij.

In de tweede helft van de 17de eeuw werden achtereenvolgens kanunnik Petrus de Coureville, de familie Verhouve en de familie de Gheldere eigenaar van het ruime pand. In de 18de eeuw kwam het pand in handen van Jan Baptiste de Weert en later in die van Jan Jacques de Stoop, schepen van de Stad en ontvanger-generaal van de provinciale belastingen en Anna Willems. Het echtpaar was vermogend en bezat meerdere vissloepen. Mogelijkerwijs was Jan Jacques de Stoop tevens bouwheer van de 18de-eeuwse dwarsvleugel.

Volgens de bevolkingsregisters werd het pand in 1792 bewoond door Louis Caimo, zijn vrouw Constance Cobrysse, zijn kinderen Jean en Constance en vier dienstboden. In 1830 woonde hier de familie Bogaert-Hanot (aannemer), in 1838 de Franse familie Famechon-Fermont (handelaar) en in 1843 de familie de Bryne-de Winter (handelaar). De Breyne ging echter in falen en het huis werd in 1848 overgenomen door aannemer Felix Lem, gehuwd met Marie Baeteman. Dit gegeven is interessant daar het wapenschild van de familie Lem voorkomt boven de grote Tudorpoortboog aan de straatzijde, samen met dat van de familie Nieuwenhove. Maarten Lem, gehuwd met Adriana van Nieuwenhove, was in de 15de eeuw burgemeester van Brugge.

Die gevelsteen heeft menigeen op een dwaalspoor gebracht over de bouwheer of de 15de-eeuwse bewoner. De wapenschilden werden naar alle waarschijnlijkheid door aannemer Felix Lem geplaatst na 1848.

Verder weten we dat het complex van 1900 tot 1913 gehuurd en bewoond werd door de Engelse beeldhouwer Sir Alfred Gilbert (1845-1934). Hij had Brugge gekozen als vrijwillig ballingsoord na een conflict voor het nu zo beroemde beeld van Eros op het monument op Picadilly Circus in London. Sir Gilbert had een gedeelte van het huis als atelier ingericht. De huidige eigenaar, de familie Standaert, heeft het pand in bezit sinds januari 1917. In 1967 kochten ze ook het aanpalende huis nr. 46.

De tuinvleugel telt twee bouwlagen onder een zadeldak. De zuidoost georiënteerde gevel is acht traveeën breed en wordt geleed door een midden- en zijrisalieten. Tussen de begane

grond en de verdieping wordt de bepleisterde gevel horizontaal geritmeerd door een kordonvormende lekdorpel tussen begane grond en de verdieping en het hoofdgestel met kroonlijst. Enkele rechthoekige vensters hebben nog 18de-eeuwse ramen met kleine roedenverdelingen. De verdiepte panelen of spiegels in het gevelpleisterwerk zorgen samen met het doorlopend lijstwerk en de risalieten voor een verfijnd schaduw- en lichtspel. Boven elk risaliet bevindt zich een eenvoudige dakkapel. Het middenrisaliet had op de verdieping oorspronkelijk een balkonvenster met een smeedijzeren borstwering in rococostijl dat in het begin van de 20ste eeuw verplaatst werd naar het inmiddels gesloopte Fraeyhuis aan het Minnewater.

Onze aandacht gaat voornamelijk naar het kleine salon in de 18de-eeuwse tuinvleugel. Dit ronde salonnetje, waarin een houten schouw en drie deuren harmonieus ingewerkt zijn in de wandversiering in stucwerk, heeft een rijke symbolische decoratie. Van links naar rechts zijn de vier elementen allegorisch uitgebeeld: vuur (kanon), water (dolfijn), lucht (arend) en land (leeuw). Daarnaast zien we de liefdesymbolen (duiven, pijlenkokers en vlammen). Het rocaillemotief, typisch voor de Lodewijk XV-stijl, komt er veelvuldig voor.

In de nis tegenover de rondboogvormige ingang deur is het stucwerk opgesmukt met lisbladeren (vergelijkbaar met de decoratie in het tuinpaviljoen de Halleux aan de Oude Burg). De kleine haard is met kleine blauwe baksteentjes bekleed. Men kan zich goed inbeelden dat in dit salonnetje de 18de-eeuwse bewoners op vaste tijdstippen hun koffie, thee en choco kwamen nuttigen in alle rust en intimiteit.

Uit:

B. BEERNAERT, J.-P. ESTHER, *Open Monumentendag, 18de-eeuwse architectuur in de binnenstad*, Brugge, 1991, s.p.

B. BEERNAERT, *Open Monumentendag, Arbeid*, Brugge, 1997.

Huis Standaert

De geschiedenis van Huis Standaert gaat ruim een eeuw terug. Jean Auguste of Jan Standaert (Brugge, 1882 – Gent, 1959) is er de stamvader van. Hij is het laatste kind van Joseph, koopman in vlas, en Virginie Vander Moere. Beide ouders zijn afkomstig uit Oedelem, maar wonen in de Braambergstraat B9. Jan Standaert volgt een opleiding aan de Brugse Academie tot beeldhouwer en ornamentist. Hij zat in hetzelfde jaar als Leon Spilliaert. In 1908 trouwt de beeldhouwer uit Sint-Kruis in Brugge met Arsène Inslegers, een kleermaakster. Amper vier jaar later overlijdt Arsène (1912) in hun woning, Kraanplaats 4.

De carrière van Jan Standaert startte in het bekende Brugse atelier Dewispelaere in de Westmeers. In 1913 richt Jan Standaert de nog bestaande ambachtelijke firma op. De zaak was gespecialiseerd in het vervaardigen van houten, stenen of gipsen ornamenten en sierlijsten ter verfraaiing van interieurs en gevels. Geroemd om zijn ambachtelijke kennis doen tal van Vlaamse kunstenaars (Van Sassenbrouck, Permeke, Octaaf Rotsaert,...) beroep op zijn vakkennis.

In 1917 weet hij Witteleertouwersstraat 48 te kopen van weduwe Ferdinand Bosman. Het huis is 'merkelijk beschadigd', waarschijnlijk door de oorlog, maar beschikt over ruime ateliers gebouwd in opdracht van sir Gilbert. In 1919 hertrouwt Jan Standaert in Frankrijk met Maria Leontine De Vlieghe (Oedelem, 1891). Het echtpaar woont in de Witteleertouwersstraat en brengt er drie kinderen groot. Als enige zoon zet André de firma vanaf de jaren 1950 verder. Hij breidt het aanbod van het atelier uit met de verkoop van antieke schouwen en het vervaardigen van getrouwe kopieën van oude stijlschouwen. Sinds 1987 staat Pol Standaert, zoon en één van de vijf kinderen van André, aan het hoofd van Huis Standaert.

Hij neemt de kennis van zijn vader en grootvader over en specialiseert zich verder in de steengroeven van Engeland en het Italiaanse Carrara, het bekende plaatsje waar de gelijknamige marmer vandaan komt.

Vandaag bevindt Huis Standaert zich nog altijd in hetzelfde gebouw, een oude patriciërswooning. Het ambachtelijk werk van de drie generaties beeldhouwers-ornamentisten maken dat het huis een schat aan plaasteren afgietsels, sierlijsten en materialen bevat. Van de mooiste stenen of gipsen ontwerpen wordt immers steeds een exemplaar op zolder bewaard. Het ouderlijke huis doet vandaag nog steeds dienst als toonzaal. In 2001 dwong de verhoogde productie van stijlschouwen in Franse witsteen tot een verhuizing naar de nieuwe locatie en een modern atelier net buiten Brugge. De sierschouwen, mouluren en ornamenten worden met de grootste precisie en trouw aan het ambacht met de hand vervaardigd.

In de monumentenzorg staat Huis Standaert dan weer gekend omwille van haar restauraties van fraaie 18de- en 19de-eeuwse interieurs. Zo waren Pol Standaert en zijn team waren onder meer betrokken bij het herstel en de reconstructie van het interieur van het Grand Hotel Casselberg (Hoogstraat 6). Ondertussen restaureert Pol Standaert ook al ontwerpen die door zijn grootvader werden gerealiseerd, zoals bijvoorbeeld de balzaal in art deco op het Sint-Jansplein 5 te Brugge.

Zwartleertouwersstraat 22-26 Godshuis van de bakkers

20

Godshuis van de bakkers, de zogenaamde bakkersrente

Open op zaterdag 9 september
Van 14u00 tot 18u00
en op zondag 10 september
Van 10u00 tot 13u00
en van 14u00 tot 18u00

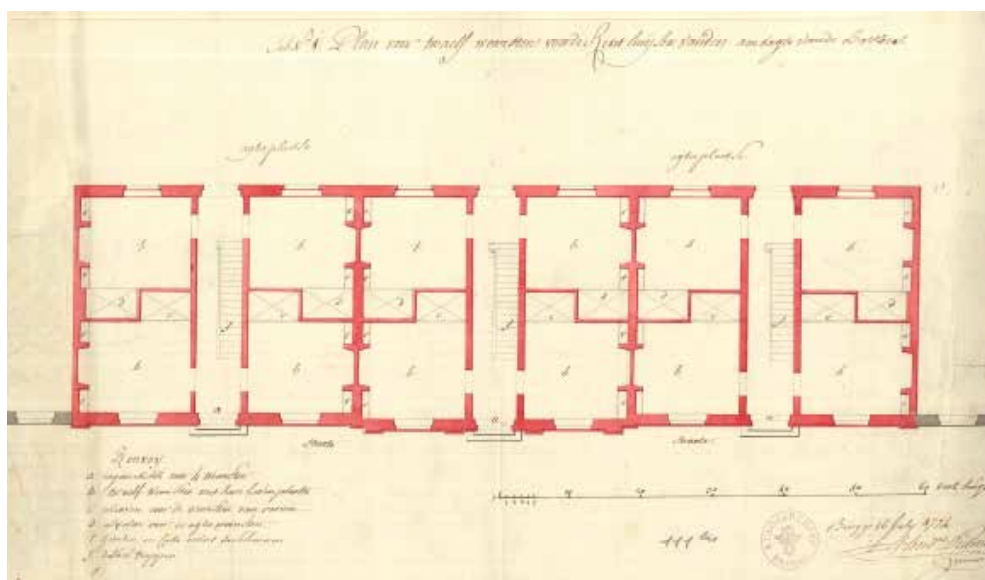
**Doorlopende toelichting bij het
bouwwerk**

Sinds 1469 had het ambacht van de bakkers een godshuizencomplex in de Zwarteleertouwersstraat. In de loop van de 18de eeuw bleken deze echter in een bouwvallige staat te bevinden. Herstellingen zouden nodeloos duur uitvallen, dus besloot men in 1774 om de bestaande huisjes te slopen en te vervangen door een nieuw complex. Via via kon men de bekende architect Hendrik Pulinx de jonge overtuigen om de nieuwe godshuisjes vorm te geven. De plattegrond en de tekening van de voorgevel worden in het Brugse Stadsarchief bewaard. Ze zijn gedateerd op 16 juli 1774.

De voorgevel van het nieuwe godshuis bestaat uit negen traveeën en twee bouwlagen volgens verkleinende hoogte onder een lang zadeldak. Tussen de vensters van elke travee ligt een verdiept paneel, maar ook verticaal wordt de traveewerking geaccentueerd door monumentale, verdiepte panelen. Elk van de drie ingangen is

voorzien van twee treden. Twee vensters flankeren telkens de ingang. De drie centrale traveeën springen licht vooruit en worden benadrukt door vier pilasters. De ingang wordt er bekroond door een entablement. Volgens het ontwerp zou dit risaliet bekroond worden met een segment-boogvenster en een door guirlandes omgeven ambachtswapen. Gezien deze afwerking evenmin voorkomt op de laat-18de-eeuwse ets van Jan Beerblok mogen we ervan uit gaan dat de bekroning nooit is uitgevoerd.

Het godshuis bestaat uit twaalf woonkamers. Telkens vier kamers geven uit op één van de drie gangen die van de straat naar de achterliggende gemeenschappelijke tuin leiden. De gang wordt verlicht door het bovenlicht van de voor- en achterdeur. Elke woonkamer meet 4,2 bij 3,5 meter, is 3,4 meter hoog en wordt verlicht door één schuifraam met kleine roedeverdelingen.

De kamers zijn uitgerust met een schouw en een kast met een spinde. De scheimuur tussen de kamer aan de straatzijde en deze aan tuinzijde wordt gevormd door twee naast elkaar gelegen alkoven; één per kamer. In elke gang leidt een steektrap naar de verdieping die oorspronkelijk niet voor bewoning was bestemd. Bij het samenvoegen van de voor- en achterkamers tot één woongelegenheden creëerde men nieuwe eenheden op de verdieping.

Het huis rechts van het godshuis, op de hoek met de Kruidenbergstraat (nr. 14), dateert uit dezelfde periode en hoorde eveneens tot het bakkersambacht. Het vormde de hoek tussen het godshuis en de nu verdwenen kapel van het ambacht. De woning heeft twee traveeën naast het godshuis en drie in de Kruidenbergstraat. De gevel vertoont dezelfde stijlkenmerken als het godshuis. De centrale rondboogingang heeft

een beeldhouwde sluitsteen en zit onder een paneel met Lodewijk XVI-motief. Oorspronkelijk was deze as-travee afgesloten door de verhoogde halfronde kroonlijst, dat het door een guirlande omgeven schild van het bakkersambacht bevatte [cfr. Jan Beerblok]. Het was de woning voor de proost van het bakkersambacht.

Bronnen:

L. DEVLIEGHER, *'Twee 18e-eeuwse godshuizen te Brugge'*, in *De 18e-eeuwse burgerlijke architectuur in de zuidelijke Nederlanden*, jg. 21, 1983, pp. 142-143.

M. DEGRAEVE, *De Brugse gevelarchitectuur als getuige van economische en politieke ontwikkelingen in de 18de eeuw*, masterproef Monumenten- en Landschapszorg, Universiteit Antwerpen, 2015-2016, pp. 144-150.

Hendrik Pulinx junior (1724-1787)

Zoon van Hendrik Pulinx de oude (1698-1781), de befaamd beeldhouwer, architect, ceramist en 'oversiender van de stads-wercken' of stadsbouwmeester. Junior werd door zijn vader opgeleid in beeldhouwkunst en architectuur. Na zijn studies aan de Brugse Academie vervolgt hij samen met Paulus De Cock zijn opleiding architectuur in Parijs. Terug in Brugge werd hij in 1751 benoemd tot directeur der Navigatie en Provinciale Werken voor de Staten van Vlaanderen (grosso modo Oost- en West-Vlaanderen), een functie die hij tot het einde van zijn leven zou uitvoeren.

Deze nieuwe dienst voor openbare werken werd speciaal opgericht voor de uitvoering en coördinatie van de grote 18de-eeuwse wegen- en waterwerken. Als leidinggevende voor het 'kwartier Brugge' was Pulinx verantwoordelijk voor de zeehavens van Oostende en Nieuwpoort, de Brugse havenkom en het kanaal Brugge-Gent tot Aalter. De tweede leidinggevende was Ignace-Balthazar Malfeson (1710-1786), directeur van het Kwartier Gent en directeur-generaal van de dienst. Ondanks het feit dat het bureau ook verantwoordelijk was voor steenwegen en openbare gebouwen, lag de klemtoon op het onderhoud en de verbetering van de waterwegen. Hendrik Pulinx junior leidde onder meer de herstelling van ingestorte sluis en bassin van Damse Poort (i.s.m. I.B. Malfeson, 1754) en de herbouw van de sluis voorbij de Dampoort waardoor grotere schepen naar Gent konden varen (1768).

Verder was hij verantwoordelijk voor het sluizencomplex te Passendale, meerdere werken aan het kanaal Brugge-Oostende (1777) en de Nieuwendammesluis op het kanaal Ieper-Nieuwpoort. Een krachtig staaltje van vroege ingenieurskunst betrof eveneens de reconstructie van het sas van Slijkens dat samen met Malfeson tot stand kwam. In 1782 (her)bouwde hij de sluis aan het begin van de Komvest in samenwerking met Ignace Drubelle.

Naast zijn waterwerken is Hendrik Pulinx junior gekend als architect van het terugspringend toegangsvolume van het Klein College van de Engelse jezuiten (Spiegelrei 15, 1768). Tussen 1771 en 1773 bouwde hij samen met Ignace-Balthazar Malfeson het Gentse correctiehuis. Dat zijn ontwerptekening voor het godshuis van de bakkers bewaard is gebleven, is uitzonderlijk (Zwarteleertouwersstraat 22-26, 1774). Verder ontwierp hij het inmiddels gesloopte hoofdvolume van de Stedelijke Leenbank (Langerei 7) en creëerde hij de preekstoel van de Sint-Salvator-kerk (1777-1778).

Zijn voorlopig laatste gekend Brugs ontwerp bestond uit een wachthuisje voor officier en drie manschappen aan begin van Brugse Coupure (1783).

Doornstraat 215 Kasteel Het Forreist

21

Kasteel Het Forreist

Open op zaterdag 9 september

Uitsluitend op reservatie

Het kasteeldomein het Forreist is één van de meest uitzonderlijke kasteeldomeinen van de Brugse rand. Het vormt een uniek ensemble in Empirestijl naar een ontwerp van Joseph Van Gierdegom en kadert volledig in de egyptomanie die Europa overspoelde na Napoleons expeditie in Egypte (1798-1801). Tegelijk is de site de versteende afspiegeling van de politieke, sociale en economische op- en neergang van baron Anselme de Peellaert.

De bouwheer

Anselme de Peellaert (Brugge, 23 november 1764 – 14 januari 1817) was een Brugse edelman die een belangrijke rol speelde tijdens de revoluties op het einde van de achttiende eeuw, als ook onder het Franse keizerrijk in het begin van de 19de eeuw.

Anselme de Peellaert begon zijn politieke loopbaan als schepen van het Brugse Vrije. Na zijn ontslag als schepen, begon hij zich voor de Franse Revolutie te interesseren. Mede onder invloed van zijn verschillende reizen naar Parijs, werd hij een hevige voorstander van de 'nieuwe ideeën'. Zodra de Franse troepen Brugge hadden bezet, in november 1792, werd hij een van de voornaamste activisten van de lokale Jakobijnse Club. Hij speelde onder meer een beslissende rol in het verwijderen en vernietigen van de stadhuisbeelden, die door de 'Club' gezien werden als verderfelijke symbolen van het ancien régime.

Een belangrijke stap in zijn politieke carrière startte in 1809. Hij werd toen commandant en later kolonel van de plaatselijke Nationale Wacht. In mei 1810, bij het bezoek van Napoleon en Marie-Louise aan Brugge, mocht hij de erewacht aanvoeren en ontving hij het kruis van officier in het Erelegioen. De Peellaert bleef niet onopgemerkt bij de keizer. Op 15 augustus 1810 werd Anselme benoemd tot kamerheer. Hiervoor diende hij met zijn gezin naar Parijs te verhuizen. Hij kreeg er op 27 september 1810 de titel '*comte d'empire*'.

Net als de meeste andere hovelingen van Napoleon, leefde Anselme de Peellaert op te grote voet aan het keizerlijke hof. Naast tekorten in Parijs, had hij in Brugge heel wat schulden gemaakt. Zijn stadswoning, de Zeventorens in de Hoogstraat, had hij omgebouwd tot een waar empirepaleis en hier hing uiteraard een stevig prijskaartje aan vast. Hij had in Sint-Andries de bouw aangevat van het kasteel Forreist, dat een model van empirearchitectuur moest worden, en waar hij hoopte ooit de keizer te ontvangen.

De vele schulden hebben uiteindelijk geleid tot een gedwongen verkoop van zijn eigendommen. Na de plotse dood van Anselme de Peellaert, weigerden zijn weduwe en kinderen de erfenis en verdwenen ze uit Brugge.

Stefanie Gilté

Geschiedenis

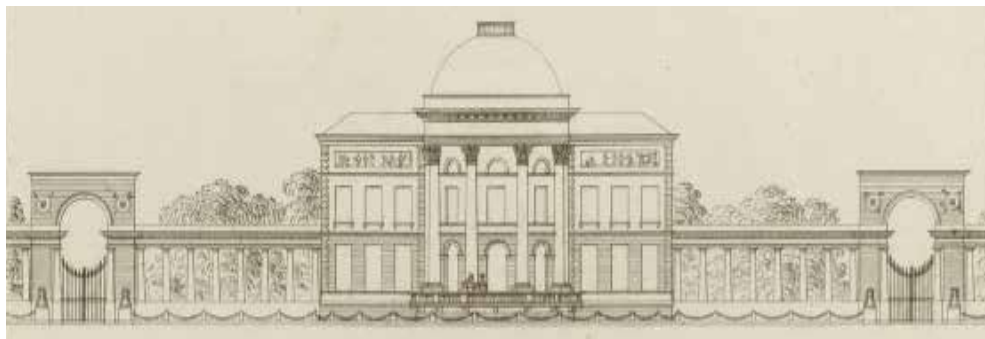
In de oudst gekende vermelding uit 1519 spreekt men over een versterkte boerderij 'Forreist'. De hoeve was toen eigendom van het nabijgelegen kartuizerinnenklooster in de Oude Sint-Annadreef. Op de kaart van Pieter Pourbus (1561-1571) staat een hoeve binnen een vierkante omwalling weergegeven. De hoeve staat dan nog via een dreef in verbinding met de Oude Gistelse Steenweg en de Diksmuidse Steenweg. Tweehonderd jaar later worden op de kabinetskaart van de Ferraris (1770-1778) drie volumes binnen een vierkante omwalling opgetekend. Ten westen is vermoedelijk een groentetuin gelegen.

De gronden en bezittingen van het nabijgelegen kartuizerinnenklooster worden in 1783 verbeurd verklaard. De hoeve en de omliggende gronden komen op dat moment in het bezit van de familie de Peellaert. Anselme de Peellaert (1764-1817), heer van Westhove en Ten Poele, tijdelijk schepen van het Brugse Vrije en notoir activist onder het Napoleontisch bewind, heeft in de periode 1792-1810 plannen om bij de bestaande hoeve een groots opgezet kasteel in Empirestijl te bouwen. Vermoedelijk starten de bouwwerken omstreeks 1808, wellicht na de integrale sloop van de oude hoeve. In de atlas van het Frans kadaster (1810) krijgen we een eerste officieel geregistreerde

weergave van de kasteelsite en de hoeve met bijhorende ommuurde groentetuin. De plattegrond van de gebouwen komt grosso modo overeen met de plannen van Joseph François Van Gierdegom zoals ze in 1827 worden weergegeven in de Atlas Goetghebuer.

In 1815 verschijnt een plattegrondweergave van het kasteel op een schetsplan met de domeinen van Sint-Anna-ter-Woestijne, het Forreist en Klein Tillegheem. Het kasteel wordt afgebeeld als een hoofdvolume met lichtjes vooruitspringend middenrisaliet en ten oosten en ten westen ervan remisegebouwen met gebogen wand. Op het schetsplan wordt ook een eerste aanzet tot vroeg-romantisch, landschappelijke parkaanleg ten zuiden van het kasteel gesuggereerd.

Afleidend uit de staat van het huidig kasteel mag men opmaken dat van de grootse plannen van de Peellaert uiteindelijk slechts 1/3 van het bedoelde kasteel is opgericht, namelijk de oostelijke vleugel die aan straatzijde drie en aan parkzijde vier travéeën telde. Na de val van Napoleon heeft Anselme de Peellaert geen geld meer om zijn project verder af te werken. Na zijn dood in 1817 blijft een leegstaand kasteel achter.

Het oorspronkelijke, megalomaan ontwerp staat weergegeven in het boek *'Choix des monuments, édifices et maisons les plus remarquables...'* uit 1827 van P.J. Goetghebuer. Het beeldt een imposant kasteelcomplex met een symmetrische aanleg af. Het centrale hoofdvolume kenmerkt zich door een rotonde onder koepeldak met belvédère. Aan weerszijden leiden colonnades achtereenvolgens naar de als triomfbogen uitgewerkte toegangen en naar de afsluitende, afgeronde volumes waarin stallingen en remises zijn voorzien. Het kasteel zelf is negen traveeën lang en heeft drie telkens kleiner wordende bouwlagen. Aan straatzijde wordt de koepel gedragen door monumentale Korinthische zuilen. De blinde derde bouwlaag wordt er afgewerkt met fraaie bas-reliëfs door Jean Calloigne. De parkgevel is strenger opgevat met een centraal en hoger risaliet. De toegangen worden er voorafgegaan door een portiek. Ook de boogvelden van de vensters op de verdieping worden in de toegangstravee voorzien van bas-reliëfs door Calloigne. Goetghebuer vindt het ontwerp voor de voorgevel alvast één van de rijkste en prachtigste van de Nederlanden.

Het verwaarloosde domein raakt tussen 1815 en 1835 in verschillende eigendommen verdeeld. Het deel met het onafgewerkte kasteel, hoesesite en enkele tuin-, park- en bosgedeelten komt in handen van de in 1822 in de adel verheven Maldegemse familie Pecsteen (de Lampreel) en wordt aanvankelijk bewoond door Charles-Honoré Pecsteen (1789-1873), sinds 1845 baron en één van de meest invloedrijke politici in Brugge en West-Vlaanderen in de eerste helft van de 19de eeuw, tevens proost van de 'Edele Confrérie van het Heilig Bloed'. Een zuidelijk deel met landerijen en een ijskelder staat op naam van de Franse baron Hector Joseph Mortier (1771-1844), algemeen ontvanger van het Leiedepartement. Op het primitief kadasterplan (1835) staat het

kasteel met een kleiner volume weergegeven. Waarschijnlijk was het een gebouw van drie tot vier traveeën en twee bouwlagen hoog. Enkel ten oosten van het kasteel wordt nog een half-rond uitgewerkt volume aangeduid, in gebruik als remisegebouw. Op het neerhof worden het boerenhuis, de schuur, de stallingen, de oranjerie en de ommuurde groentetuin weergegeven. De percelen in de omgeving van het kasteel staan omschreven als 'dennenbos tot vermaak', 'weiland', 'lusttuin', 'water als lusttuin' en 'boomgaard'. Deze omschrijvingen bevestigen een vroeg-romantische parkaanleg. Via erfenis wordt het eigendom Pecsteen de Lampreel gedeeld met Camille Jean Rotsart de Hertaing (1825-1901). Deze baron trouwde met barones Ida Pecsteen de Lampreel (1828-1897), de enige dochter van Charles-Honoré die getrouwd was. Zij zullen in 1873 de gronden ten zuiden van het kasteel verwerven van de erfgenamen Mortier en het bestaande kasteel verbouwen en de parkaanleg verruimen.

In het laatste kwart van de 19de eeuw worden door het kadaster een aantal wijzigingen opgetekend: bouwen van een bakhuisje (1885), bouw van de boswachterswoning (1894) en de volledige afbraak van de ijskelder (1897). Belangrijke wijzigingen en de aanzienlijke uitbreiding in oostelijke richting van het bestaande, eerder bescheiden, kasteel worden in 1899 in het kadaster opgenomen.

In 1907-1909 wordt het kasteel andermaal verbouwd, dit maal in Beaux-Artsstijl, en uitgebreid naar plannen van de Brugse architect Louis Charels (1875-1912). Het hoofdvolume wordt verhoogd met een mezzanino en verfraaid met balusterleuningen, frontonbekroningen en een torenachtige uitbouw ter hoogte van de rechter travee. De werken gebeuren in opdracht van de toenmalige burgemeester van Sint-Andries, baron Rotsart de Hertaing.

In 1937 komen de eigendommen in handen van de familie van Caloen - Rotsart de Hertaing.

Het kasteel wordt in 1965 met een halve verdieping verlaagd wegens de slechte bouwfysische toestand. De borstweringen, de frontons en de belvédère worden afgebroken. Het resultaat is een kasteel onder één schilddak. De werken worden uitgevoerd onder leiding van de Brugse architect Arthur Degeyter (1919-2004).

Na 1965 is de oorspronkelijke opengewerkte parkstructuur in het zuidelijke parkgedeelte buiten de grachtomwalling dicht geplant met een gevarieerd naaldhoutbestand waardoor de structuur sindsdien vervaagd is. De vroegere padenstructuur aansluitend op de vroegere ijskelderlocatie met grotto en enkele parkbomen langsheen de omranding zijn daarbij wel bewaard gebleven. Volgens de voormalige

eigenaars stonden voorheen, centraal in de gazonpartij ten zuiden van het kasteel enkele imposante ceders en werd het kasteel benoemd als '*Château Les Cèdres*'. In 1974 volgt de verdeling van het eigendom naar de familie van Caloen - de Coninck de Merckem.

De Doornstraat evolueert in de naoorlogse jaren van een landwegel naar een geasfalteerde verbindingsweg. Vanaf dezelfde periode 1960 transformeert de open landelijke en bosrijke omgeving drastisch door de opkomende woonverkavelingen.

Recent voor de bescherming (2015) heeft de toegangsdroef, door gedeeltelijke afsplitsing van het eigendom, een publiek karakter verworven. De dreef wordt nu gebruikt als zacht-recreatieve ontsluiting tussen de Gistelse steenweg en de Doornstraat.

Beschrijving

De kasteelsite Forreist bestaat nu uit een kasteel met voormalig remisegebouw, een hoeve met aanhorigheden, een toegangsreef, een driedelige parkstructuur met onder meer een grotto/ijskelder en een boswachterswoning. Ook een selectie van enkele graslanden, boomgaard- en parkbosrelicten, voorheen verbonden aan het kasteel, worden tot de site gerekend en zijn beschermd als monument bij M.B. van 18 september 2015.

Kasteel

Het sober neoclassicistisch kasteel op rechthoekig grondplan bevindt zich binnen een grosso modo vierkante omwalling. Aan de straat wordt de omwalling afgesloten met een smeedijzeren hekken aan zware bakstenen bepleisterde en beschilderde hekpijlers.

Het onderkelderde hoofdvolume telt acht traveeën en heeft twee bouwlagen onder een

leien schilddak. De bakstenen gevels zijn bepleisterd en witgeschilderd. Op de benedenverdieping zijn de gevels, net als in het oorspronkelijk ontwerp van Van Gierdegom, voorzien van doorlopende schijnvoegen. De eerste bouwlaag wordt visueel gescheiden van de verdieping door de zware kordonlijst. De risalieten worden ten slotte extra benadrukt met de hoekblokken. Rechthoekige vensters met karakteristieke T-ramen werken de gevels open. Slechts een paar vensters zijn voorzien van een entablement. De meeste vensters aan de parkzijde zijn bovendien zowel op de begane grond als de verdieping voorzien van luiken. De eenlaagse aanbouw aan de tuinzijde vormt de hoofdingang tot het kasteel. Ze bestaat uit een toegangsportiek, geflankeerd door Toscaanse zuilen, en twee rondboogvensters tussen pilasters. Sinds de restauratie heeft het kasteel tegen haar westgevel opnieuw de zorgvuldig gereconstrueerde veranda met houten schrijnwerk tussen gietijzeren pijlers.

Het kasteel bewaart een gave interieuraankleding uit de verschillende bouwperiodes. De klassieke plattegrond bestaat uit een enfilade van salons. De benaming van de verschillende ruimtes is gebaseerd op het plan van 1907. Het kasteel komt men binnen via het 'peristyle' of de toegangsportiek uit 1907-1909. Daar sluit het aan op de 'vestibule'. Deze zeshoekige ruimte dateert uit het begin van de 19de eeuw en heeft haar originele Empireschilderingen door Louis Gerbo bewaard. De centrale deur naar het achterliggend salon wordt aan weerszijden geflankeerd door schouwen. Ze zijn overhoeks geplaatst en fraai uitgewerkt met vergulde leeuwen die de marmeren schouwmantel en de vergulde spiegellijst dragen. Boven de beschilderde plint zijn de wanden in panelen onderverdeeld. De hoge panelen zijn beschilderd met allegorische voorstellingen (v.l.n.r. lucht-water en vuur-aarde). De liggende rechthoekige panelen erboven zijn meestal in trompe-l'oeil uitgevoerd en omsluiten telkens een medaillon. Tegen het plafond is een palmettenfries aangebracht. Het plafond

is zelf achthoekig omlijst en heeft een rozet met centraal een stucmotief ontleend aan de eigentijdse (militaire) tentkampementen. In oorsprong was deze ruimte verlicht door twee vensters. Bij de uitbreidingswerken van 1907-1909 heeft men de originele, beschilderde muurdam verplaatst naar de westelijke binnenmuur van de toegangsportiek. Naar de Griekse opschriften links en rechts van de originele positie stelt de schildering Demeter en de Oceaniden (?) voor.

Via de vestibule komt men in het 'grote salon', eveneens een gaaf bewaard onderdeel van het oorspronkelijk Empiregebouw. De wanden zijn beschilderd in witte marmerimitatieschilderingen, omlijst door vergelijkbare schilderijen in grijze marmer. Centraal domineert een Empireschouw in zwarte marmer met haar vergulde spiegellijst en grisailleschildering. De symmetrisch opgestelde (vleugel)deuren zijn ook voorzien van houtimitatieschilderingen. Eigen aan de periode heeft het plafond een fraai rozet in stucwerk.

De vleugeldeuren rechts in het grote salon leiden naar de eerste vestibule van het vroeg-19de-eeuws landhuis. Deze kamer is achthoekig en heeft als enige een natuurstenen bevoering. De verbindingsruimte leidt verder naar de ronde traphal met de authentieke wenteltrap in Empirestijl en een bijzonder mooie, stervormende plankenvloer. Aan de andere zijde verbindt de achzijdige ruimte ons met de nieuwe traphal, ter vervanging van de sterk verbouwde trapzaal uit 1907-1909.

Via de traphal komt men in de 'grote eetkamer'. Deze ruimte van omstreeks 1900 heeft een vrij monumentale, zwart marmeren schouw in eclectische stijl, parket met Hongaarse punt, lambriseringen en een plafond met lijstwerk.

Sinds de laatste restauratie is de ruimte opgewaardeerd met 'papier peint à la planche', traditioneel vervaardigd en via originele drukplanken beschilderd behangpapier van het Franse atelier Zuber.

Voorts aan de oostzijde van het kasteel ligt de dienstingang, de keuken en klein vierkant salon met Empiremotieven.

De salons ten westen waren in het eerste kwart van de 20ste eeuw aangeduid als 'fumoir'. Ze hebben een typische eikenhouten aankleding in neo-Vlaamse renaissancestijl. De wanden zijn bekleed met houten lambrisering en een smaakvolle veloursbehang ter vervanging van de behangsels met goudlederimitatie. Conform de zogenaamde 'Vlaamse stijl' bestaat het plafond uit moer- en kinderbalcken en spreidsel dat bijzonder rijk is versierd met zilverkleurige arabesken. In het tweede

fumoir zijn de decoratieve beschilderingen op het spreidsel goudkleurig aangebracht. Merkwaardig is hier de schoorsteenmond net onder het venster.

Zoals gewoonlijk zijn de kamers op de verdieping soberder. Centraal ligt de zogenaamde 'ronde kamer' met bewaard pleisterwerk en centraal rozet. De gebogen deuren met bewaard hang- en sluitwerk zijn goed geïntegreerd in de kamerwanden. Het eenvoudig zwart marmeren schouwtje bleef er bewaard. De overige kamers hebben plafond met lijstwerk, oorspronkelijke deuren en zijn soms van eenvoudige schouwen voorzien.

Voormalig remisegebouw

Het voormalig remisegebouw bevindt zich ten oosten van het kasteel. Het betreft een half-rond uitgewerkte bakstenen constructie van één bouwlaag en een mezzanino. Aan de kant van de tuin is de gevel bepleisterd en wit beschilderd. De horizontale belijning gebeurt vooral door de doorlopende imitatievoegen op de zijgevels en door de kroonlijst op klossen. Verticaal wordt de tuingevel geleed door Toscaanse zuilen. De mezzanino wordt geritmeerd door gekoppelde rondboogvenstertjes. De zijgevels zijn telkens voorzien van een blindnis. Aan de kasteelzijde is deze uitgewerkt als een beeldnis met een bewaard beeld en wordt het geheel omkaderd door een zuilenportiek.

Kasteelhoeve

Links van het kasteel, aan de overkant van de wal, ligt het neerhof met de eigenlijke hoeve woning met haar fraaie Egyptiserende, bepleisterde voorgevel en verder de ommuurde moestuin gemarkeerd door de Egyptische pylonen. De hoeve en haar bestanddelen worden thans gerestaureerd en werden in 2014 aan het publiek getoond naar aanleiding van Open Monumentendag.

Park

Het kasteel Forreist bezit een driedelige parkstructuur die zich uitstrekt deels rond de nabije omgeving van het kasteel en de hoeve, deels ten zuiden van de kasteelsite binnen een boscontext en deels ten noorden van de Doornstraat, aansluitend bij de boswachterswoning. Ook in enkele omgevende bospercelen worden nog sporen van een vroegere parkstructuur waargenomen. De driedelige parkstructuur bewaart kenmerken van een vroeg-romantische aanleg die echter meermaals werd aangepast en aangevuld met latere vormgeving in zogenaamde landschappelijke stijl.

Het parkgedeelte onmiddellijk ten zuiden van het kasteel en binnen de grachtomwalling lijkt een tussen 1883 en 1911 vereenvoudigde landschappelijke aanleg, bestaande uit een ovaalvormige gazonpartij met een licht geschulpt (hol) profiel. Deze open ruimte wordt volledig omgeven door een rondgaand, geharkt pad. In de gazonpartij staan enkele solitaire bomen en bomengroepen van verschillende leeftijden. In de buitenranden komen parkbosgordels voor met beuken, eiken, linden en bijzondere parkbomen met een onderbegroeiing van heesters, waaronder rododendron, venijnboom, Portugese laurierkers, aucuba en bruidsbloem. Mogelijk resteren enkele bomen met grotere stamomtrek van een vroegere aanlegperiode. Vorig jaar werd op basis van en rekening houdend met de bestaande grondvorm en monumentale beplanting de parktuin heraangelegd in de geest van de Empireperiode. Grote ovale grindpanden omranden sindsdien het ruime gazon of doorkruisen ze liervormig. Tegen het kasteel aan zijn meerdere veelkleurige borders aangeplant. Dominique Pinon, een gerenomeerd Frans tuin(restauratie)architect, had de tuin opnieuw vormgegeven.

Het parkgedeelte ten zuiden van het kasteel buiten de grachtomwalling betreft een na 1960 verwaarloosde landschappelijke aanleg uit de periode 1870-1883, maar vermoedelijk tot de periode 1808-1815 teruggaande vroege landschappelijke aanleg. Dit parkgedeelte is bereikbaar via een eenvoudige brug over de grachtomwalling ten zuiden van het kasteel en vroeger ook via een poort in een westelijke ontsluitingsweg. In dit gedeelte is een rondgaand pad bewaard dat leidt naar een vroeg-19de-eeuwse folly. Deze halfopen grotto was mogelijk ook de ijskelder en bestaat uit grote blokken natuursteen, waaronder veldsteen en opvallend veel Doornikse kalksteen, afkomstig

en gerecupeerd uit de afbraak van vermoedelijk kerkelijke gebouwen uit Brugge en/of omgeving. In die zin is de grot vergelijkbaar met deze uit het gewezen kasteeldomein van Veltem. De grot van Veltem - tevens ijskelder - is een grillig gevormde constructie met verschillende openingen en opgebouwd met veldsteen, arduin, zandsteen en baksteen afkomstig van de Sint-Donaaskerk. De restanten, onder meer van monelen en maaswerk lijken er onherkenbaar gemaakt. De constructie van Veltem is nu deels met aarde opgevuld en aan het oog onttrokken. Binnen de grot van Forreist is een deel ervan later afgezet met een zwart geschilderd spijlenhekwerk, vermoedelijk bij de reconversie van de grot tot kapel. Langsheen het rondgaand pad groeien onder meer levensbomen (Thuja). De voormalige open graslandstructuur met uitgewerkte vista op de grotto is sinds de jaren 1960 verloren gegaan door inplanting met naaldhout. Enkele daar tussen staande solitaire bomen en parkboomgroepen zijn bewaard, onder meer platanen, beuken en linden.

Het parkgedeelte ten noorden van de Doornstraat vormt een tussen 1859 en 1883 doorgevoerde landschappelijke aanleg langs-

heen de toegangsdreef vanaf de Gistelse Steenweg. De aanleg is opgevat met een centrale graasweide (thans begraasd door schapen) waarin langs de randen enkele solitaire parkbomen zijn ingeplant waaronder een meerstammige gewone plataan, enkele gewone en bruine beuken, een haagbeuk, enkele zomereiken en zomerlindes en een imposante treurbeuk. In het aansluitende parkbosgedeelte groeien enkele bijzondere bosbomen, waaronder een imposante groep dicht opeengestane beuken. In dit parkgedeelte is een sterk gemodelleerd kunstmatig reliëf aanwezig, wellicht in verband te brengen met een vroege landschappelijke aanleg.

Bronnen:

S. GILTÉ, K. HIMPE, *Kasteeldomein Forreist*, digitaal beschermingsdossier, 2015
[Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Kasteeldomein Forreist [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/74847>].

C. DESCHAUMES, "Hoeve bij kasteel 'het Forreist'", in *Open Monumentendag, Erfgoed vroeger, nu en in de toekomst*, Brugge, 2014, pp. 152-160.

Louis Gerbo (1761 –1818)

Was de zoon van Martinus, visverkoper, en Joanna d'Hoest. Het kroostrijke gezin woonde in de Cordouaniersstraat (A1/35). Niet geheel onbelangrijk, want een paar huizen verder woonde de familie van Jean-Robert Calloigne (Cordoeaniersstraat nr. 13). Louis Gerbo volgde les aan de Brugse Academie waar hij in 1790 de eerste prijs voor compositie won.

Later gaf hij zelf les aan diezelfde Academie. Voor zijn dertigste was hij getrouwd met Jeanne De Schepper. Volgens de bevolkingsregisters van 1790-1791 woonden ze immers in de Heilige-Geeststraat (C3/21; het huidige Bisschoppelijk Paleis?), samen met Marie Desmidt, hun bediende, en Ph. Demarais, arbeider en bewaker. Twee jaar later stonden ze ingeschreven in de Noordzandstraat (D2/30 of 38). In 1795 wordt hun enige dochter, Louise, geboren.

Na het overlijden van zijn echtgenote, in 1812, woonde hij blijkbaar enige tijd samen met zijn dochter bij de familie Calloigne in de Cordoeaniersstraat. Hij overleed zelf zes jaar later, op vijftigjarige leeftijd, in de Philipstockstraat 32.

Op artistiek vlak stond hij bekend als een schilder van portretten (o.a. van Napoleon en Joséphine) en historische en religieuze taferelen, waaronder de bewaard gebleven 'Vlucht naar Egypte' in de Gentse Sint-Jakobskerk. Volgens de 'Biographie Nationale' verzorgde hij tevens decorschilderingen in Parijs.

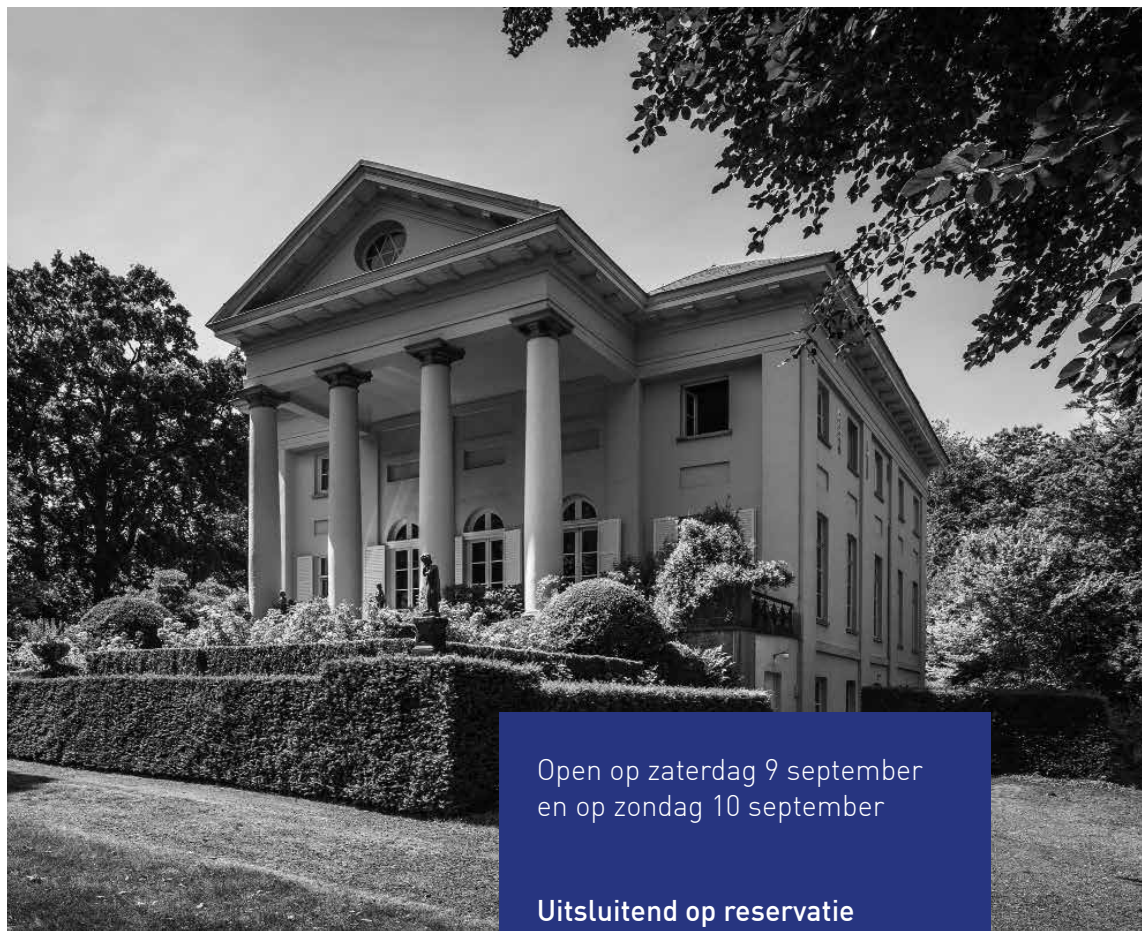

Heidelbregstraat 78 Kasteel Leyselebeke

22

Kasteel Leyselebeke

Open op zaterdag 9 september
en op zondag 10 september

Uitsluitend op reservatie

Geschiedenis

Het kasteeldomein is gelegen langs de Heidelbergstraat. Deze verbindingsweg kwam pas in het laatste kwart van de 18de eeuw tot stand tussen de twee hoofdassen, de Torhoutse Steenweg in Loppem en de steenweg naar Kortrijk aan Steenbrugge. De Torhoutse Steenweg was in 1746-1749 op initiatief van keurvorst Karel-Theodoor van Beieren aangelegd. Hij investeerde zelf dermate in het project dat hij er vervolgens tol mocht heffen. 'Heidelberg' verwijst dan weer naar het gelijknamige gehucht en octrooikantoor te Loppem dat op haar beurt haar naam te danken heeft aan de Duitse universiteitsstad waar de keurvorst meerdere bezittingen had. Tot de jaren 1920 werd de Heidelbergstraat eenvoudigweg Loppemstraat genoemd. Het domein Leyselebeke ontleent zijn naam dan weer aan de gelijknamige beek die ten noordwesten het landgoed begrenst.

Het ontstaan van de kasteelsite ligt bij Charles Donny (1765-1838), een Brugs advocaat, lid van de Jacobijnse club, stadspensionaris onder de Oostenrijkers, tussen 1799 en 1809 lid van de *'conseil d'arrondissement'* en fel criticaster van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Stammend uit een voornamelijk familie - zijn vader was notaris -, had Charles Donny in het begin van de Franse overheersing tal van nationale goederen aan meer dan schappelijke prijzen weten te verwerven om er nadien de rijke vruchten van te dragen. Ook de gronden van het latere kasteeldomein had hij op 23 juli 1797 gekocht als domaniaal goed van het Frans bestuur.

Naar verluidt zou hij hier zes jaar later zijn landhuis bouwen. Het verrees naast een bestaande hoeve die samen met een ronde vijver al staat getekend op de laat-18de-eeuwse

Ferrariskaart (de hoeve woning bestaat nog, Ten Walle nr. 9; de overige boerderijgebouwen verdwenen in 1963 bij de aanleg van de gelijknamige verkaveling).

Het 'chateau' wordt voor het eerst in de atlas van het Frans kadaster (1809) vermeld als zijnde eigendom van Charles Donny, net als de omliggende bossen, weides en landerijen. Rond die tijd was het rijk van Donny al aardig in verval. Het voormalige minderbroedersklooster - op de plaats van het huidige Koningin Astridpark - dat sinds 1796 zijn eigendom was, werd in 1809 in beslag genomen en openbaar verkocht.

Twee jaar later volgde het kasteeldomein dat gedwongen onteigend werd en op 29 november 1811 verkocht werd aan de bekende Brugse architect en aannemer Hubert Dumortier (1748-1821) en zijn vrouw Joanna Adenewer (1758-1821). De vraag mag gesteld worden of het neoclassicistisch karakter van het kasteel niet aan Hubert Dumortier mag toegeschreven worden? Verbonden aan de Academie was de architect op de hoogte van heersende architectuurstijlen. Ook had hij met de opvolging en voltooiing van de kerk van de Ter Duinenabdij en de bouw van de nieuwe westelijke eenheidsbebouwing op de Markt niet enkel zijn strepen verdiend maar evenzeer een zekere welvaart vergaard.

Directe contacten met de Academie zijn althans uitzonderlijk, zeker als men weet dat vader Donny in de Sauterstraat, juist naast de Academie woonde. In het verleden werd ook Calloigne als mogelijke architect van het bouwwerk gesuggereerd, maar men moet er rekening mee houden dat hij in eerste plaats beeldhouwer was en vooral dat hij tot 1811 in het buitenland vertoefde.

Hubert Dumortier

Hubertus Judocus Pieter Dumortier werd in 1748 geboren te Brugge geboren als zoon van Norbertus, meester-timmerman, en Maria Anna Demeulenaere. Na een opleiding bij zijn vader volgde hij vermoedelijk ook les aan de Brugse Academie. In de jaren 1770 verhuisde hij naar Brussel om in de leer te gaan bij de fameuze Laurent Louis Dewez (1731-1812), hofarchitect van Karel van Lorreinen en opvolger van de eerste hofarchitect, de Bruggeling Jean Faulte (1726-1766). Vermoedelijk was hij betrokken bij de bouw van het landhuis van Karel van Lorreinen in Tervuren (1778-1779). Aan het Hof ontmoette hij in elk geval zijn toekomstige vrouw, Jeanne of Joanna Adenewer, *dochter van de directeur der hoven van het Koninklijk huys tot Tervueren* of de hofhoofdtuinier. Waarschijnlijk volgde hij eveneens het ontwerp en de bouw van de Sint-Salvatorkerk die door Dewez in Roeselare werd gebouwd tussen 1769 en 1773. Eind jaren 1770 of begin 1780 keerde Hubert Dumortier terug naar zijn geboortestad. Hij trouwde er op 15 augustus 1782 met zijn Brabantse vrouw in de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Het kersverse echtpaar woonde sindsdien bij de ouders van Hubert, namelijk in de Ganzestraat B8/23.

In die periode werd hij betrokken bij de bouw van de nieuwe kerk van de Ten Duinenabdij die naar een ontwerp van Emanuel van Speybroeck tussen 1775 en 1788 langs de Potterierei verrees. Na het plotse overlijden van van Speybroeck in 1787 zette men de bouw voort en werd het project voltooid onder leiding van Hubert Dumortier. Architect Dumortier was ook verantwoordelijk voor het ontwerp en uitwerking van het meubilair van de abdijkerk. Ongeveer tegelijkertijd richtte Hubert Dumortier samen met plafonneur Joannes van Sassenbroeck, steenhouwer Pieter Brulois en metselaar Angelus Lingelet een maatschappij op die de laatste restanten van de Waterhalle zou slopen en vervangen door een twintigtal huizen achter een neoclassicistische eenheidsbebouwing. De gevelbehandeling lijkt nog schatplichtig aan de architectuur van zijn leermeester, Laurent-Benoît Dewez. Misschien liet Dumortier bij het ontwerp voor meerdere woningen achter één monumentale gevel zich inspireren door de Brusselse pleinvanden van architect Fisco die hij destijds aan het huidige Maartelaarsplein zag oprichten (1774-1775)? Hubert Dumortier was ook eigenaar van een deel van het nieuwe complex op de Brugse Markt. Zo werd het 'hôtel d'angleterre' jarenlang verpacht, onder andere aan zijn schoonzoon Doudan, en mocht het bijvoorbeeld tijdelijk koning Lodewijk XVIII onderdak bieden. De monumentale oostelijke wand van de Brugse Markt was dan ook een fraai en uniek voorbeeld van Frans geïnspireerde classicistische stijl dat helaas, na de brand van 1788, uit het straatbeeld verdween.

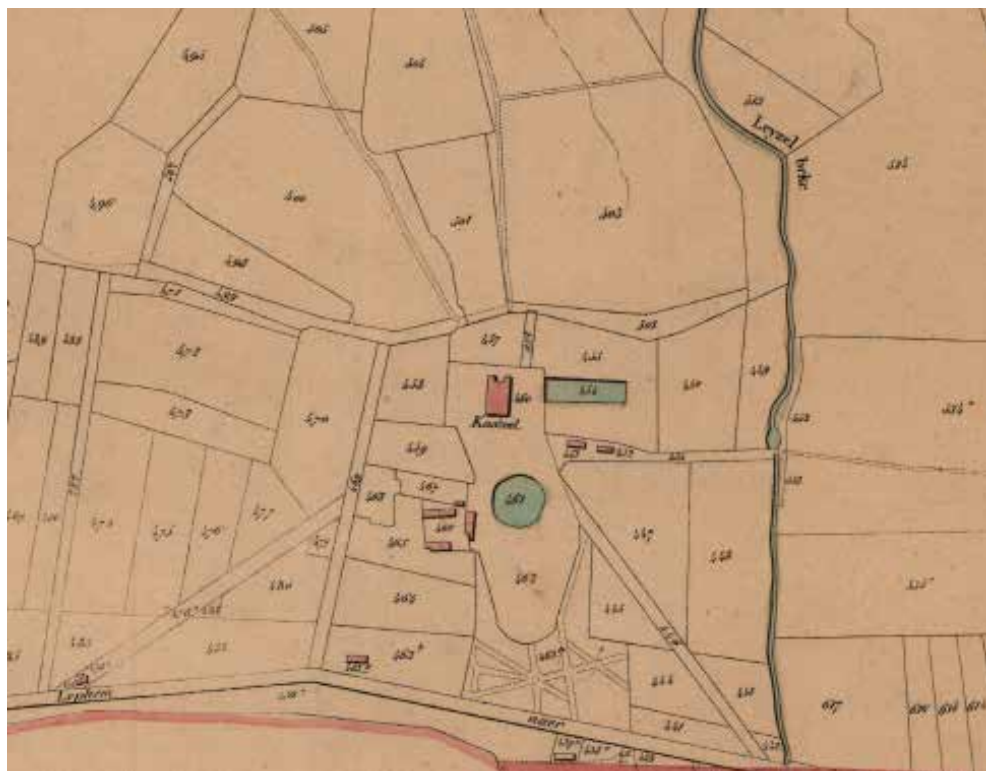
In de volgende jaren bekleedde Hubert Dumortier belangrijke functies in het ambachtsbestuur van de timmerlieden. Zo was hij in 1789, 1791 en 1792 vinder en in 1793 en 1795 deken van het bestuur. Tot nu toe zijn amper twee ontwerpen van de architect bekend. Mogelijk heeft Hubert Dumortier kort na 1800 Kasteel Leyselebeke ontworpen, maar harde bewijzen ontbreken. Wel zeker is dat Hubert Dumortier als architect-aannemer een waar vastgoedvermogen wist op te bouwen. Ook sociaal ging het hem voor de wind. Zijn beide dochters huwden vooraanstaande Bruggelingen. Caroline Dumortier huwde de bekende drukker Daniel Joseph Bogaert. Anna Catharina Dumortier trouwde dan weer met Charles Antoine Doudan (Buires-sous-Corbie, 1773 – Brugge, 1857), *'chef de Bureau de l'administration centrale du département de la Lijs'*, later schepen van de Stad en logelid van 'La Réunion des Amis du nord'. Charles Doudan woonde trouwens een hele tijd bij de schoonouders in de Ganzestraat. Nadat beide dochters uit het huis waren vertrokken bood de familie Dumortier een zekere Jacques Donny - de vrijmetselaar en broer van Charles Donny (?), bouwheer van kasteel Leyselebeke - onderdak. Het echtpaar Dumortier-Adenewer bleven tot aan hun dood in 1821 het huis in Ganzenstraat bewonen. Het werd door hun erfgenamen verkocht. De aangekondigde verkoop van de inboedel laat een zeker bourgeoismilieu veronderstellen:

Dynsdag den 6 Mey 1823 [...] zal er publiekelyk verkogt worden [...] ten sterfhuyze van d'heer Hubert Dumortier, op de Coupure, by de Marechaussée, alle soorten van acajou-meublelen en huys-raed, bestaende in schoone groote spiegels, schoone moderne geëncadreerde printen, bekleede en andere stoelen, canapéen, fauteuillen en bergères, bekleed met veloers, ronde-, vierkante-, speel- en andere tafels, kassen, kommoden, bas-buffets, secre-tairen, bedde-bakken, porceleyn, glas, gleyers, koper-, tin- en yzer-werk, enz.; timmer-halam, marmer, yzer, enz.

De gedwongen verkoop van het kasteel werd tot drie keer toe aangekondigd in de Gazette van Brugge [22/6/1810, 31/10/1810 en 21/11/1810] en als volgt beschreven: 'Château et Ferme à Moutons, à vendre par Expropriation forcée. [...] Ledit Château est nouvellement bâti, et la façade est ornée de six grandes colonnes avec escalier en pierres, ayant dix-huit marches de la longueur du bâtiment, qui a la forme carrée et d'une étendue de vingt mètres ou environ sur tous les côtés, le toit est couvert en ardoises. Les caves sont pratiquées dans le souterrain, le soubassement élevé de trois mètres ou environ, contient les cuisines avec boulangerie, état domestique, vestibule, parloir et salles de bains, le tout vouté en biques. Le rez-de-chaussée également construit en voutes et élevé de quatre mètres, neuf-cent millimètres ou environ contient

salon, grande chambre à coucher et quelques autres pièces parmi lesquelles deux rondes, au second se trouvent différentes autres chambres, Presque toutes à cheminées.'

De vroegste kadasterkaart (ca. 1830) verduidelijkt de ligging, de onderdelen en de compositie van het landgoed. Vanaf de weg naar Loppem vertrekken diagonaalsgewijs twee dreven naar het landhuis. Voor het kasteel ligt een ronde plas en er rechts van een rechthoekige vijver. Tussen beide waterpartijen liggen ten westen de koetshuizen en bijhorende hovenierswoning met er achter een ruime, deels ommuurde moestuin. Links van de ronde vijver ligt de kasteelhoeve (huidige Ten Walle 9) en tegen de hoofdweg aan ligt een geometrisch patroon van (wandel)paden.

Het echtpaar Dumortier-Adenewer kon slechts tien jaar van het buitengoed genieten. Beiden stierven immers in 1821. Het domein bleef in de familie, ook na de verdeling (1824) onder de kinderen waarbij het landgoed aan Anna Doudan-Dumortier nagelaten werd. Op 1 oktober 1838 verkocht zij het landgoed aan haar zoon, notaris Charles Antoine jr. Doudan (1800-1848). Ruim twintig jaar na het overlijden van Charles jr. Doudan, in 1868, verkochten de weduwe Thérèse Van Caester en kinderen het domein aan respectievelijk advocaat Charles Meynne, de familie Vanderhofstadt-van Hecke, de familie Beeckman en Jules Vroome en familie. Elk van de partijen kreeg één vierde van het *kasteelgoed met dependitien, remisen, stallingen en hoveniershuis, allen tegenwoordig ten dienste van het krankzinnighuis met 6.48.89 ha onder grond van gebouwen, hoveniershof,*

blomenhof, kwekerijen, dreef, gras-, zaai- en boslanden, allen gelegen binnen de gemeente (...). De kopers verklaren het goed wel te kennen, als dezelfde sedert lang gebruikende.

De vier partijen vormden immers samen een vennootschap, in opvolging van het initiatief van Karel van Compernelle die het kasteel tussen 1845 en 1868 huurde en inrichtte als bijhuis van zijn Sint-Dominicusgesticht. Deze private tegenhanger van het Sint-Juliaansgesticht zorgde voor de opvang en begeleiding van krankzinnigen. Op het kasteel werden naar verluidt de zwakzinnigen van de rijkere burgerij en adel opgevangen. Een eigentijdse afbeelding (1848) van dit '*Maison de Santé pour Aliénés*' is te vinden in de rijke verzameling van J.A. Rau.

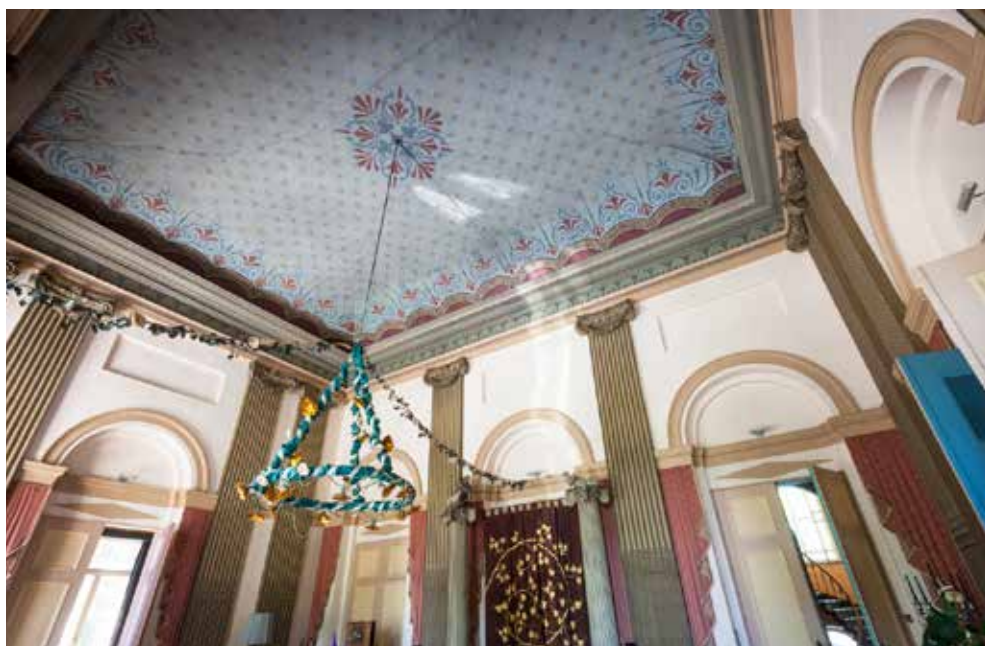

In 1878 werd het 'chateau' verkocht aan Henri de la Kethulle de Ryhove en Victorine Coppieters. Henri de la Kethulle was onder meer provincieraadslid, voorzitter van de kerkfabriek van Sint-Michiels en voorzitter van het Sint-Vincentiusgenootschap. De familie de la Kethulle de Ryhove-Coppieters bewoonde het kasteel met hun kroostrijk gezin. Vermoedelijk hebben zij de monumentale, gevelbrede toegangstrap herleid tot de huidige proporties. Binnenin lieten zij hun sporen na door vele kamers aan te passen aan de eigentijdse stijl (zware gestucte plafonds met beschildering, nieuwe schoorsteenmantels, etc.) en, zeer duidelijk, door de inbreng van een 'Vlaamse' schoorsteen, getooid met hun blazoen en wapenspreuk.

De familie de la Kethulle verkochten in 1936 het landgoed op hun beurt aan de zusters van Onze Lieve Vrouw van Afrika, of de witte zusters. Men liet architect Firmin Koentgens het kasteel aanpassen en verbouwen tot het postulaat 'Wellecome'. Kunstschilder Leo Paret

werd aangetrokken voor de binnendecoratie. In het kasteelpark, dichterbij de Heidelbergstraat, bouwde men het nieuwe rustoord 'Sint-Godelieve' dat een jaar later haar deuren kon openen voor bejaarde zusters. Na een renovatie van de kasteelgevels kwam het kasteel in 1996 opnieuw in privé-handen terecht. De nieuwe eigenaar wachtte de zware taak de aanpassingen van de zusters in het kasteel ongedaan te maken en slaagde er in het kasteel zijn vroegere allure terug te geven.

Ook de eeuwenoude, landschappelijk aangelegde tuin werd aangepakt. De circulaire vijver heeft men verdiept en uitgebreid en rond het kasteel zijn parterres aangelegd naar ontwerp van Piet Blanckaert. Henry Claeys zorgde anderzijds voor de heraanleg van de boomgaard en de natuurlijke verlanding van de formele vijver tot een natuurlijke biotoop met knuppelpad. Ook de koetshuizen en hovenierswoning zijn door de huidige eigenaar gerenoveerd.

Het kasteel

Het neoclassicistische kasteel heeft een U-vormige plattegrond van 20 bij 20 meter. De hoeken van het kasteel zijn georiënteerd op de vier windstreken. De voorgevel wordt benadrukt door een monumentale, centrale portiek van vier Toscaanse zuilen onder een fronton en had vroeger een even brede toegangstrap. De hoofdgevel lijkt hierdoor geïnspireerd op de villa's van de Italiaanse renaissancearchitect, Andrea Palladio, wiens architectuur vanaf de 18de eeuw herontdekt werd en aan belang won in Nederland, Noord-Duitsland en de Angelsaksische wereld

Het landhuis beschikt over een hoog souterrain, een verhoogde begane grond of piano nobile en een mezzanino of halve verdieping net onder het dak. De bedaking bestaat uit drie langwerpige, zadeldaken naast elkaar, ooit met leien, nu in zink. De bepleisterde gevel wordt geleed door vlakke pilasters die de symmetrische ruimte-indeling van het landhuis weerspiegelen. De voornaamste kamers zijn er rond de enorme hal gesitueerd. Links en rechts van deze vestibule ligt een enfilade van twee rechthoekige salons, onderling verbonden door een rotonde of ronde kamer. Achter de grote entree ligt de grote slaapkamer met alkoof en de empire-wenteltrap tussen kelder en eerste verdieping. De meest imponerende ruimte is ongetwijfeld de hal die anderhalve verdieping of exact acht meter hoog is en geritmeerd wordt door gekoppelde Ionische pilasters en karakteristieke deuren telkens onder een gepleisterde rondboog en een blinde, rechthoekige venster nis. Net als de meeste kamers op de voornaamste verdieping is het plafond hier koepelvormig met hoge kooflijsten uitgevoerd. De sjabloonschildering wekt de indruk onder een tentzeil te staan. Ondanks de relatief jonge uitvoering verwijst de beschilderingswijze naar een praktijk die vanaf het Directoire in de mode kwam. De rechthoekige salons hebben hun oorspronkelijk cachet door moderniseringswerken uit de jaren 1860 grotendeels verloren. De ronde tussenkamers hebben natuursteenimitatieschilderingen en worden geleed door een afwisseling van rechthoekige deuren en rondboogvormige nissen telkens met beschilderde supraporta's met mascarons en griffioenen.

Het bakstenen koetshuis heeft eveneens een neoclassicistisch uitzicht. De symmetrische begane grond wordt er geleed door pilasters en al dan niet blinde poorten onder de typerende rondbogen. De halve verdieping is als mezzanino uitgewerkt.

Het 19de-eeuws park met vijver en eeuwenoude bomen biedt afwisselend zichten en perspectieven op open grasvelden, waterpartijen en bosquets.

Het kasteeldomein Leyselebeke is beschermd als monument en dorpsgezicht bij K.B. van 10 november 1982.

Christophe Deschaumes

Bronnen:

A. SCHOUTEET, *De straatnamen van Brugge*, 1977.

A. VAN DEN ABEELE, 'Charles Donny en zijn familie', in *Biekorf*, 2009, pp. 81-88.

A. VAN DEN ABEELE, 'Bogaert, drukkers in Brugge', in *Biekorf*, 1985, pp. 47-74.

D.R.E. VAN DE VIJVER, 'Hendrik Pulinx jr., Emmanuel van Speybrouck en Paulus de Cock: drie Brugse architecten en hun professionele bibliotheek', in *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis*, Brugge, 2000, pp. 67-105.

J. VAN WALLEGHEM, *Merckenwaardigste voorvallen en daegelijcksche gevallen, 1787-1789*.

SAB, Sint-Michiels, fonds Franchoo.

Gazette van Brugge, 1790-1830 (op trefwoorden via www.erfgoedbrugge.be)

Informatie voor Open Monumentendag

Het programma van Open Monumentendag Brugge 2017 wordt vanaf midden augustus verspreid op de geijkte plaatsen in de stad (openbare bibliotheken, Tolhuis, Stadsarchief, In&Uit ('t Zand), Cultuurcentrum, Huis van de Bruggeling, ...)

Het programma is eveneens vanaf midden augustus raadpleegbaar op www.bruggeomd.be en www.openmonumenten.be.

Inschrijven voor bepaalde monumenten en/of activiteiten **op reservatie** kan enkel op www.bruggeomd.be of in tweede instantie via telefoon 050 47 23 24 (tijdens de kantooruren).

Opgelet, de inschrijvingsperiode start pas op 28 augustus om 10.00u en eindigt op 7 september om 16.00u.

Informatie tijdens Open Monumentendag

In&Uit (Concertgebouw)

't Zand 34

T 050 44 47 06 (enkel tijdens onderstaande uren!)

Op zaterdag van 10.00u tot 17.00u

Op zondag van 10.00u tot 14.00u

INFORMATIE EN ACTIVITEITEN

Tentoon stellingen

Collectiepresentatie 'De bloeiperiode van de Brugse academie'

In 2017 viert de Brugse academie haar 300-jarig bestaan. Naar aanleiding van dit jubileum heeft het Groeningemuseum een kleine collectiepresentatie uitgewerkt rond de belangrijkste Brugse kunstenaars uit de tweede helft van de 18de en de eerste helft van de 19de eeuw.

In die periode beleeft de schilderkunst in Brugge een nieuw hoogtepunt. De Brugse academie, toen één van de beste van het land, speelt hierin een voortrekkersrol. Ze leidt verschillende kunstenaars op die hun opleiding in het buitenland vervolledigen en vervolgens een internationale loopbaan uitbouwen. Jean-François Legillon en Joseph-Benoît Suvée schoppen het zelfs tot lid van de 'Académie royale' in Parijs.

De presentatie in het Groeningemuseum groepeerd werk van kunstenaars als Matthias de Visch, Jan Anton Garemijn, Jean-François Legillon, Gerard de San, Jean-Bernard Duvivier, Albert Gregorius, Joseph-Denis Odevaere of François-Joseph Kinsoen

Periode: van 9 september 2017 tot en met 28 januari 2018

Locatie: Groeningemuseum, Dijver 12

Gruuthuse in galant gezelschap. Leefcultuur in 18de-eeuws Brugge.

De tuin van het Gruuthusepaleis omvatte vroeger ook het huidige Arentshof. In het midden van de 17de eeuw wordt de site echter gesplitst en krijgt het Gruuthusepaleis nieuwe burens. Opeenvolgende eigenaars bouwen in 'de hof' aan een riante woning. Van die 18de-eeuwse bewoners is geweten dat ze er een luxueuze levensstijl op nahielden. De tentoonstelling weerspiegelt deze wereld van leven en genieten. Een vleugje muziek, exquise kant aan de mouwen, een snuifje uit een exotisch ogende tabaksdoos, een verzameling koralen en schelpen, zilver, tin en parelmoer: welkom in de weelderige wereld van de Brugse elite!

Zowel het Arentshuis als het Gruuthusepaleis waren ooit woonhuizen van welgestelde Bruggelingen. Vandaag zijn ze ingericht als museum en tonen ze een deel van de rijke collectie van de stad. Met de tentoonstelling 'Wonen en tonen' is de Gruuthusecollectie voor even te gast bij de burens van het Arentshuis; het is de ideale hernieuwde kennismaking met de collectie en de verhalen die er rond hangen als voorbereiding op de grote heropening van het Gruuthusemuseum.

Periode: van 2 september 2017 tot 22 april 2018

Locatie: Arentshuis, Dijver 16

Thema wandelingen

Uitsluitend op reservatie

1. Rondleiding: 300 jaar Academie, de museumtour

Aan de hand van twee tentoonstellingen dompelen we jou onder in de 18de en 19de eeuw, de gouden eeuw van de Academie. De exquise wooncultuur wordt aan de hand van de tentoonstelling in het fraaie Arentshuis uit de doeken gedaan. In het Groeningemuseum ontdekken we enkele topstukken uit dezelfde periode, werken van onder meer Matthias De Visch, Garemiijn, Odevaere en andere Brugse kunstenaars die dankzij de Academie niet zelden een internationale faam te beurt vielen.

2. In de geest van Boyaval of Brugge op de schop voor de vooruitgang

Vanaf 1840 staat het Brugse, middeleeuwse stratenpatroon sterk onder druk. De politiek droomt er van een moderne stad, zo'n beetje met Parijs als voorbeeld. Dus weg met die kronkelende straatjes en de kneuterige gevels, de vooruitgang roept! Of juist niet?

Deze tocht neemt je mee naar het Brugge uit het begin van 19de eeuw. Een eeuw die start onder een Frans gesternte en moet leiden tot een neoclassicistisch uitzicht. Een groot deel van de 19de eeuw pleistert men het stadsbeeld immers uniform wit. Maar vanaf de jaren 1860 moeten daarvoor nu ook hele straten wijken! In het hele verhaal spelen burgemeester Boyaval en zijn stadsarchitect, Jean-Brunon Rudd, de belangrijkste rollen.

3. De Emmanuel Van Speybrouck-wandeling

Deze vrij grote wandeling brengt u via enkele knappe realisaties van de 18de-eeuwse meester-timmerman Emmanuel Van Speybrouck en zijn collega's in contact met de leef- en wooncultuur van het Brugge van de tweede helft van de 18de eeuw.

4. Van Vrije Academie tot Stedelijke Academie

Deze wandeling start aan de Poortersloge waar de Academie vanaf 1720 was ondergebracht. Gedurende bijna twee uur nemen we jou op sleeptouw naar de huidige Stedelijke Academie in de Katelijnestraat. Onderweg valt er heel wat te vertellen. In bijna elke straat zit wel een verwijzing naar het werk of de woning van een leraar of leerling van deze roemrijke Academie. Daar zitten gekende namen bij, zoals Suvée, Gareminj of Calloigne, maar wie heeft al gehoord van bijvoorbeeld Gerbo? We mogen immers best chauvinistisch zijn, wat onze academie betreft, of zoals een leerkacht van de Academie het onlangs verwoordde: 'De professoren en leerlingen van de Academie bouwden van Oostende tot Cairo, plaatsten beelden in Brussel en Parijs, schilderden in Amsterdam, tekenden in Versailles en bleken allesbehalve provinciaals, maar van wereldniveau. De entourage van de Academie bouwde en bedacht later ook het beeld van de stad Brugge zoals we die nu kennen en hielpen mee aan een 'city marketing' avant-la-lettre.'

5. De Academie op de Centrale Begraafplaats

De centrale begraafplaats werd pas effectief vanaf de Franse tijd in gebruik genomen. De invloed van de Academie uitte zich al in de strenge, rechtlijnige aanleg van de begraafplaats. We vinden de invloed ook terug in de uitwerking van de grafmonumenten die zo lijken weggeplukt uit de architectuurboeken uit die tijd. Op de dodenakker liggen ten slotte ook vele illustere en minder bekende aanhangers van de Academie, denken we maar aan de kunstschilders Ducq en Kinsoen of stadsarchitect Rudd.

omd junior project

Classique c'est chique! **OMD junior – crea activiteit voor 6 tot 12-jarigen**

250 jaar geleden was het neoclassicisme dé mode voor gebouwen. Iedereen die het kon betalen, brak zijn trapgevel af en schilderde zijn gevel wit. Zo zag de Markt er helemaal anders uit dan we die nu kennen.

Hoe die Markt er toen uitzag, maar ook hoe de mensen er leefden, ontdek je tijdens deze OMD junior. We starten met een onderzoek in het Arentshuis en trekken dan naar de Academie om levensgrootte foto's te bewerken met potlood, inkt, verf en druktechnieken.

Zo staan we eventjes tussen de gevels van toen. Al geven we ze een hedendaagse twist natuurlijk!

Papa' en mama's, vergeet jullie fotocamera's niet. Na afloop van de activiteit zullen jullie artiesten maar al te graag voor hun kunstwerk poseren.

Praktisch:

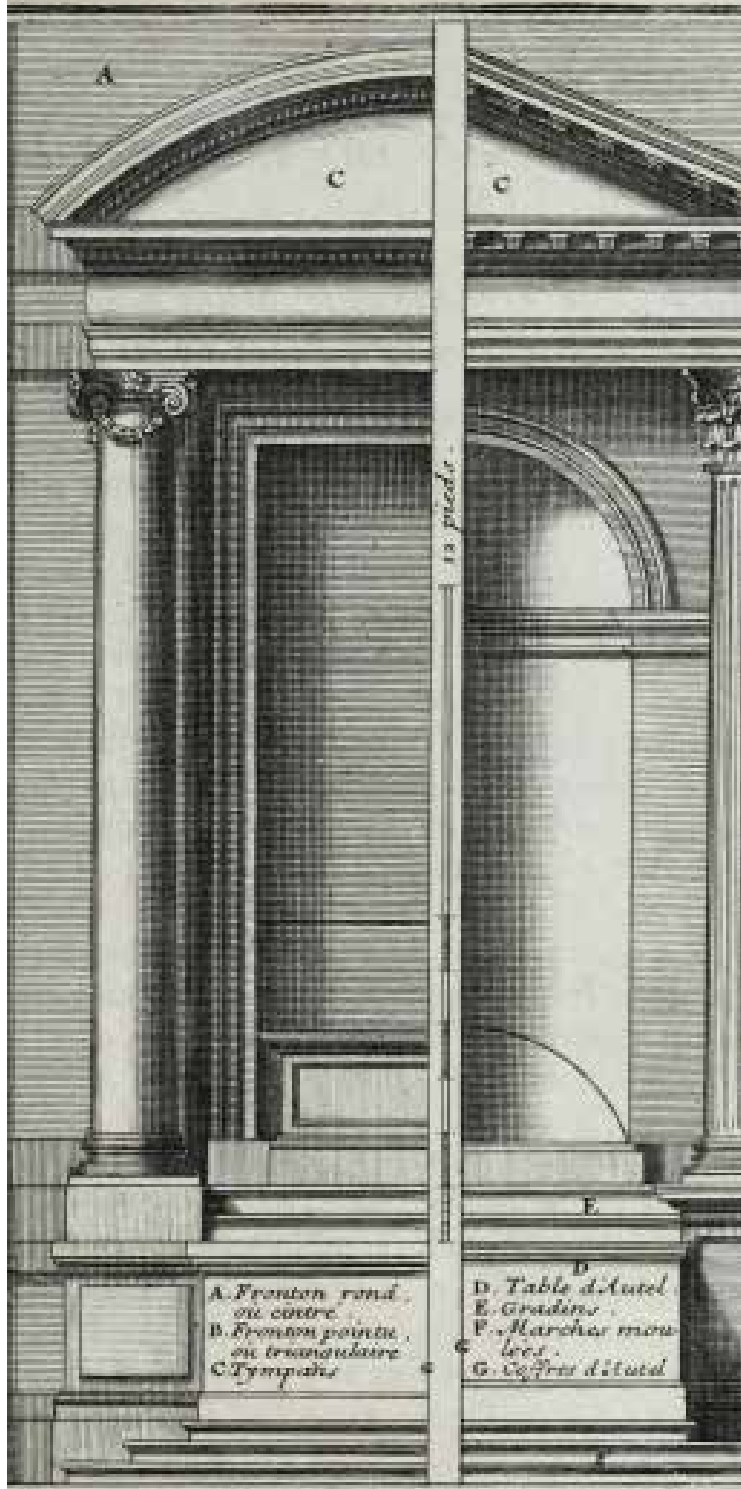
Voor kinderen tussen 6 en 12 jaar

Zondag 10 september van 9.00u tot 12.00u en van 14.00u tot 17.00u

Start aan het Arentshuis (Dijver 16) en ophalen aan de Academie (adres wordt nog meegedeeld)

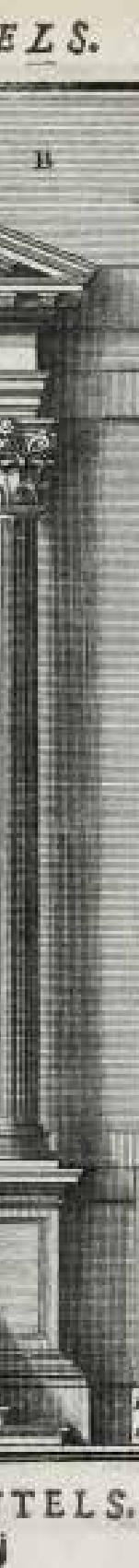
reserveren via www.bruggeomd.be (vanaf 28 augustus om 10.00u tot 9 september om 19.00u)

Dit is een samenwerking tussen de Dienst Monumentenzorg, Musea Brugge, Brugge Plus en Academie Brugge DKO.

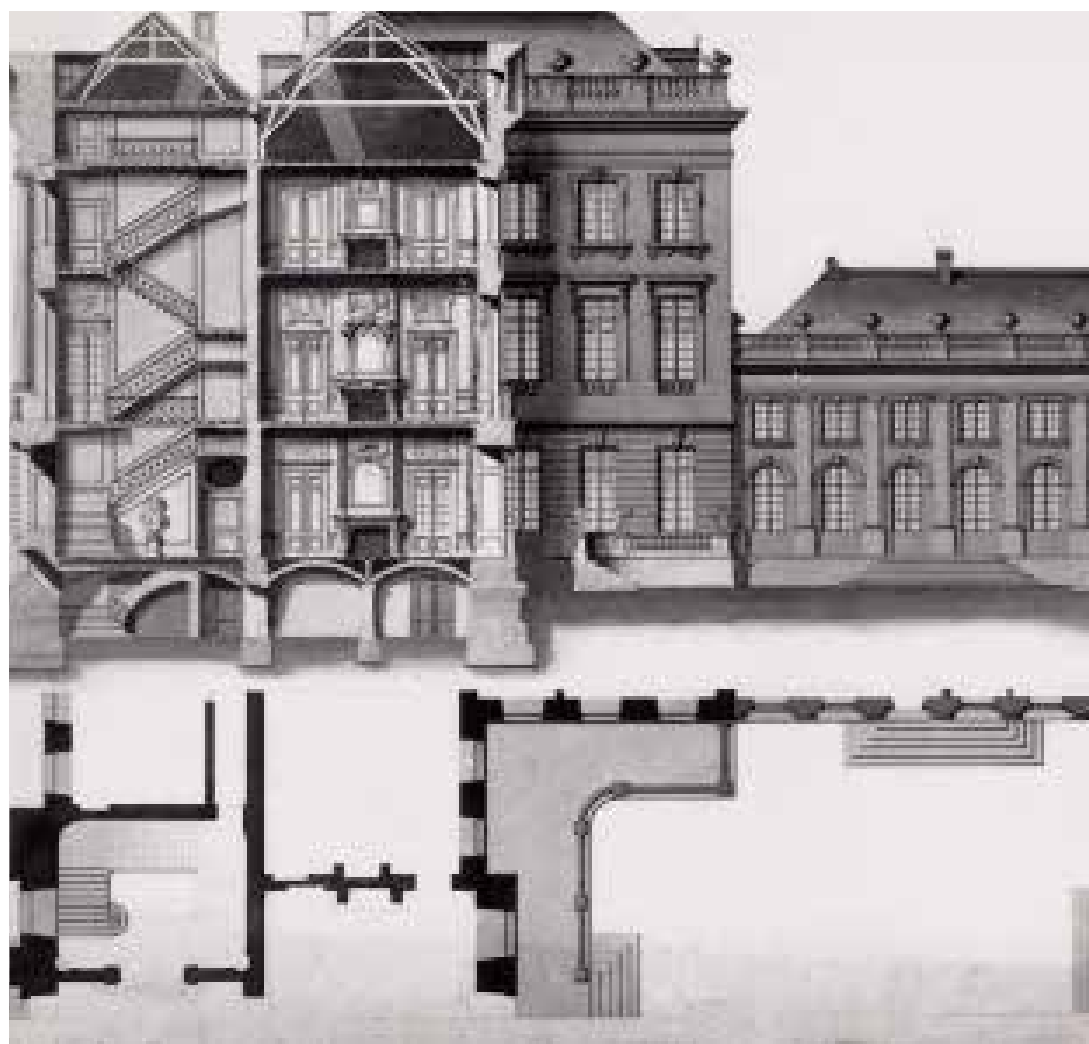

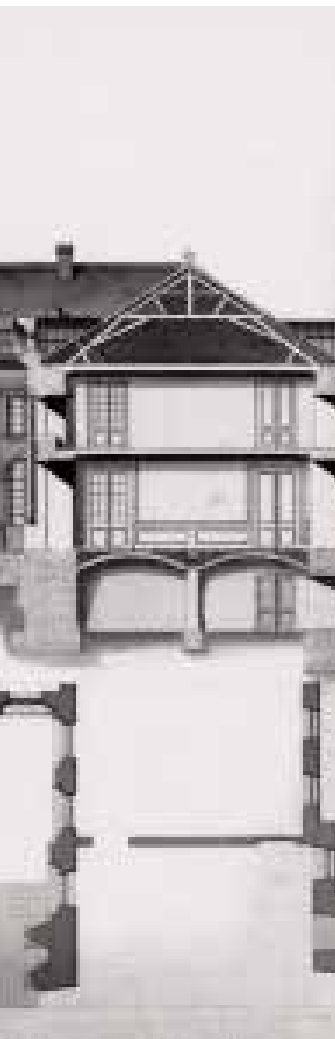
A. Fronton rond
ou cintre.
B. Fronton pointu
ou triangulaire.
C. Tympan.

D. Table d'Autel.
E. Gradins.
F. Marches mou-
lées.
G. Coeffres d'utid.

lezing

Architectuurboeken in Brugse bibliotheken

Voordracht door Dr. Dirk Van de Vijver

In 2017 viert de Brugse Stedelijke Academie haar 300 jarig bestaan. Dr. Dirk Van de Vijver (Universiteit Utrecht) heeft onderzoek gedaan naar de privébibliotheken van enkele kunstenaars/architecten van die Academie. Dit levert een interessant overzicht op van architectuurtraktaten en voorbeeldboeken, die bepalend en inspirerend waren voor de 18de- en vroeg 19de-eeuwse (Brugse) architectuur. Ook de erfgoedcollectie van de Openbare Bibliotheek Brugge en de Stedelijke Academie hebben enkele oude drukken over architectuur in hun bezit.

Praktisch:

woensdag 13 september om 20u
Hoofdbibliotheek Biekorf (Leeszaal)
inkom: gratis
reserveren via www.bruggeomd.be

Organisatie openbare Bibliotheek Brugge i.s.m. de Stedelijke dienst voor Monumentenzorg en de Stedelijke Academie Brugge DKO

colofon

Deze brochure is een realisatie van de Stedelijke dienst voor Monumentenzorg (Dienst Ruim-telijke Ordening)

Redactie en coördinatie

Christophe Deschaumes, consultant Bouwkundig Erfgoed

Met dank aan

Thomas Wets, Dienst Monumentenzorg

Laurence Van Kerkhoven, adjunct-conservator Stedelijke Musea Brugge

Guenevere Souffreau, adjunct-conservator Stedelijke Musea Brugge

Jan Anseeuw, Stadsarchief Brugge

Lay-out

Linda Bonte, Dienst Communicatie & Citymarketing, Stad Brugge

Herkomst foto's

Matthias Desmet, Dienst Communicatie & Citymarketing, Stad Brugge

Foto's kunstwerken © Lukas – Art in Flanders vzw, foto Hugo Maertens / Musea Brugge

Foto's uit Flandrica Illustrata (1641-1644) © Hans Martens - Brugge

Peter Bultinck, Stadsarchief Brugge. De historische opnames werden gekozen uit de Beeld-bank Brugge (www.erfgoedbrugge.be), waarvan sommige uit de collectie J.A. Rau en ACL/KIK, Brussel.

Stadsplan

Johan Mahieu, Brugge. De OMD-aanduidingen zijn van Winrik Soetens (dienst Monumenten-zorg en Erfgoedzaken)

Drukkerij

Vanden Broele productions, Brugge

Werkgroep OMD 2017

Sofie Baert (DME), Brigitte Beernaert, Anne Bontinck (In&Uit Brugge), Patrick Cardinael (er-varingsdeskundige groen), Christophe Deschaumes (DME), Jan D'hondt (Stadsarchief), Hilde De Bruyne (OCMW-Archief en Patrimonium), Charlotte Forrier (Bruggeplus), Leentje Gunst (dienst Patrimonium), Mariette Jacobs (voormalig coördinator OMD-West-Vlaanderen), Benoit Kervyn (Consulent Religieus Erfgoed), Joris Nauwelaerts (DME), Frederik Roelens (Raak-vlak), Bernard Schotte (DME), Katrien Steelandt (Erfgoedcel Brugge), Ludo Vandamme (Histo-risch Fonds Openbare Bibliotheek Brugge), Maarten Vansteenhuyse (Groendienst), Katelijne Vertongen (Bruggemuseum)

Verantwoordelijke uitgever

Johan Coens, Stadssecretaris, Burg 12, 8000 Brugge

D/2017/0546/1

2,5 €